

Kommunal viltforvaltning

Status, endringer og måloppnåelse – med hjortevilt i kikkerten

Kirstin Fangel
Erling J. Solberg
Oddgeir Andersen
Børre K. Dervo

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er en ny, elektronisk serie fra 2005 som erstatter de tidligere seriene NINA Fagrapport, NINA Oppdragsmelding og NINA Project Report. Normalt er dette NINAs rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på annet språk når det er hensiktsmessig.

NINA Temahefte

Som navnet angir behandler temaheftene spesielle emner. Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelsesnøkler til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. NINA Temahefte gis vanligvis en populærvitenskapelig form med mer vekt på illustrasjoner enn NINA Rapport.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. De sendes til presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivå, politikere og andre spesielt interesserte. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine vitenskapelige resultater i internasjonale journaler, populærfaglige bøker og tidsskrifter.

Norsk institutt for naturforskning

Kommunal viltforvaltning

Status, endringer og måloppnåelse
– med hjortevilt i kikkerten

Kirstin Fangel
Erling J. Solberg
Oddgeir Andersen
Børre K. Dervo

Fangel, K., Solberg, E. J., Andersen O. og Dervo B. K. 2008.
Kommunal viltforvaltning. Status, endringer og måloppnåelse –
med hjortevilt i kikkerten.- NINA Rapport 383.53 s.

Lillehammer, juni 2008

ISSN: 1504-3312

ISBN: 978-82-426-1948-8

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

Åpen

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

REDAKSJON

KVALITETSSIKRET AV

Øystein Aas

ANSVARLIG SIGNATUR

Forskningssjef Børre K. Dervo (sign.)

OPPDRAKSGIVER(E)

Direktoratet for naturforvaltning

KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER

Erik Lund, Direktoratet for naturforvaltning

FORSIDEBILDE

Børre K. Dervo

NØKKEWORD

- elg, hjort, hjortevilt, kommunal viltforvaltning, bestandsplaner,
Norge

KEY WORDS

- moose, red deer, ungulates, lokal wildlife management,
population management plans, Norway

KONTAKTOPPLYSNINGER

NINA hovedkontor

7485 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00

Telefaks: 73 80 14 01

NINA Oslo

Gaustadalléen 21

0349 Oslo

Telefon: 73 80 14 00

Telefaks: 22 60 04 24

NINA Tromsø

Polarmiljøsenteret

9296 Tromsø

Telefon: 77 75 04 00

Telefaks: 77 75 04 01

NINA Lillehammer

Fakkelgården

2624 Lillehammer

Telefon: 73 80 14 00

Telefaks: 61 22 22 15

www.nina.no

Sammendrag

Fangel, K., Solberg, E. J., Andersen O. og Dervo B. K. 2008. Kommunal viltforvaltning. Status, endringer og måloppnåelse – med hjortevilt i kikkerten. NINA Rapport 383. 53 s.

Denne undersøkelsen er gjennomført som en nettbasert spørreundersøkelse med svar fra 209 av landets kommuner med elg- og eller hjortejakt. Spørreundersøkelsen ble gjennomført våren 2007.

Formålet med rapporten er tredelt. Den skal: 1) beskrive status og endringer for den kommunale viltforvaltningen, med vekt på forvaltning av hjort og elg, 2) beskrive og evaluere måloppnåelsen for Driftsplanprosjektet når det gjelder lokal og bestandsplanbasert forvaltning av elg og hjort, og 3) vurdere om utviklingen i elgbestadnene er i samsvar med de kommunale målsetningene.

Andelen av kommunene i undersøkelsen som karakteriserte bestandsstatus for elg, hjort og rådyr som meget god eller god var henholdsvis 85, 26 og 66 %. Andelen av kommunene i undersøkelsen som karakteriserte bestandsstatus for rype, skogsfugl og hare som meget god eller god var henholdsvis 35, 40 og 68 %.

Nesten halvparten av kommunene løser viltforvaltningsoppgavene gjennom saksbehandlere som konsulenter og naturforvaltere. Den neste store gruppen er skogbrukssjefer, landbrukssjefer eller jordbrukssjefer som står for 1/3. Plan og eller areal var det viktigste resultatområdet for viltforvaltningen i kommunene (27 %), men også landbruk og miljø (24 %) og utvikling og eller næring (21 %) var store.

Kommunene brukte i gjennomsnitt 2,56 månedsværk på viltforvaltningsoppgaver som til sammen ga 70 årsværk i norske elgkommuner. Det var en signifikant sammenheng mellom antall felte elg og tiden kommunen brukte på viltforvaltning, mens det ikke var en slik sammenheng for kommunens økonomi og tiden som ble brukt til viltforvaltning. Større kommuner (målt i antall innbyggere) buker mer tid på viltforvaltning, enn mindre kommuner. Kommunene brukte mest tid (65 %) på hjorteviltforvaltning.

Hele 85 % av kommunene oppgir at de har viltkart, hvor papirkart er den vanligste typen (45 %). Kun 60 % av kommunene svarte at viltkartet var overlevert til DN's naturbase.

Opprettelse av kommunalt viltfond i kommuner med elg- og/eller hjortejakt har ført til at disse kommunene har fått økt ansvar og virkemidler knyttet til hjorteviltforvaltningen. Inntektene fra fellingsavgifter utgjorde i gjennomsnitt 46 000 kr, mens den gjennomsnittlige størrelsen var 103 000 kr. Fallvilt og ettersøk og ulike tiltak for hjorteviltet var de vanligste utgiftspostene på det kommunale viltfondet.

I 2006 var 16 % av landets elgjaktkommuner uten bestandsplan for elg, mens tilsvarende tall for hjort var 28 %. For elg ble 76 % av det tellende arealet forvaltet etter bestandsplaner, mens tilsvarende tall for henholdsvis hjort, rådyr og bever var 55, 23 og 19 %. Både andelen av arealet og antall kommuner med bestandsplaner hadde økt fra 2000 til 2006. For elg og hjort økte andelen av vald med bestandsplaner med kvotestørrelsen.

Rettighetshaveren sto for utarbeidelsen av 71 % av planene og kommunen for 12 %. "Sette elg og hjort", 50 % regelen, beiteskader og irregulær avgang var de viktigste opplysningene kommunen brukte ved godkjenning av bestandsplaner. De fleste kommunene hadde ingen eller få negative erfaringer med bestandsplaner.

Tilgjengeligheten for elg- og småviltjakt er best for lokale jegere og ble vurdert som god i mer enn 50 % av kommunene. Tilgangen på jakt for både lokale og tilreisende har vært stabil i perioden 2000 til 2007.

Femtitre prosent av kommunene hevdet at de hadde målbare målsetninger for hjorteviltforvaltningen. Om lag 95 % av målsetningene var behandlet politisk i kommunen. En gjennomgang av målsetningene viste at kun 1 av 4 kommuner hadde reelle målbare og kvantifiserte målsetninger. Det ble vanskelig å vurdere data på bestandsutvikling i kommunene for hjorteviltet ift målsetninger. Årsaken til det var mangel på konkrete mål, begrenset tilgang til vedtaksdokumenter og for ferske vedtak.

Samlet sett mener vi undersøkelsen tegner følgende bilde av den kommunale viltforvaltningen:

1. Kommunene har langt på veg tatt betydelig ansvar for hjorteviltforvaltningen.
2. Utviklingen fra 1997 har vært positiv hva gjelder bestandsplanbasert forvaltning for elg og hjort. Elgen ble forvaltet etter bestandsplaner på gjennomsnittlig 76 % av tellende areal, mens gjennomsnittlig 51 % av tellende hjorteareal har bestandsplaner.
3. Selv om utviklingen for hjorten har vært positiv, henger hjorteforvaltningen stadig etter i forhold til målet om forvaltning etter bestandsplaner. Det er stadig en stor andel av hjortevald med bestandsplaner som har en liten fellingskvote.
4. Kommunalt viltfond har trolig styrket den kommunale viltforvaltningen, særlig ansvaret for fallvilt.
5. Til tross for den positive utviklingen av bestandsplanbasert forvaltning er det også mange funn i undersøkelsen på at lokal hjorteviltforvaltning fremdeles har et potensial for å bli mer helhetlig og bestandsrettet med større fokus på andre faktorer enn rettighetshavernes jakt og avkastning.
6. Til tross for at Driftsplanprosjektet satte allmennhetens adgang til jakt og fiske på dagsorden har tilgjengelig jakttilbud for utenbygds og tilreisende jegere ikke endret seg fra 1997.
7. Undersøkelsen tyder på at de største kommunene (i antall innbyggere) bruker mest tid på viltforvaltning, men kommunene bruker generelt lite av sin tid på på annet vilt enn hjortevilt.
8. De fleste kommunene mangler fremdeles målbare og kvantifiserbare målsetninger for hjorteviltforvaltningen som rammer for rettighetshavernes bestandsplanlegging.

Vi gir råd om at kommunenes rolle som mål – og rammestyrer i den lokale viltforvaltningen bør få større fokus i årene fremover.

Kirstin Fangel. Norsk institutt for naturforvaltning, Fakkeldgården, 2624 Lillehammer.
Kirstin.Fangel@nina.no

Erling J. Solberg. Norsk institutt for naturforvaltning, 7485 Trondheim.

Oddgeir Andersen og Børre K. Dervo, Norsk institutt for naturforvaltning, Fakkeldgården, 2624 Lillehammer.

Abstract

Fangel, K., Solberg, E. J., Andersen O. og Dervo B. K. 2008. Local wildlife management. State of affairs, changes and goal achievement - with focus on cervides. NINA Report 383. 53 pp.

An internet survey was carried out during spring of 2007, with respondents from 209 municipalities who manage areas for moose- and red deer hunting.

The purpose of the report is threefold as it: 1) describes state of affairs and changes in wildlife management with emphasis on management of red deer and moose, 2) describes and evaluates goal achievement for the project "Local management of exploited game- and fish resources" (hereafter called Local Management project) in terms of local population plan management of red deer and moose, and 3) assesses whether moose population complies with the municipal targets.

Among the respondents in the survey, municipalities describing their population status for moose, red deer and roe deer as very good or good made up 85, 26, and 66% respectively. As for grouse, woodland birds and hare, municipalities describing population status as either very good or good constituted 35, 40, and 68 % respectively.

Nearly half of the municipalities conduct their wildlife management activities through consultants and nature managers. The second large group of management executive officers consist of forest managers and agriculture managers.

The municipalities spent on average 2,56 man-months on wildlife management activities, which again amounts to around 70 man-labour years in Norwegian municipalities where they have moose within their territory. A significant coherence was found between number of harvest killed moose and the time spent on wildlife management in the municipality whereas no such coherence was found between the municipal economy and the time spent on wildlife management. Larger municipalities (according to number of inhabitants) spend more time on wildlife management than smaller municipalities.

With the establishment of game funds in municipalities allowing moose- and or red deer hunting, the municipalities have got a wider responsibility and range of instruments in their management of wild cervides. The fund is primarily used to cover expenses with search and handling of killed game, as well as cervides management actions.

In 2006 16% of Norwegian municipalities allowing moose hunting lacked population management plans, whereas corresponding figures for red deer were 34%. In the case of moose, 76% of the area was managed according to population management plans, whereas corresponding figures for red deer, roe deer and beaver were 55, 23, and 19 % respectively. Between year 2000 and 2006 game management plans increased in terms of land area covered as well as the number of municipalities with such plans.

As for the compilation of the population management plans, rights holders counted for 71% and the municipalities 12%. Most municipalities had no or few negative experiences with the population management plans.

Accessibility for moose- and small game hunting is best for local hunters and was considered good in more than 50% of the municipalities. Accessibility of hunting for local people as well as visitors has been stable over the period from year 2000 to 2007.

53% of the municipalities in the study claimed to have measurable targets for their management of wild cervides. Less than 5 % of these targets had not been handled politically. A review showed that only 1 out of 4 municipalities had real measurable targets, which made it difficult to assess population development data according to objectives.

The following points sum up our findings of municipal wildlife management:

1. The municipalities have to a great extent taken on considerable responsibility for the management of wild cervides.
2. In terms of population based management for moose and red deer, we see a positive development since 1997. The biggest challenge lying ahead is to increase the share of population management plans for large red deer management units (hjortevald in Norwegian).
3. Municipal game funds are likely to strengthen wildlife management, and especially the responsibility for killed game.
4. Although management based on population management plans has had a positive development, findings suggest that local wild cervides management could become more overall and focus other factors than the rights owners' yield.
5. Local management of roe deer and small game is given less priority than big game management.
6. Although the Local Management Project focused on public access to hunting and fishing resources, accessibility for visitors and non-locals have not changed from 1997.
7. The survey indicates that the largest municipalities spend more time on wildlife management but in general the municipalities spend little of their time on other game than wild cervides.
8. Most municipalities still lack measurable and quantized targets for their wild cervides management as a framework for rights owners' population management planning.

We recommend that the municipalities' role in setting targets and building framework should be given more attention in the years to come.

Kirstin Fangel. Norsk institutt for naturforvaltning, Fakkeldgården, 2624 Lillehammer.
Kirstin.Fangel@nina.no

Erling J. Solberg. Norsk institutt for naturforvaltning, 7485 Trondheim.

Oddgeir Andersen og Børre K. Dervo, Norsk institutt for naturforvaltning, Fakkeldgården, 2624 Lillehammer.

Innhold

Sammendrag	3
Abstract	5
Innhold	7
Forord	9
1 Innledning og bakgrunn	10
1.1 Driftsplanprosjektet	10
1.2 Dagens rammer for den kommunale viltforvaltningen	10
1.3 Endringer i den kommunale viltforvaltningen	12
1.4 Begrepene "driftsplan" versus "bestandsplan"	12
1.5 Formål med rapporten	13
2 Metodebruk og materiale	14
2.1 Metodebruk i spørreundersøkelsen	14
2.2 Datamaterialet	14
2.2.1 Begreper og indekser	16
2.3 Analyser	16
3 Resultater	17
3.1 Kommunal viltforvaltning; status og endring	17
3.1.1 Viltforekomst og bestandsstatus	17
3.1.1.1 Hjortevilt	17
3.1.1.2 Rype, skogsfugl og hare	17
3.1.1.3 Sjøfugl	18
3.1.1.4 Samlet småviltbestand	18
3.1.2 Organisering av kommunal viltforvaltning	18
3.1.2.1 Administrativ organisering	18
3.1.3 Tidsbruk i kommunal viltforvaltning	19
3.1.3.1 Totalt	19
3.1.3.2 De ulike oppgavene	19
3.1.4 Viltkart	19
3.1.4.1 Karttyper, alder og datautveksling	19
3.1.4.2 Viltkart i arealplanlegging	20
3.1.5 Kommunale viltfond	20
3.1.5.1 Inntekter og utgifter og fallvilt	20
3.1.5.2 Hva brukes viltfondet til?	20
3.1.6 Hjorteviltforvaltning i kommunene	21
3.1.6.1 Målbare kommunale målsetninger	21
3.1.6.2 Hvordan er kommunens målsetninger forankret politisk?	22
3.1.6.3 Prioriterte målsetninger	23
3.1.6.4 Interkommunalt samarbeid	24
3.1.6.5 Fastsettelse av minsteareal	24
3.1.6.6 Hjorteviltinteressene i plansammenheng	24
3.1.7 Endringer i den kommunale viltforvaltningen de siste 10 årene	25
3.2 Bestandsplaner og jakttilbud	27
3.2.1 Tellende areal, valdstruktur og bestandsplaner/driftsplaner	27
3.2.2 Arealdekning av bestandsplaner	31
3.2.2.1 Elg	31
3.2.2.2 Hjort	32
3.2.2.3 Rådyr	33
3.2.2.4 Bever	33
3.2.3 Hvem har utarbeidet planene	34

3.2.4	Kommunal godkjenning av bestandsplaner	34
3.2.5	Erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning	35
3.2.6	Konflikter knyttet til dagens viltforvaltning	36
3.2.6.1	Beslutningsgrunnlaget og kvotefastsettelse	36
3.2.6.2	Mangler eller svakheter ved dagens beslutningsgrunnlag	37
3.2.6.3	Balansegangen mellom økologiske og økonomiske faktorer	37
3.2.6.4	Uenighet/konflikter om kommunens målsetninger i viltforvaltningen ..	37
3.2.6.5	Andre konfliktområder i forhold til rettighetshavernes viltforvaltning ..	37
3.2.7	Offentlig og privat grunn åpnet for jakt	38
3.2.8	Rettighetshavernes mulighet til å innskrenke jakttiden	38
3.2.9	Tilgjengelig jakttilbud for lokale og tilreisende jegere	39
3.2.10	Utviklingen i jakttilbud og årsak til endringer	40
3.3	Er utviklingen av elgbestandene i samsvar med kommunale målsetninger?	41
3.4	Oppsummering av resultatene	43
4	Diskusjon.....	45
4.1	Kommunal viltforvaltning; status og endringer	45
4.1.1	Viltkart	45
4.1.2	Ressursbruk og administrativ organisering	45
4.1.3	Viltfondet	45
4.1.4	Hjorteviltforvaltning	46
4.1.5	Endringer i den kommunale viltforvaltningen de 10 siste årene	47
4.2	Bestandsplaner og jakttilbud	47
4.2.1	Tellende areal, valdstruktur og bestandsplaner	47
4.2.2	Konflikter knyttet til dagens forvaltning	49
4.2.3	Jakttilbudet	49
4.3	Er utviklingen av elgbestandene i samsvar med kommunale målsetninger?	50
4.4	Konklusjon	51
5	Vegen videre?	52
6	Referanser	53
	Vedlegg.....	55

Forord

Denne rapporten presenterer resultater fra prosjektet Kommunal viltforvaltningen. Prosjektet er finansiert av Direktoratet for naturforvaltning. Det ble sendt en spørreundersøkelse til landets elg – og hjortekommuner. Spørreundersøkelsen ble gjennomført med delfinansiering fra forskningsprosjektet "Høstingsstrategier for å optimalisere størrelse og bestandsstruktur innen populasjoner av elg i Norge – muligheter og utfordringer" finansiert av Norges Forskningsråd. Her var det lagt opp til en spørreundersøkelse som gjaldt landets elgkommuner. Spørreundersøkelsen ble deretter utvidet også til å omhandle spørsmål av mer generell viltforvaltningskarakter, men med hovedfokus på arbeidet med bestandsplaner og kommunale målsetninger for hjorteviltforvaltningen.

Denne rapporten presenterer resultater fra spørreundersøkelsen i sin helhet.

Jeg vil takke medforfatterne for samarbeidet. I tillegg har Øystein Aas bidratt med nyttige innspill i sluttfasen. Margrethe Tingstad har oversatt sammendraget til engelsk. Takk for hjelpen begge to.

En takk også til Direktoratet for naturforvaltning for finansiering. Erik Lund har vært DN's kontaktperson for prosjektet og gitt konstruktive kommentarer underveis i prosjektperioden. Takk for samarbeidet.

Lillehammer, juni 2008
Kirstin Fangel
Prosjektleder.

1 Innledning og bakgrunn

1.1 Driftsplanprosjektet

I 1996 ga Stortinget landbruk – og miljøvernforvaltningen i oppdrag å styrke den lokale vilt- og fiskeforvaltningen i regi av kommuner og rettighetshavere (St prp nr 1, 1996-1997). Dette skulle skje ved å utvikle en forvaltning basert på driftsplaner som ble utarbeidet av rettighetshaverne i samarbeid med brukere og kommuner. Driftsplanene skulle gi rettighetshaverne et større ansvar for forvaltningen av de høstbare vilt- og fiskeressursene og bidra til en klarere rolle- og ansvarsfordeling mellom den offentlige og den private delen av vilt- og fiskeforvaltningen.

Direktoratet for naturforvaltning (DN) startet i 1996 opp prosjektet "Lokal forvaltning av de utnyttbare vilt- og fiskeressursene", ofte omtalt som Driftsplanprosjektet. Prosjektet ble satt i gang som et ledd i arbeidet med å legge om til en lokal vilt- og fiskeforvaltning og var et samarbeid mellom miljøvernmyndighetene, landbruksmyndighetene og rettighetshaver- og brukerorganisasjonene. Prosjektet skulle gjennomføres på fire år, med avslutning i 1999. Første fase av prosjektet ble evaluert i 2002 (Dervo 2002). Hovedmålsetningen var at innen år 2006 skulle den praktiske forvaltningen av vilt- og fiskeressurser skje lokalt, i den grad det var hensiktsmessig. For anadrome laksefisk er også Driftsplanprosjektets andre fase evaluert (Dervo m. fl. 2006).

Bakgrunnen for omleggingen var et ønske om økt oppnåelse av nasjonale målsetninger på politikkområdet miljø, fordeling og næring. Det skulle utvikles en forvaltning som skulle styrke muligheten for utnyttelse av vilt- og fiskeressursene som næringsgrunnlag for rettighetshaverne, samtidig som allmennhetens adgang skulle sikres. For å få til dette var driftsplanlegging, med driftsplanprosessen som arena og driftsplanen som styrings- og planverktøy, utpekt som det sentrale virkemiddelet. Omleggingen skulle føre til økt lokal forvaltning, mens den offentlige forvaltningen i større grad skulle drive med mål- og resultatstyring, kvalitetssikring og revisjon/kontroll i forhold til satte mål. Prosjektet skulle bygge på tre hovedpilarer eller politiske hovedmål: bevaring, næring og rekreasjon.

Innholdet i en driftsplan ble definert til å skulle inneholde tre ulike delplaner:

1. delplan for biologisk forsvarlig ressursforvaltning
2. delplan for næring og rekreasjon
3. økonomisk delplan (med beskrivelse av gjennomføring, ansvarsfordeling, budsjett og finansiering av tiltak)

Egne parallelle prosjekter ble også gjennomført i regi av grunneierorganisasjonene. Det er i to ulike evalueringer redegjort for innsats og resultater av denne satsingen (Aas & Andersen 2001, Aas m. fl. 2004).

1.2 Dagens rammer for den kommunale viltforvaltningen

Hovedmålet i viltforvaltningen er å sikre at viltet og deres leveområder forvaltes slik at naturens mangfold og produktivitet bevares. Innenfor denne rammen kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæringen og friluftslivet (viltloven § 1). Hovedvirkemidlene som den offentlige forvaltningen har for å oppnå dette målet er lover, forskrifter, tilskuddsordninger, oppsyn, veiledning og informasjon.

Mål og prioriteringer innenfor de ulike delene av viltforvaltningen er spesifisert i en rekke offentlige dokumenter; de årlige budsjettproposisjonene fra Stortinget, stortings- og odelstingsproposisjoner, rikspolitiske retningslinjer, offentlige utredninger og handlingsplaner. Sammen med lover og forskrifter danner disse dokumentene rammene for viltforvaltningen.

Det sentrale lovverket i forvaltningen av viltet er lov av 29. mai 1981 om viltet med, til enhver tids, tilhørende forskrifter. Sentrale dokumenter per dags dato er:

- Fremtidig hjorteviltforvaltning i Norge. Strategier for bærekraftig forvaltning av hjortevilt. Felles verdier – felles ansvar. Rapport fra arbeidsgruppe, mai 2004 (Anon. 2004). Denne bygger videre på dokumentet "Forvaltning av hjortevilt mot år 2000" (DN 1995).
- Villrein & samfunn. En veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein. – NINA Temahefte 27. (Andersen og Hustad 2004).
- Forskrift av 23. mai 2001 om kommunale viltfond og fellingsavgift for elg og hjort.
- DN-rundskriv mars 2002 - om kommunal viltforvaltning.
- Forskrift om forvaltning av hjortevilt og bever, fastsatt av Miljøverndepartementet (MD) 22. mars 2002 og DN-rundskriv juli 2002 - forvaltning av hjortevilt og bever, som er retningslinjer til forskriften.
- Forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst, fastsatt av MD 22. mars 2002, med tilhørende DN-rundskriv april 2006 – utøvelse av jakt, felling og fangst.
- Forskrift om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for jaktsesongene fra og med 1. april 2007 til og med 31. mars 2012, fastsatt av MD 1. februar 2007.

Rapporten "Fremtidig forvaltning av hjortevilt i Norge" er et strategidokument og en oppfølging av et Nasjonalt hjorteviltseminar som ble arrangert i 2003. Seminaret ble arrangert av DN i samarbeid med Kommunenes sentralforbund (KS), Norsk hjortesenter, Norges skogeierforbund (NSF) og Norges jeger- og fiskerforbund (NJFF). Det ble nedsatt en arbeidsgruppe med representanter fra arrangørene som oppsummerte, systematiserte og supplerte gruppearbeid og diskusjonsinnlegg fra seminaret. Strategidokumentet bygger på dette (Anon.2004).

Rapporten "Villrein & Samfunn" er sluttproduktet av ViSa – prosjektet der det ble etablert en felles arena for mange ulike aktører i forsøk på en felles tilnærming til utfordringene knyttet til villreinforvaltningen. En rådgivingsgruppe bestående av lokale, regionale og nasjonale forvaltere, forskere fra ulike institusjoner, næringslivsfolk, arealplanleggere, naturvernere, organisasjonsfolk og lokale politikere deltok i prosessen (Andersen & Hustad 2004).

I tillegg til viltloven med forskrifter er det også andre lovverk med tilhørende forskrifter som direkte eller indirekte har betydning for forvaltning av viltet, for eksempel plan- og bygningsloven, fjelloven, friluftsløven, motorferdselloven, naturvernloven, skogbruksloven, reindriftsloven, sameielloven, jordskifteloven, laks- og innlandsfiskeloven, vannressursloven og bygdeallmeningsloven.

Andre offentlige dokumenter, spesielt når det gjelder biologisk mangfold, inneholder nasjonale miljømål som berører forvaltning av viltet. Disse miljømålene er blant annet beskrevet i St. melding nr 26 (2006-2007) og nr 21 (2004-2005) Om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand. I tillegg gir de landbrukspolitiske målsetningene for bruken av utmarka, viktige premisser for viltforvaltningen.

Tilskuddsordninger er et viktig virkemiddel i viltforvaltningen og blir ofte brukt for å oppnå miljømål raskere. Det statlige viltfondet sammen med de kommunale viltfondene (i kommuner med elg- og eller hjortejakt) er spesifikt rettet mot vilttiltak, de kommunale viltfondene er omtalt senere i rapporten (kap 3.1.5). Landbruksdepartementets tilskuddsordninger til kulturlandskap, og til nærings- og miljøtiltak i jord- og skogbruket er fornyet med økt lokalt ansvar. Kommunene har blant annet fordelingsansvar for midler til nærings- og miljøtiltak i skogbruket og til spesielle miljøtiltak i jordbruket. Midlene fordeles til kommunene med utgangspunkt i regionale miljøhandlingsplaner, utarbeidet av fylkesmennene i samarbeid med landbruksorganisasjonene. Indirekte mottar rettighetshaverne også midler til viltforvaltning gjennom støtte til næringsutvikling fra Innovasjon Norge.

I tillegg forvalter kommunal- og regionaldepartementet ved fylkesmennene rammetilskudd til kommunene, skjønnsmidler, som kan benyttes til interkommunale samarbeidsprosjekter. Utfordringene og mulighetene ligger ofte i samordning av de ulike virkemidlene.

For statsallmenninger, fjellstyrene, fjelloppsynet og Fjelltjenesten (i Nordland og Troms) er støtte fra grunneierfondet som forvaltes av Statskog SF i samråd med Fjellstyresambandet viktig, særlig i forbindelse med tilrettelegging for jakt og øvrig friluftsliv i statsallmenninger.

Opplæring, veiledning og informasjon er også sentralt for viltforvaltningens måloppnåelse. Mye av den generelle informasjonen finnes nå på internettsider til sentrale og regionale viltforvaltningsmyndigheter og til de sentrale organisasjonene, og mange kommuner har god informasjon om den kommunale viltforvaltningen. Ved endringer i regelverk øker behovet for informasjon. Det ble derfor satt spesielt stor fokus på informasjon, veiledning og opplæring i forbindelse med Driftsplanprosjektet.

1.3 Endringer i den kommunale viltforvaltningen

På bakgrunn av behovet for å tilpasse viltloven til de utfordringer den moderne viltforvaltningen stiller, ble Ot. prp nr 37 (1999-2000) om lov om endringer av viltloven lagt fram. Viltloven ble endret på flere punkter blant annet ved:

- innføring av kommunale fellingsavgifter og kommunale viltfond
- innføring av kommunal rett til skadefelt hjortevilt og bever, samt fallvilt av de samme artene
- overføring av beslutningsmyndighet til kommunene mht dressurområder for hund

Lovendringen førte altså til avgjørelsesmyndighet for kommunene på flere nye områder og økt ansvar for rettighetshaverne. I rundskriv av mars 2002 om kommunal viltforvaltning peker DN på at dersom denne omleggingen skal bli vellykket er det viktig at rollefordelingen mellom aktørene er tydelig, slik at kommunene ivaretar offentlige interesser gjennom forvaltningsvedtak, tilskuddsforvaltning og veiledning, mens jaktrettshaverne gjennomfører private tiltak, utarbeider bestands- og driftsplaner osv.

1.4 Begrepene "driftsplan" versus "bestandsplan"

Det omtalte Driftsplanprosjektet hadde fokus på de tre delplanene (biologisk ressursforvaltning, næring/rekreasjon og økonomi). I forskrift om forvaltning av hjortevilt og bever av 2002, ble begrepet bestandsplan innført. Dette er det samme som den biologiske delen av en driftsplan. Det ble satt fokus på at det offentlige (gjennom kommunene) ikke lenger skulle stille krav om en godkjent "driftsplan", men en godkjent bestandsplan dersom et vald skulle få tildelt fellingskvoten i form av frie dyr. Realiteten var at de tidlige "driftsplanene" i all hovedsak kun inneholdt en biologisk del. Således var innholdet i en bestandsplan ikke særlig forskjellig fra innholdet i en driftsplan før Driftsplanprosjektet ble etablert. Først etter Driftsplanprosjektets oppstart ble det en felles forståelse av at begrepet "driftsplan" skulle utvides slik at planen også inneholdt delplan for rekreasjon og næring samt en delplan for tiltak, de økonomiske og fordelingsmessige forhold.

I denne rapporten bruker vi hovedsakelig betegnelsen "bestandsplan". I en del sammenhenger benytter vi drift- og bestandsplan i sammenheng. I og med at det offentlige kun godkjenner den biologiske delen av en eventuell driftsplan behandler vi disse begrepene som saudonymer. Statistisk sentralbyrå bruker fremdeles begrepet "driftsplan" i den offentlige jakt og fellingsstatistikken. Når SSB sine data blir presentert har likevel valgt å omtale disse som bestandsplaner eventuelt i kombinasjon med driftsplanbegrepet.

1.5 Formål med rapporten

Formålet med denne rapporten er tredelt. Den skal:

1) Beskrive status for den kommunale viltforvaltningen, med vekt på forvaltning av hjort og elg. Driftsplanprosjektet startet opp i 1996 og det er gjort endringer i den offentlige forvaltningen som del av dette prosjektet. Dagens situasjon vil bli sammenlignet med situasjonen for ti år siden, beskrevet i rapporten "Kommunal viltforvaltning" (Østdahl, 1997).

2) Beskrive og evaluere måloppnåelsen for Driftsplanprosjektet når det gjelder lokal og bestandsplanbasert forvaltning av elg og hjort. Har kommunene endret oppgaver i tråd med de sentrale føringene?

Med "lokal viltforvaltning" menes her den målrettede innsatsen som foregår lokalt, dvs i regi av rettighetshaverne, kommunene eller andre lokale aktører, for å bevare, høste, øke eller begrense utmarksressursen (Dervo 2002). Begrepet aktører brukes om de personene, organisasjonene eller etatene som deltar i forvaltningen.

Hovedmålsetningen med Driftsplanprosjektet var at "innen 2006 skal den praktiske forvaltningen av vilt- og fiskeressursene i den grad det er hensiktsmessig utøves lokalt. Mål for eller grad av hensiktsmessighet er ikke definert gjennom Driftsplanprosjektet og vil være gjenstand for subjektive vurderinger, både fra rettighetshavernes, jegernes, kommunenes og vårt ståsted.

3) Vurdere hvorvidt utviklingen i elgbestandene er i samsvar med de kommunale målsetningene som er vedtatt for hjorteviltforvaltningen. Er kommunens målformuleringer evaluerbare ut i fra tilgjengelig datamateriale som sett-elg og felt elg?

I rundskriv juli 2002 "Forvaltning av hjortevilt og bever" (DN 2002) heter det (som kommentar til § 14) at: *"All hjorteviltforvaltning, herunder avskytingen, bør skje etter en plan. Kommunen og /eller villreinnemnda må gjøre vedtak om målsetningen om forvaltning av hjorteviltet i kommunen/villreinområdet. Dette er et meget viktig grunnlag for den private planleggingen, og for den offentlige godkjenningene av bestandsplanene."*

Vårt utgangspunkt er nettopp disse målsetningene som kommunene skal fastsette, som grunnlag for godkjenning av bestandsplaner for vald i kommunen.

2 Metodebruk og materiale

2.1 Metodebruk i spørreundersøkelsen

Det ble sendt en e-post til fylkesmannens miljøvernavdeling med en forespørsel om å få oversendt e-postadressene til kontaktpersoner i kommunene med ansvar for viltforvaltningen (i forhold til tildeling av fellingskvoter for elg). Disse fikk så en henvendelse om å delta i en spørreundersøkelse om kommunal viltforvaltning og beslutningsprosesser i elgforvaltningen. Totalt fikk vi inn adresser til kontaktpersoner i 285 kommuner. Dette representerer samlet mer enn 285 kommuner pga interkommunalt samarbeid.

Flere kommuner har gått sammen og etablert en felles administrasjon for landbruksfaglige eller viltfaglige gjøremål. Respondentene ble da bedt om å svare for hver enkelt kommune de hadde ansvar for, slik at antallet svar representerte antallet kommuner som er med i undersøkelsen.

Spørreskjemaet (vedlegg 1) ble laget som en web-applikasjon, slik at spørsmålene kunne besvares via internett. Fordelen med denne metoden er at den er rask, kostnadseffektiv og gir færre muligheter for feil (punsjefeil) i datagrunnlaget (Dillman 2000). Dataene er også analyserbare umiddelbart etter at innsamlingen er avsluttet.

En e-post med forespørsel om å delta i, og med lenke til, spørreundersøkelsen ble sendt til navngitt viltansvarlig og i enkelte tilfeller til postmottaket i 285 kommuner. Utsendelsen fant sted 31. januar 2007, med svarfrist 20. februar 2007, med unntak av i Nord-Trøndelag. Før purring hadde det kommet inn 165 svar. Fra Nord-Trøndelag fikk vi adresselistene først den 23. februar og kommunene i dette fylket fikk derfor svarfrist 5. mars. Innen 23. april hadde 10 av 23 kommuner i Nord-Trøndelag svart. En påminnelse ble sendt den 24. april til kommuner som ikke hadde svart, totalt 131 kommuner. Spørreundersøkelsen ble stengt på internett den 10. mai 2007. Det var da registrert 277 svar, men flere av disse var fra kommuner som hadde svart og blitt registrert flere ganger. Dette skyldtes trolig at noen startet på besvarelsen men sluttet før de var ferdig, og begynte på nytt senere. Der det var registrert flere skjemaer på samme kommune ble skjemaene som var minst utfyllt utelatt. Dersom det var svart på ulike spørsmål slik at de utfylte hverandre, ble svarene overført til ett skjema. Noen få respondenter hadde svart felles for flere kommuner og svarene ble dermed kopiert slik at hvert svar representerte en kommune. Undersøkelsen representerer dermed til sammen 209 kommuner.

2.2 Datamaterialet

Data om tellende areal, felt elg og hjort, fellingskvoter og antall vald med og uten bestandsplaner samt fordeling av kvoter på disse for årene 2000 og 2006 er innhentet fra Statistisk sentralbyrå. Det samme gjelder viltpåkjørsler og innbyggertall i kommunene for året 2006 og netto årlig driftsresultat for kommunene for årene 2002-2006. Resten av datamaterialet er basert på svarene fra spørreundersøkelsen.

Av 431 kommuner i Norge var det i 2006 åpnet for elgjakt i 330 kommuner og for hjortejakt i 265 kommuner (kommuner med fastsatt tellende areal). I 23 kommuner var det i 2006 ikke åpnet for jakt på verken elg eller hjort.

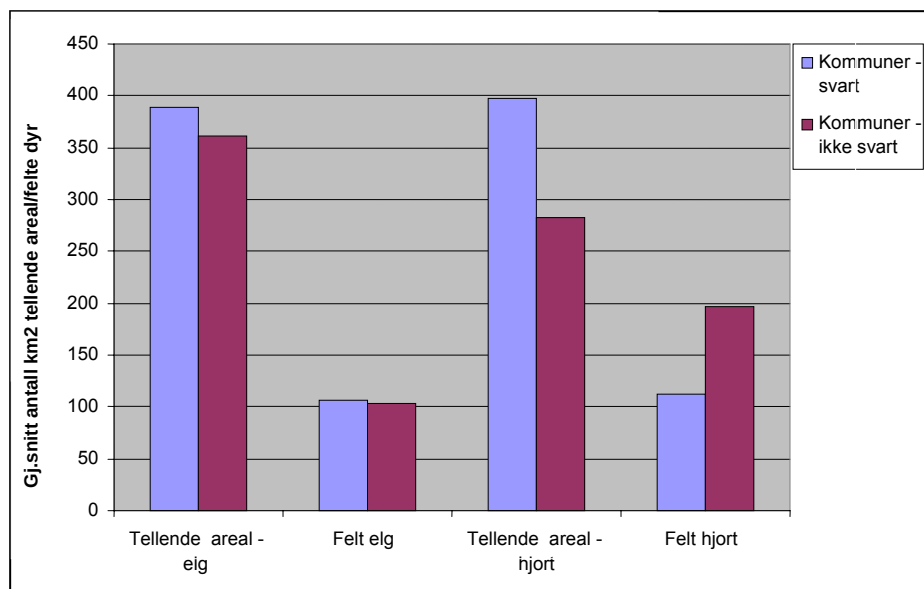
Totalt fikk vi svar fra 73 % av alle de forespurte kommunene (209 av 285). Ti kommuner som har svart, hadde kun jakt etter hjort. Tre av kommunene som har svart, hadde verken jakt på elg eller hjort. Denne undersøkelsen er samordnet med en spørreundersøkelse i regi av forskningsprosjektet "Høstingsstrategier for å optimalisere størrelse og bestandsstruktur innen populasjoner av elg i Norge – muligheter og utfordringer". Her var det lagt opp til en spørreundersøkelse som gjaldt landets elgkommuner. Spørreundersøkelsen ble deretter utvidet også til å

omhandle spørsmål av mer generell viltforvaltningskarakter, men med hovedfokus på arbeidet med bestandsplaner og kommunale målsetninger for hjorteviltforvaltningen.

Av 330 elgjaktkommuner svarte 197 (60 %) på undersøkelsen. Som et mål på hvor representative disse svarkommunene var i forhold til elgjaktkommuner som ikke besvarte undersøkelsen, sammenlignet vi deres gjennomsnittlig tellende areal for elg og antallet elg felt. Medianverdiene for tellende areal var ikke signifikant forskjellig mellom de to gruppene (M-W *U*-test, $U=12137,5$, $p=0,26$, $n=330$). Kommuner med svar hadde en gjennomsnittsverdi på 389 km^2 ($n=197$), mens kommuner som ikke inngår i undersøkelsen hadde verdien 361 km^2 tellende areal ($n=133$) (**figur 1**). Tilsvarende var det ingen signifikant forskjell i antallet felte elg mellom de to gruppene i 2006 (med svar gjennomsnittlig 108 elg, uten svar gjennomsnittlig 103 elg, M-W *U*-test, $U=12226,5$, $p=0,33$, $n=330$).

For hjorten fikk vi svar fra 46 % (123) av landets kommuner med tellende areal for hjort. Venesla er ikke inkludert i analysene som gjelder tellende areal for hjort fordi denne datafilen ved en feil manglet disse dataene. Kommuner som svarte på undersøkelsen hadde som gjennomsnitt 397 km^2 tellende areal for hjort, mens gjennomsnittet i kommuner uten svar var 282 km^2 ($n=142$) (**figur 1**). Forskjellen i median var signifikant (M-W *U*-test $U=6317,0$, $p=0,001$). Det samme var tilfelle for antallet felte hjort (M-W *U*-test $U=6403,0$, $p=0,001$). Gjennomsnittet for kommuner med i undersøkelsen var 112 hjort i 2006, mot 197 hjort i kommunene som ikke deltok.

Tre av kommunene som inngikk i undersøkelsen hadde ikke åpnet for jakt etter elg eller hjort i 2006. Det er verdt å merke seg at en del kystkommuner uten elg- eller hjortejakt har offentlig pålagte oppgaver innenfor forvaltning av rådyr og bever. Hvorvidt slike kommuner bruker ressurser på andre viltoppgaver fanges ikke opp i denne undersøkelsen. Det totale bildet over prioritering av oppgaver og ressursbruk innenfor viltforvaltningen i kommune-Norge, får en derfor ikke gjennom denne undersøkelsen.

Figur 1. Gjennomsnittlig tellende areal for og felte dyr av elg og hjort i kommuner som deltar (=svart) og i kommuner som ikke deltar (= ikke svart) i undersøkelsen. (Data for tellende areal og felte elg og hjort er hentet fra SSB). (Tellende areal elg/felt elg; kommuner svart $n=197$, kommuner ikke svart= 133, tellende areal hjort/felt hjort; kommuner svart $n=123$, kommuner ikke svart= 142).

Med bakgrunn i analysene over konkluderer vi med at utvalget av mottatte svar var representativt for landets elgkommuner, men at utvalget synes noe skjevt for landets hjortekommuner. Kommuner med få felte hjort, og høyt tellende areal synes overrepresentert i materialet. Dette skyldes trolig hovedsakelig bidraget fra en rekke typiske elgkommuner, med stort tellende areal

og relativt beskjeden jakt på hjort. På grunn av høyere svarprosent fra elg- enn hjortejaktkommuner, har disse fått relativt sett større innflytelse i utvalget. Vi tror likevel at undersøkelsen bidrar med viktig kunnskap om viltforvaltningen også i landets hjortekommuner.

2.2.1 Begreper og indekser

Innbyggertall for kommunene

Innbyggertall for kommunene: tallene gjelder året 2006 og er hentet fra SSB.

Indeks for frihetsgrader i kommuneøkonomien

Vi ønsket å se på kommunenes prioritering av viltforvaltningsoppgaver i lys av kommunenes økonomi. Etter samråd med SSB (Anne-Brit Thorud) ble det laget to indekser for den økonomiske frihetsgraden kommunene hadde i perioden 2002-2006. Begge indeksene er målt som gjennomsnittlig netto årlig driftsresultat gjennom 1) prosent av brutto driftsinntekter og 2) kroner per innbygger i kommunen. Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter må være på mer enn 3 % i perioden før kommuneøkonomien betegnes som "sunn".

Landsdel

Inndeling av landet i "landsdeler" er benyttet i enkelte analyser. Hvilke fylker som inngår i de ulike landsdelene fremgår nedenfor:

Østlandet:	Østfold, Oslo og Akershus, Hedmark, Oppland og Buskerud
Sørlandet:	Vestfold, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder
Vestlandet:	Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal.
Trøndelag:	Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag
Nord-Norge:	Nordland, Troms og Finnmark

Hjortevilt påkjørsler

Hjortevilt påkjørsler: antallet individer påkjørt på veg og jernbane av elg, hjort, rådyr og villrein rapportert av SSB for 2006.

Indeks for bestandsstatus for hjortevilt- og småvilt

Kommunene ble spurt om å vurdere bestandsstatus for ulike viltarter eller artsgrupper i kommunen, på en skala fra 1-5, der 1= finnes ikke i kommunen og 5= meget god bestand. Hjorteviltindeksen er definert ved gjennomsnittet av skåren for elg, hjort og rådyr. Tilsvarende er småviltindeksen definert som gjennomsnittet av skåren for kommunens vurdering av bestanden av rype, skogshøns, andefugl, duer, hare og sjøfugl i kommunene.

2.3 Analyser

I resultatkapittelet er svarene fra kommunene fordelt i frekvens eller prosent på de forskjellige svaralternativene og vist grafisk eller i tabellform. I tillegg har vi kategorisert svarene fra en rekke åpne spørsmål der kommunene har gitt beskrivende svar. I den grad vi fant det formålstjenelig har vi også testet for sammenhenger og forskjeller ved bruk av statistiske tester.

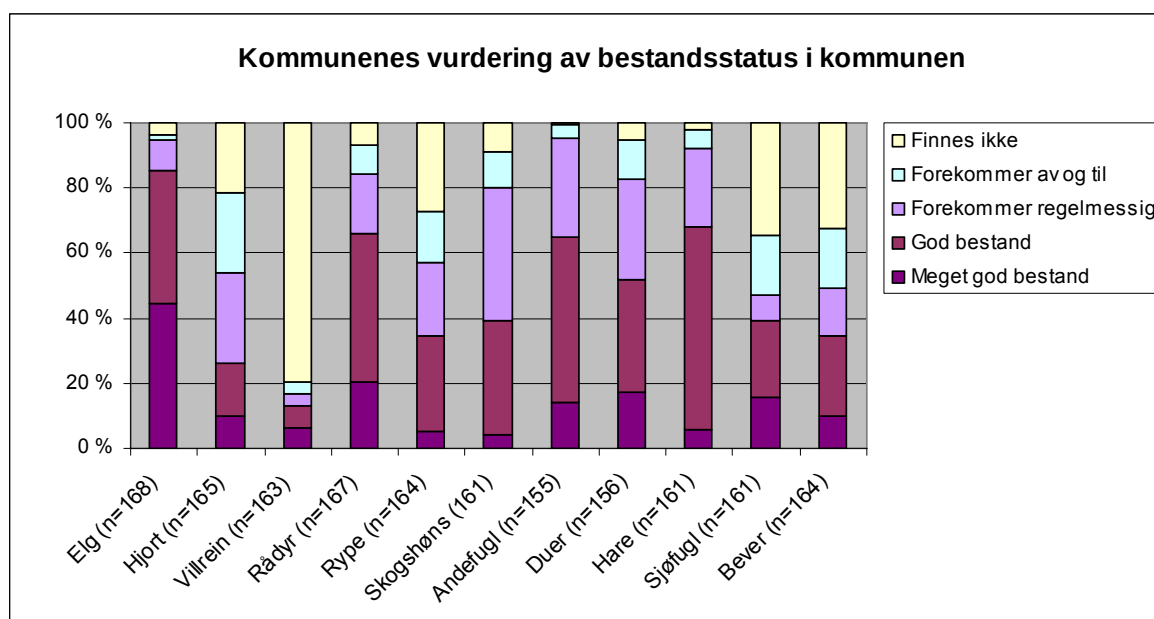
Fordi datamaterialet stort sett ikke var normalfordelt, ble det primært brukt ikke-parametriske tester. Når hensikten var å undersøke for forskjeller mellom to grupper ble Mann-Whitney *U*-test benyttet (M-W *U*-test). Analysen tester forskjeller i median. Vi har likevel valgt å oppgi gjennomsnitt fordi dette vil for de aller fleste være et mer forståelig mål på variansen. Spearman Rank Korrelasjon (r_s) ble benyttet for å teste kvantitative sammenhenger mellom to variabler. En korrelasjon er positiv dersom en økning i en variabel følges av en økning i en annen variabel. En negativ korrelasjon betyr at en økning i en variabel følges av en reduksjon i en annen variabel. Dette betyr ikke nødvendigvis at det er en årsakssammenheng mellom de to variablene, men kun at de samvarierer. Vi benyttet et signifikansnivå (p) på 0,05 for å vurdere om det var signifikante forskjeller eller samvariasjon mellom grupper.

3 Resultater

3.1 Kommunal viltforvaltning; status og endring

3.1.1 Viltforekomst og bestandsstatus

I alt 187 kommuner besvarte spørsmålet om viltforekomst og bestandsstatus i kommunen på en skala fra 1= finnes ikke til 5 = meget god bestand (**figur 2**). Dette var kommunenes subjektive vurdering av bestandsstatusen for arter eller artsgrupper i kommunen.

Figur 2. Kommunerepresentantens vurdering av bestandsstatus i kommunen.

3.1.1.1 Hjortevilt

Av 168 kommuner som svarte, beskrev 143 kommuner (85 %) at de hadde *god* eller *meget god bestand* av elg, mens 6 (4 %) ikke hadde arten (**figur 2**). Hjort fantes ikke i 35 (21 %) av 165 kommuner som svarte, mens 43 (26 %) av kommunene hadde god eller meget god bestand av hjort. For rådyr svarte 167 kommuner. Av disse hadde 110 (66 %) god eller meget god bestand, mens 11 (7 %) svarte at det ikke fantes rådyr i kommunen. Villrein fantes ikke i 130 (80 %) av de 163 kommunene som svarte, mens 21 (13 %) kommuner hadde god eller meget god bestand.

Vi regnet ut den gjennomsnittlige hjorteviltindeksen (elg, hjort og rådyr) for kommunene i ulike landsdeler, jf beskrivelsen (i kap. 1.6.1) om metoder. Hjorteviltbestandene ble i gjennomsnitt vurdert til å være lavere i kommuner i Nord-Norge (2,50) enn i Midt-Norge (3,91), på Sørlandet (3,73) og på Vestlandet (3,62).

3.1.1.2 Rype, skogsfugl og hare

Førtifem kommuner (27 %) oppga at de ikke hadde rype i kommunen, mens 57 kommuner (35 %) mener de hadde en god eller meget god bestand (**figur 2**). Sekstire (39 %) av kommunene mente at skogsfugl forekom i gode eller meget gode bestander, mens 110 kommuner (68 %) oppgav at de hadde god – meget god bestand av hare.

3.1.1.3 Sjøfugl

Femtiseks informanter (35 %) oppga at det ikke fantes sjøfugl i kommunen, mens 63 (39 %) oppga at kommunen hadde gode til meget gode sjøfuglbestander (**figur 2**).

3.1.1.4 Samlet småviltbestand

Gjennomsnittsindeks for småviltbestandene scoret lavest for kommuner på Vestlandet (3,00), men med stor variasjon. Scoren for Østlandet var på 3,09, Sørlandet 3,13, Nord-Norge 3,38, mens i Midt-Norge ble småviltbestandene vurdert best til 3,49.

Av landsdelene ser Midt-Norge ut til å score høyest for både hjortevilt- og småviltbestandene. Nord-Norge vurderes å ha lavere hjorteviltbestander, mens småviltbestandene vurderes her til å være forholdsmessig gode.

3.1.2 Organisering av kommunal viltforvaltning

3.1.2.1 Administrativ organisering

I **tabell 1** har vi vist hvordan de kommunalt viltansvarlige var organisert i kommunen. Grensen mellom de ulike stillingskategoriene er flytende. Tabellen gir likevel en pekepinn på hvem de viltfaglige oppgavene var tillagt på administrativt nivå i kommunene. Nesten halvparten av kommunene løste viltforvaltningsoppgavene gjennom saksbehandlere (48 %) (konsulenter og naturforvaltere ble også inkludert i denne kategorien). I en tredjedel av kommunene var det skogbrukssjef, landbrukssjef eller jordbrukssjef som hadde ansvaret for de kommunale viltopp-gavene.

Plan og/eller areal- var det vanligste resultatområdet (27 %) for viltansvarlig, etterfulgt av landbruk og/eller miljø (24 %) og utvikling, næring og/eller samfunnsutvikling (21 %). I 10 % av kommunene var stillingen direkte underlagt rådmannen (administrasjonen), mens teknisk etat var resultatområdet for 15 % av stillingene.

Tabell 1. Administrativ organisering av kommunalt viltansvarlige i kommunene fordelt på stillingstype og plassering i etat eller på resultatområde i kommunen (n=202).

Stilling	Etat/resultatområde						Sum
	Administ-rasjon/ Rådman-nen	Plan/ Areal	Teknisk	Utvik- ling/Næring/ Samfunnsut- vikling	Land- bruk/Miljø	Annet	
Skogbrukssjef/ Landbrukssjef/ Jordbrukssjef	6	17	10	13	16	1	63 (31 %)
Tekniske sjef/ Plansjef/ Enhetsleder	1	5	3	5	4	1	19 (9 %)
Miljøvernleder	2	10	3	3	1		19 (9 %)
Saksbehandler/ Konsulent/ Naturforvalter	8	22	15	21	27	3	96 (47 %)
Ekstern konsu- lent	1						1 (<1 %)
Annet	2			1		1	4 (2 %)
Sum	20 (10 %)	54 (27 %)	31 (15 %)	43 (21 %)	48 (24 %)	6 (3 %)	202

3.1.3 Tidsbruk i kommunal viltforvaltning

3.1.3.1 Totalt

Av 168 kommuner som har besvart spørsmålet om tidsbruk på viltforvaltningsoppgaver, fant vi at norske elgkommuner i gjennomsnitt benyttet 2,56 månedsverk pr. år på viltforvaltningsoppgaver. Dette tilsvarte totalt 70 årsverk i norske kommuner med elgjakt. Antallet månedsverk brukt på viltforvaltningsoppgaver økte med størrelsen på kommunen målt i antall innbyggere ($r_s = 0,245$, $n=168$, $p=0,01$). I gjennomsnitt brukte kommuner med mindre enn 3 000 innbyggere ($n=59$), 1,9 månedsverk på viltforvaltningsoppgaver, mens kommuner med 3 000-9 999 innbyggere ($n=60$) brukte 2,6 månedsverk. Kommuner med mer enn 10 000 innbyggere ($n=49$) brukte i gjennomsnitt 3,3 månedsverk.

Det var ingen signifikant sammenheng mellom kommunenes ressursbruk på viltforvaltningsoppgaver og den økonomiske frihetsgraden kommunene hadde hatt i perioden 2002-2006 (målt i gjennomsnittlig netto driftsresultat i 1) prosent av brutto driftsinntekter og i 2) kr per innbygger). Det var imidlertid en positiv korrelasjon mellom antall månedsverk på viltforvaltningsoppgaver og antallet felte elg i kommunen ($r_s=0,484$, $n=159$, $p=0,01$). Det var ingen signifikant korrelasjon mellom antallet månedsverk brukt til viltforvaltning og antallet felte hjort i de undersøkte kommunene.

3.1.3.2 De ulike oppgavene

Av tiden brukt på viltforvaltning ble i gjennomsnitt 65 % benyttet til hjorteviltforvaltning og -administrasjon, 10 % på bever- og småviltforvaltning, mens 10 % benyttes til å integrere vilt-hensyn i arealplanene. Omkring 15 % av tiden ble oppgitt brukt til andre oppgaver.

3.1.4 Viltkart

3.1.4.1 Karttyper, alder og datautveksling

Av 209 kommuner som har besvart spørsmålet om viltkart i kommunen, oppgav over 85 % av kommunene at de hadde viltkart (**tabell 2**). Førtifem prosent av kommunene hadde papirkart, hvorav 16 % (av alle kommuner med svar) hadde kun denne karttypen. Flyfoto ble benyttet av 30 % av kommunene som tillegg til viltkartet. Ingen av kommunene som sier de har viltkart, benyttet kun flyfoto. Om lag en tredjedel av kommunen svarte at viltkartet var inkludert i kommunens kartsystem og dermed var tilgjengelig i arealplanleggingen og for annen saksbehandling. En tredjedel av kommunene hadde digitalt viltkart med "begrenset tilgang".

Tabell 2. Oversikt over typer viltkart/karttyper kommunen har tilgjengelig for saksbehandling ($n=209$).

Viltkart (A) og karttype (B-E)	Har viltkart	Har ikke viltkart
A. Viltkart	178 (85 %)	31 (15 %)
B. Digitalt viltkart inkludert i kommunens kartsystem som brukes i arealplanlegging og saksbehandling	59 (28 %)	150 (72 %)
C. Digitalt viltkart med "begrenset" tilgang	55 (26 %)	154 (74 %)
D. Flyfoto	62 (30 %)	147 (70 %)
E. Papir -viltkart	94 (45 %)	115 (55 %)

Gjennomsnittlig antall innbyggere var høyere (antall=12378) i kommuner med viltkart enn kommuner uten (3 131, M-W U-test: $U= 1\,565,5$, $p= 0,001$). Gjennomsnittlig antall innbyggere var også høyere (17 229) i kommuner som har digitalt viltkart inkludert i kommunens kartsystemer tilgjengelig for arealplanleggere og saksbehandlere, enn i kommuner uten denne tilgjengeligheten for kommunens saksbehandlere (antall = 8 559, M-W U-test: $U=3\,063,5$,

$p=0,001$). De digitale viltkartene var i gjennomsnitt oppdatert senere (i 2002) enn de analoge viltkartene i papirform (1995, $n=31$).

Et vilkår ved offentlig tilskudd til kommunenes viltkartlegging er at dataene skulle overføres til Direktoratet for naturforvaltning sin Naturbase. Kun 60 % av kommunene svarte at viltdataene er overført DNs Naturbase.

3.1.4.2 Viltkart i arealplanlegging

Ved spørsmål om hvor aktivt viltkartene benyttes i den kommunale arealforvaltningen, var gjennomsnittsscoren 3,28. Informantene vurderte bruken på en skala fra aldri=1 til svært ofte=5. Papirkartene ble benyttet minst (3,12), mens kommuner der viltkartene er digitalisert og tilgjengelig for alle arealplanleggere og saksbehandlere benyttet kartene mest (3,57). Bruken var noe lavere i kommuner som bare har digitale kart med "begrenset" tilgang (3,44).

3.1.5 Kommunale viltfond

3.1.5.1 Inntekter og utgifter og fallvilt

Inntektene fra fellingsavgifter fra hjortevilt var i gjennomsnitt kr 46 000,- per kommune ($n=170$) i 2006. Noen kommuner hadde oppgitt negative inntekter. Disse ble ekskludert fra analysen da spørsmålet trolig ble feiltolket til å gjelde netto og ikke bruttoinntekter av disse kommunene. Den gjennomsnittlige størrelsen på de kommunale viltfondene ($n=121$) i 2006 var kr 103 000,-. Størrelsen på det kommunale viltfondet var positivt relatert til antallet felte elg og hjort ($\beta=0,43$, $F_{1,59}=13,35$, $p=0,001$), men ikke til variasjonen i antallet viltpåkjørsler eller utgifter til fallvilt.

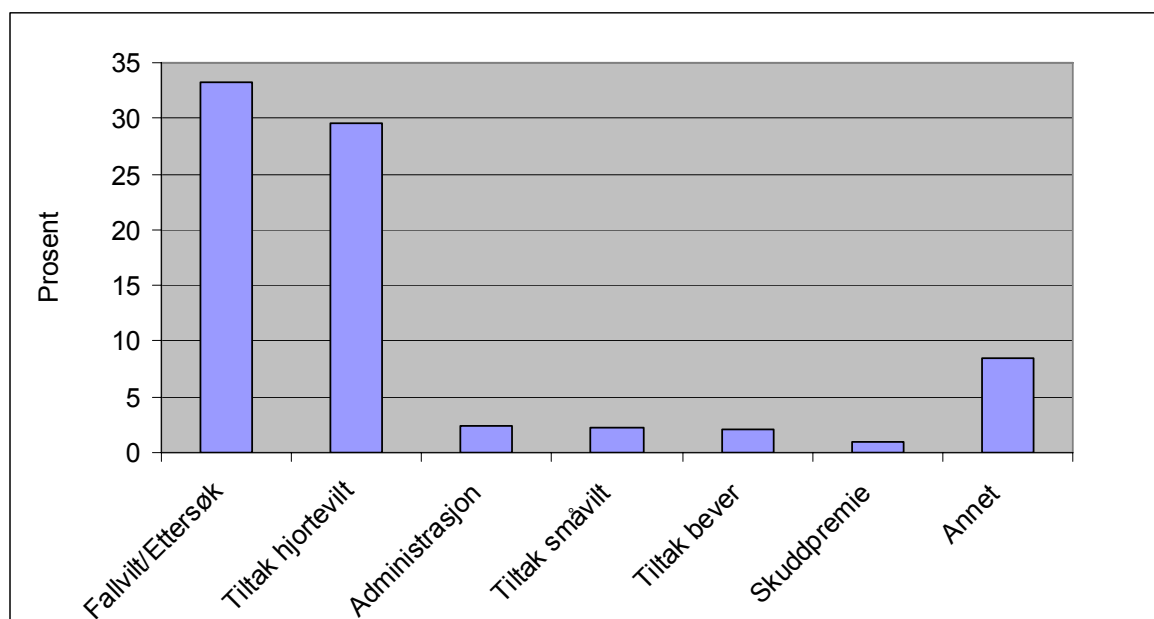
I omlag 85 % av kommunene går inntektene av det kommunale fallviltarbeidet inn i det kommunale viltfondet. Slike inntekter kan være fra salg av kjøtt etter avlivet elg. Utgiftene til fallviltarbeid i kommunene ($n=127$) beløp seg i gjennomsnitt til omkring kr 28 000,- i 2006.

3.1.5.2 Hva brukes viltfondet til?

Figur 3 viser andelen (%) av de kommunale viltfondsmidlene som brukes på ulike tiltak. Den største andelen av midlene går til fallvilt og ettersøk (33 %) og til tiltak knyttet til hjortevilt (30 %). Nitten kommuner opplyste at det brukes midler fra viltfondet til administrasjon. Dette var hovedsaklig kommuner med mindre enn 10 000 innbyggere.

Det var en svak positiv korrelasjon mellom midler til tiltak rettet mot hjortevilt i 2006 (i prosent av midler brukt av viltfondet) og bestandssituasjonen for hjortevilt i samme kommune (gjennomsnittsscore for kommunens vurdering av viltforekomst for elg, hjort og rådyr, $r_s = 0,320$, $n=164$, $p=0,01$).

Det var ingen signifikant korrelasjon mellom midler til tiltak rettet mot småvilt (i prosent) og småviltforekomst i kommunen (småvilt definert som: rype, skogshøns, andefugl, duer, hare og sjøfugl). For bever var det en signifikant og positiv korrelasjon mellom tiltak og bestandssituasjonen i kommunene ($r_s = 0,204$, $n=164$, $p=0,01$).

Figur 3. Gjennomsnittlig prosentvis fordeling av kommunenes bruk av det kommunale viltfondet (n= 209).

3.1.6 Hjorteviltforvaltning i kommunene

3.1.6.1 Målbare kommunale målsetninger

Av 192 kommuner som har svart på spørsmålet om de hadde målbare kommunale mål for hjorteviltforvaltningen, svarte 101 kommuner "ja" (53 %) og 91 kommuner "nei" (47 %). Med "målbare mål" tenker vi på målsetninger som er kvantifiserte og etterprøvbare.

Kommuner som har fastsatt målbare mål er kjennetegnet ved at de feller flere elg (147,9 vs. 64,0, $U = 2044,0$, $n = 182$, $p = 0,001$), har høyere tellende areal for hjort (459,5 km² vs. 322,0 km², $U = 1137,0$, $n = 114$, $p = 0,006$) og bruker flere månedsverk på viltforvaltning (3,2 vs. 1,8 månedsverk, $U = 2011,0$, $n = 167$, $p = 0,001$) og mer tid på hjorteviltforvaltning (2,0 vs. 1,2, $U = 2086,0$, $n = 166$, $p = 0,001$) enn de kommunene som ikke har fastsatt slike mål. Det bør nevnes at antallet felt elg og tellende areal for hjort var positivt korrelert ($r_s = 0,54$, $n = 114$, $p = 0,01$).

For kommuner som har oppgitt at de har målbare målsetninger og beskrevet dem, vurderte vi hvorvidt disse målene var tallfestet eller lot seg etterprøve (**tabell 3**). I utgangspunktet var det 97 kommuner som hadde krysset av for målbare målsetninger for hjorteviltforvaltningen i kommunen. Vi vurderte at 52 av disse kommunene sannsynligvis ikke hadde målsetninger som kunne sies å være målbare. Det betyr at kun en av fire kommuner har fastsatt målbare og etterprøvbare målsetninger for hjorteviltforvaltningen. Tolv kommuner (12 %) fikk vurderingen "delvis målbare målsetninger" som følge av at målene kun var vagt definert, eksempelvis som "økning av bestanden" uten at dette var kvantifisert nærmere. De 26 kommunene (27 %) som hadde kvalifiserte og målbare målsetninger hadde enten oppgitt ønsket bestandsstørrelse og/eller bestandsstruktur, som okse:ku-forholdet i bestanden. I kapittel 3.3 beskriver vi en del av de kommunale målsetningene nærmere.

Tabell 3. Vurdering av hvorvidt målsetningene med hjorteviltforvaltningen i kommunen kan karakteriseres som målbare og etter vår mening faktisk er det. Vurderingen bygger på om målene som er oppgitt i spørsmål 11 er tallfestet og/eller på annet vis er etterprøvbare.

Vurdering av målsetningen	Antall og andel (%) kommuner
Ikke målbare	52 (54 %)
Delvis målbare målsetning	12 (12 %)
Målbare målsetning (tallfestet og etterprøvbare)	26 (27 %)
Usikkert – ikke mulig å vurdere	7 (7 %)
Totalt	97 (100 %)

Kommunene ble i et åpent spørsmål bedt om å beskrive hvordan den kommunale prosessen med å definere disse målene var blitt gjennomført. Svarene ble klassifisert til 6 kategorier: 1) Høring, 2) samarbeid med interessegrupper, 3) driftsplanarbeid, 4) interkommunalt samarbeid, 5) ingen prosess utenfor kommuneadministrasjonen og 6) "ikke mulig å vurdere".

I alt 106 kommuner hadde besvart spørsmålet om prosess for kommunale hjorteviltmål (**tabell 4**). Av de kommunene det var mulig å vurdere hadde de fleste enten gjennomført høring (38 %) eller samarbeidet med ulike interessegrupper (28 %) som valdansvarlige, jegere og lignende ved utarbeidelse av forslag til målsetninger. Over 65 % av kommunene har hatt en form for ekstern prosess knyttet til fastsetting av mål for hjorteviltforvaltningen.

Tabell 4. Kommunenes prosess knyttet til fastsettelse av kommunale målsetninger for hjorteviltforvaltningen. Svarene ble klassifisert til seks ulike kategorier (n=106) basert på uttalelser fra kommunen.

Prosess	Frekvens (antall kommuner)	Prosent av alle	Prosent - av mulig å vurdere
Høring	33	31,1	38,4
Samarbeid med interessegrupper (f eks møter)	24	22,6	27,9
Målene er definert gjennom bestandsplanarbeid	6	5,7	7,0
Interkommunalt samarbeid	6	5,7	7,0
Ingen prosess	17	16,0	19,8
Ikke mulig å vurdere	20	18,9	-
Totalt	106	100	100

3.1.6.2 Hvordan er kommunens målsetninger forankret politisk?

Informantene ble i et åpent spørsmål bedt om å beskrive hvordan de kommunale målene var forankret politisk. Dette viste seg å være en uklar spørsmålsstilling, der mange kommuner viste til viltloven og sentrale forskrifter. Da spørsmålene ble kategorisert, ble også svarene fra spørsmål 11 og 12 brukt dersom svaret ikke var entydig eller spørsmålet var misforstått. Svarene ble inndelt i følgende kategorier: kommunestyret/formannskapet, viltneemd/politisk utvalg, politisk vedtak i kommunen (dersom politisk organ ikke var spesifisert), ikke politisk behandlet (behandlet av administrasjonen), lokalt fastsatt forskrift og "ikke mulig å vurdere".

Av de 93 kommunene som hadde besvart spørsmålet var det ikke mulig å vurdere/plassere svaret til 14 kommuner (**tabell 5**). Nesten halvparten av de kommunale målsetningene hadde vært vedtatt i en viltneemd eller annet politisk utvalg. Kommunestyret eller formannskapet hadde fattet vedtak i nesten 30 % av kommunene. Det var kun 4 % som ikke hadde forankret målsetningene politisk gjennom vedtak eller forskrift.

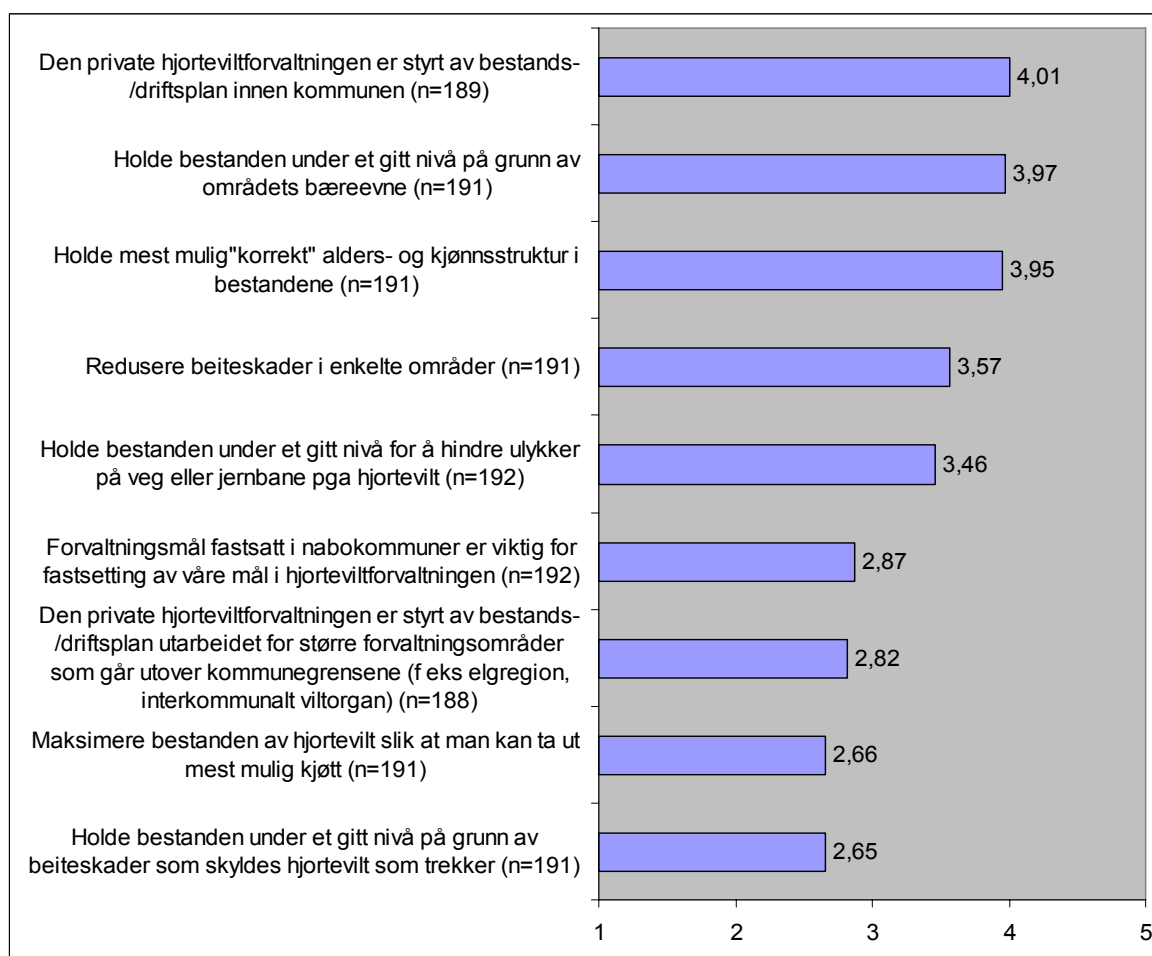
Tabell 5. Oversikt over hvordan målsetningene er forankret politisk eller hvilken prosess som er gjennomført i forbindelse med vedtak om målsetning (n=79).

Type vedtak/ behandling internt i kommunen	Antall kommuner	Andel (%) av kommunene
Kommunestyret/formannskap	22	28 %
Viltnemnd/politisk utvalg	38	48 %
Politisk vedtak i "kommunen"	15	19 %
Lokal forskrift	1	1 %
Ikke politisk behandlet	3	4 %
Totalt	79	100 %

3.1.6.3 Prioriterte målsetninger

I et åpent spørsmål ba vi informantene beskrive kommunens hovedmål i viltforvaltningen. De to viktigste kommunale målene i hjorteviltforvaltningen var "å holde bestanden under et gitt nivå på grunn av områdets bæreevne" og "å holde bestanden ved en gitt alders- og kjønnsstruktur".

Vi ba videre informantene ta stilling til ulike påstander om den kommunale viltforvaltningen på en skala fra 1= ikke viktig til 5 svært viktig (**figur 4**). Høyest skår fikk påstanden om bestandsplaner (4,01). Påstanden om bæreevne og kjønnsstruktur fikk henholdsvis 3,97 og 3,95. Over halvparten av kommunene mente det var viktig eller svært viktig å holde bestanden under et gitt nivå for å begrense hjorteviltrelaterte ulykker på veg og jernbane (108 av 192 kommuner). Gjennomsnittscoren for denne påstanden var 3,46. Maksimering av bestanden slik at man kunne ta ut mest mulig kjøtt og bestandsreduksjon pga beiteskader av trekkende elg fikk lavest skår, henholdsvis 2,66 og 2,65.

Figur 4. Kommunerepresentantenes vurderinger av en rekke påstander om hjorteviltforvaltning gitt som gjennomsnittsskår basert på utsagn fra 1 = "ikke viktig" til 5 = "svært viktig".

3.1.6.4 Interkommunalt samarbeid

I alt 64 % av kommunene svarte at de hadde direkte samarbeid med andre kommuner om forvaltningen av hjortevilt. Dette samarbeidet besto oftest av samråd ved utarbeiding av kvote og avskytningsprofil (62 av 208 kommuner) og av interkommunalt planarbeid knyttet til forvaltning av felles hjorteviltbestander (51 av 209 kommuner). Tretti av 209 kommuner hadde samråd om minsteareal med nabokommuner, mens 21 kommuner av 209 svarte at de hadde en felles administrativ stilling knyttet til viltforvaltning. I tillegg beskrev 42 kommuner andre typer samarbeid med nabokommuner, eksempelvis deltakelse i interkommunal hjorteviltregion (rådgivende organ). Enkelte viltansvarlige hadde årlige møter med kollegaer i nabokommuner for å diskutere felles problemstillinger, forskrifter, kvoter med mer. Noen pekte på samarbeid om forskningsprosjekter eller andre typer prosjekter. Mange pekte på at de har vald som går over kommunegrenser.

Kommuner som samarbeidet felte flere elg/km² (0,32 felt elg/km²) enn kommuner som ikke samarbeidet med andre kommuner (0,23 felt elg/km², M-W *U*-test: $U=3\ 064,5$, $n=190$, $p=0,002$). Gjennomsnittlig antall innbyggere var også høyere i kommuner med interkommunalt samarbeid enn de uten (12 389 vs. 9 119 innbyggere, M-W *U*-test: $U=3\ 470,0$, $n=200$, $p=0,004$). Vi fant ingen signifikante forskjeller mellom samarbeidende og ikke-samarbeidende kommuner med hensyn til felt hjort/km², tellende areal for elg, tellende areal for hjort eller måndsverk brukt til hjorteviltforvaltning.

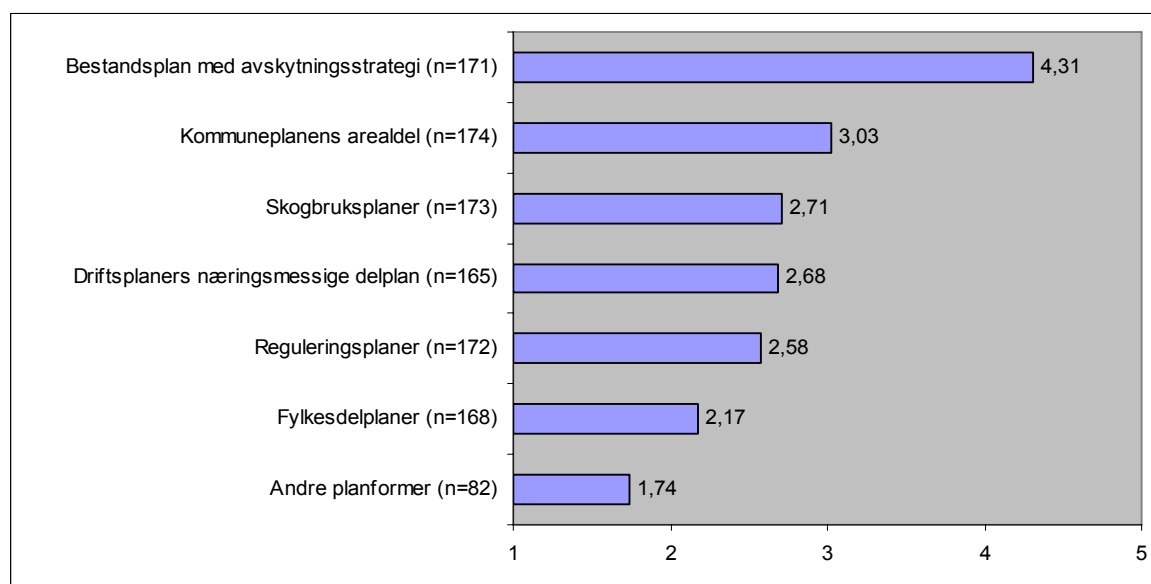
Oppsummert er det over 60 % av kommunene som samarbeidet med nabokommuner om hjorteviltforvaltningen. Kommuner med flere innbyggere og høyere tetthet av elg ser ut til å samarbeide oftere med nabokommuner enn kommuner med lav elgtetthet og færre innbyggere.

3.1.6.5 Fastsettelse av minsteareal

Om lag halvparten av kommunene hadde selv fastsatt egne minsteareal for hjortevilt og minstevannlengder/areal for bever. Denne myndigheten ble overført fra Fylkesmannen til kommunene i 2002. Dersom forskriften om minsteareal/vannlengde var endret siden 2002, var dette i gjennomsnitt gjort i 2004. De som ikke har fastsatt dette selv benyttet trolig fortsatt minsteareal fastsatt av Fylkesmannen før delegasjonen.

3.1.6.6 Hjorteviltinteressene i plansammenheng

Bestandsplan med avskytningsstrategi ble av kommunene vurdert som den viktigste planen for kommunene i forvaltningen av hjortevilt (**figur 5**). Kommuneplanens arealdel ble vurdert som "noe viktig" i hjorteviltforvaltningen. Skogbruksplaner, driftsplaners næringsmessige del, reguleringsplaner og fylkesdelplaner ble vurdert med synkende viktighet.

Figur. 5. Kommunerepresentantens gjennomsnittlige vurdering av hvilke planer som har betydning for hjorteviltforvaltningen, gitt på en skala der 1= uvesentlig og 5= meget viktig.

I gjennomsnitt syntest skogbruksplaner å være viktigere for kommuner på Østlandet (gjennomsnittscore=3,02,) og på Sørlandet (2,81) enn på Vestlandet (1,69).

Bestandsplaner med avskytningsstrategi ble vurdert å være viktigere for kommuner på Sørlandet (4,53), i Midt-Norge (4,46) og på Østlandet (4,38) enn på Vestlandet (3,38). Ikke uventet var viktigheten av bestandsplaner med avskytningsstrategi korrelert med tellende areal for elg og hjort (henholdsvis $r_s=0,410$, $n=163$, $p=0,01$ og $r_s=0,241$, $n=103$, $p=0,05$).

Viktigheten av den næringsmessige delen av driftsplaner ble vurdert til å være relativt lav, fra 2,94 i gjennomsnitt for kommuner på Sørlandet til 1,91 for kommuner på Vestlandet. Det samme gjaldt for fylkesdelplaner. På Sørlandet og på Vestlandet var denne plantypen stort sett vurdert til uvesentlig og lite viktig (gjennomsnittscore=1,88), mens den på Østlandet er vurdert til å være noe viktigere (2,45). Viktigheten av kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner i hjorteviltforvaltningen økte med antall innbyggere i kommunen (henholdsvis $r_s=0,176$, $n=174$, $p=0,05$ og $r_s=0,165$, $n=172$, $p=0,05$).

3.1.7 Endringer i den kommunale viltforvaltningen de siste 10 årene

En del endringer har skjedd med kommunenes oppgaver knyttet til viltforvaltning. Spesielt er det oppgaver innenfor hjorteviltforvaltningen som er endret, der noen oppgaver er nye mens andre er delegert fra Fylkesmennene. **Tabell 6** viser skjematisk hvilke endringer som har skjedd i løpet av de siste 10 årene.

Tabell 6. Kommunale oppgaver innfor viltforvaltningen i 1997 (Østdahl 1997) og 2007. I tabellen inngår oppgaver der kommunen har myndighet som førsteinstans =1, eller der kommunen avgir uttalelse eller har oppgaver uten formelle vedtak = X. Symbolet "*" gjelder villrein, symbolet "***" = villreinnemnda er førsteinstans for vedtak som gjelder villrein og symbolet "-" = bestemmelsen fantes ikke/ikke relevant.

Bestemmelse/hjemmel	1997	2007
Hjorteviltforvaltning		
Etablering av samarbeidsorganer i hjorteviltforvaltningen	X	?
Forskift om minsteareal	X	1/ X*
Forebyggende tiltak mot hjorteviltskader	X	1
Erstatninger for skader på innmark	X	-
Fravik fra minsteareal (+/- 50 %)	1	1
Pålegg om rettet avskytning, fellingstillatelser/kvoter	1**	1**
Godkjenning av vald	1**	1**
Godkjenning av tellende areal	1**	1**
Godkjenning av drifts-/bestandsplaner og avskytningsavtaler	1**	1**
Tillatelse til kvotefri jakt på rådyr og bever	-	1
Pålegg om rapportering ved felling	1	1**
Felling av hjortevilt som gjør skade	1	1
Ettersøk/ivaretagelse av skadet vilt og omsetning av fallvilt	X	1
Kommunene skal avgi statistikk til SSB (hjorteviltforskriftens § 17)	X	1
Kontroll med betaling av fellingsavgift	X	1/**
Rapportering av "Sett-elg, innsamling av biologiske materiale og bearbeiding av data	X	X
Utvide jakttid for villrein	-	**
Forebyggende tiltak mot viltpåkjørsler	X	X
Veiledning og informasjon, generelle forvaltningsoppgaver	X	X
Oppdrett av hjortevilt i innhegning		
Tillatelse til etablering	X	1
Innfangingstillatelse – livdyr	X	1(hjortekalver)
Veiledning og informasjon	X	X
Rovdyrforvaltning		
Forebyggende tiltak mot rovviltskader	X	X
Tildeling/fastsetting av lisens og kvoter for jerv og gaupe	X	X
Etablering av samarbeidsorganer i rovviltforvaltningen	X	X
Veiledning og informasjon	X	X
Småviltforvaltning		
Fellingstillatelse for skadegjørende individer av enkelte viltarter etter § 14 i viltloven	1	1
Fellingstillatelse for bever som gjør skade	1	1
Fravik fra minsteareal (+/- 50%) for bever	1	1
Godkjenning av bevervald	X	1
Tildeling av fellingstillatelse for bever	X	1
Utvide jakttid for bever	-	1
Rapportering av fellingsresultat	X	1
Veiledning og informasjon	X	X
Jakttrett og organisering		
Godkjenning av flertallsvedtak om sammenslåing og forvaltningsregler, § 37, 5.ledd i viltloven	1	1

Tvungen sammenslåing for å oppnå minsteareal for hjorteviltjakt, § 38 i viltloven	X	X
Fastsetting av forvaltningsregler, §38 i viltloven	1	1
Fastsetting av jaktregler for sameiestrekning, § 29 i viltloven	X	X
Pålegg om fangstrapport	1	1
Gjennomføring av teoretisk eksamen for obligatoriske jegerprøve	X	1
Veiledning og informasjon	X	X
Økonomi og tilskuddssaker		
Refusjon av fallviltutgifter, post 65, og utgifter til jegerprøven etter krav fra kommunen	X	X (kun jegerprøven)
Administrere og behandle søknader til det kommunale viltfondet	-	1
Hundesaker		
Ekstraordinær båndtvang (av hensyn til viltet)	X	1
Opprettelse av dressurområde	X	1
Fritak av krav om tilgang på ettersøkshund	1	1
Vern av viltets leveområder		
Ivaretagelse av viltinteressene i arealforvaltningen i kommunene	X	1
Utarbeidelse og videreutvikling av viltkartet	X	1
Veiledning og informasjon	X	X
Andre oppgaver		
Godkjenning av fjellstyrevedtak, bl a jakttider og jaktreguleringer	X	X
Uttalelse til politiet i straffesaker	X	X
Godkjenning av skuddpremie	X	1

Summert opp er altså de viktigste endringene og nye oppgaver som kommunene har fått siden 1997:

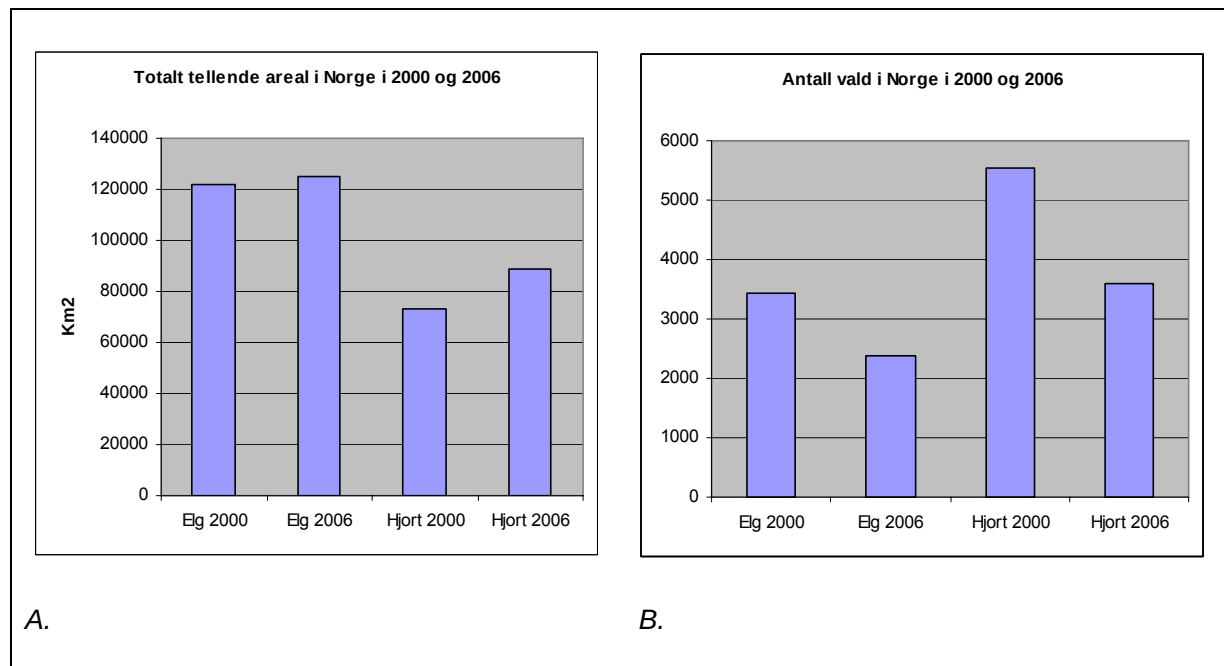
- Økt ansvar i hjortevilt og beverforvaltning
- Økt ansvar for fallvilt/skadet vilt
- Forvaltning av kommunalt viltfond (for kommuner med elg- og/eller hjortejakt)
- Ansvar for saker knyttet til hunder (dressurområde, ekstraordinær båndtvang og fritak fra krav om ettersøkshund)
- Myndighet for oppdrett av hjortevilt i innhengning

3.2 Bestandsplaner og jakttilbud

Data om antall vald med og uten bestandsplaner, fordelt på ulike kvotestørrelser er hentet fra Statistisk sentralbyrå og gjelder alle landets kommuner som har rapportert til SSB, ikke bare de kommunene som har besvart denne undersøkelsen. Data om jakttilbud er hentet fra den kommunale spørreundersøkelsen og gjelder følgelig kommuner som har besvart undersøkelsen.

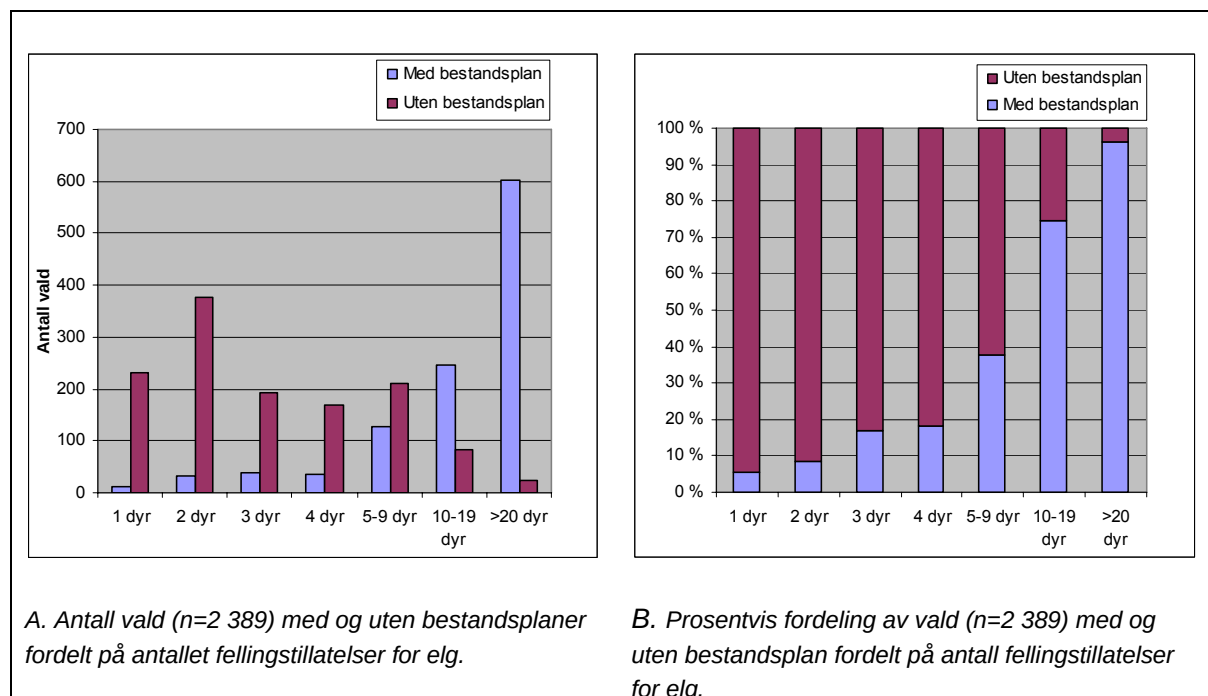
3.2.1 Tellende areal, valdstruktur og bestandsplaner/driftsplaner

Totalt tellende areal for elg i Norge har økt med 2,4 % i perioden fra 2000 (121 836 km²) til 2006 (124 755 km²) (**figur 6**). For hjort har tellende areal økt med 21,5 %, fra 73 178 km² til 88 937 km². I samme periode er totalt antall vald redusert for elg fra 3 441 til 2389 og for hjort fra 5 547 til 3 602.

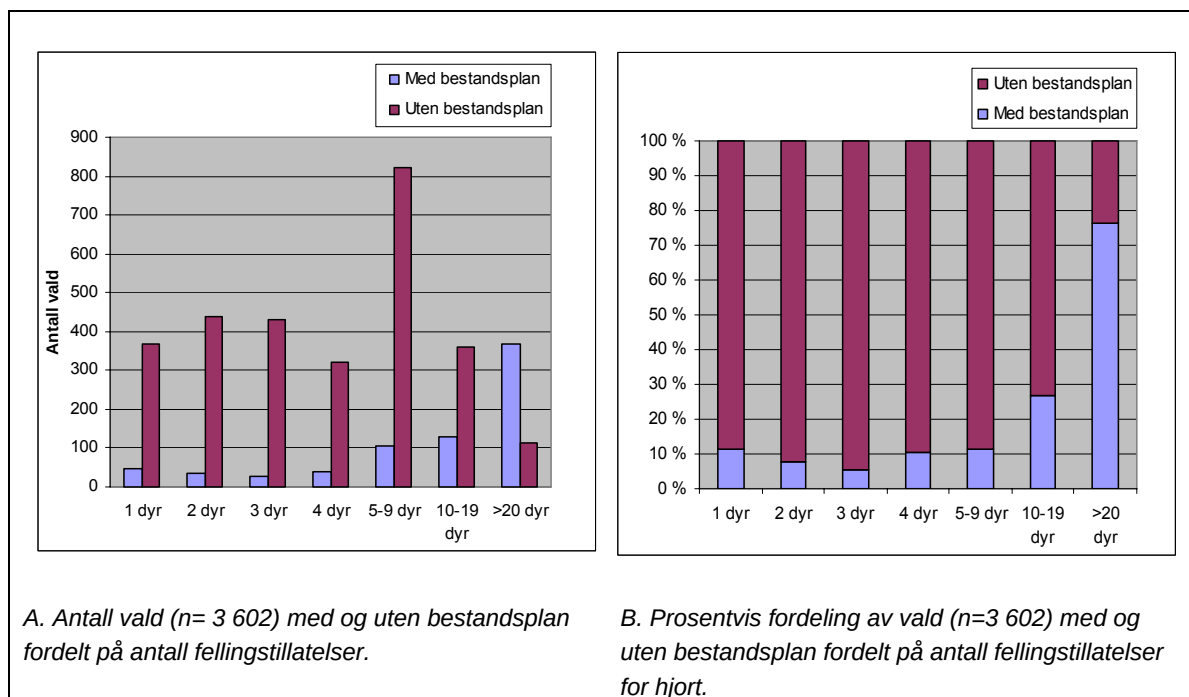

Figur 6. Utviklingen i tellende areal (A) og antall vald (B), representert med data fra årene 2000 og 2006 (data fra SSB).

I følge SSB var det i 2006 2 389 elgvald som ble tildelt fellingskvote. Av disse hadde 1 100 bestandsplaner (46 %), mens 1 289 vald fikk tildelt fellingstillatelser uten bestandsplan (direkte tildeling). Av 3 602 hjortevald i 2006 hadde 750 (21 %) vald bestandsplaner for hjort, mens 2 852 vald fikk tildelt fellingstillatelser direkte (hadde ikke bestandsplan). Andelen av vald med bestandsplaner økte med kvotestørrelsen for både elg (**figur 7**) og hjort (**figur 8**).

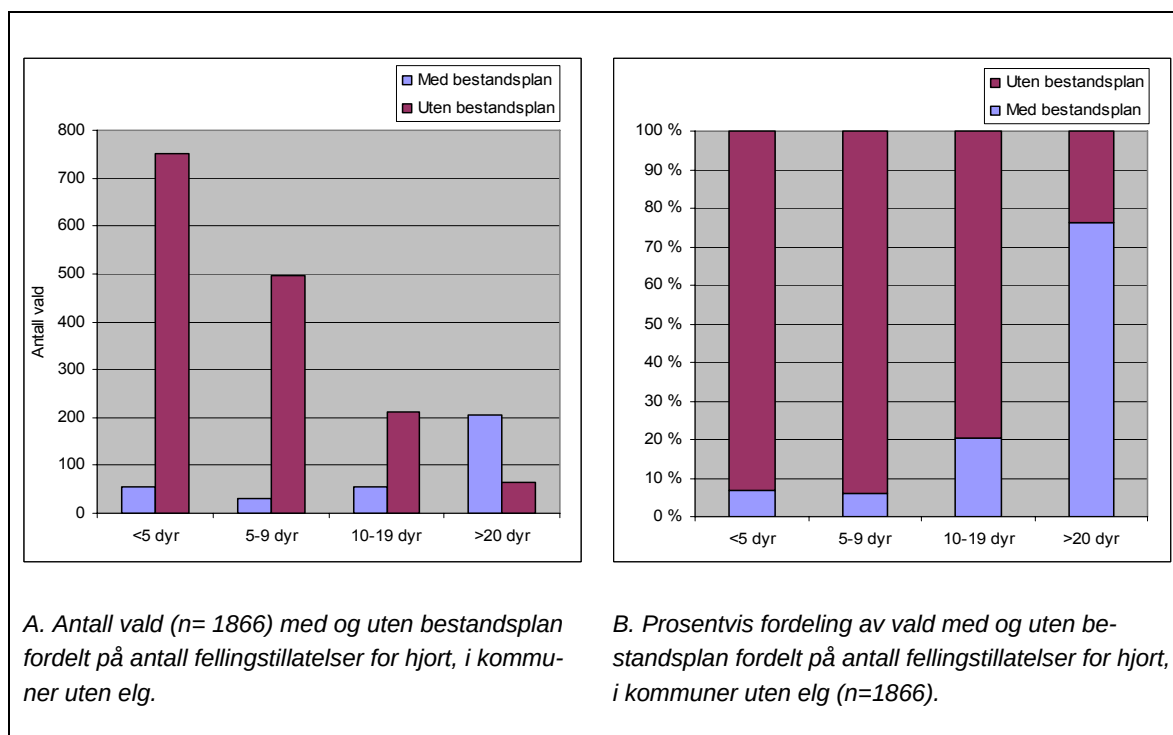
Figur 7. Valdstruktur ift antall fellingstillatelser for elg, for vald med og uten bestandsplaner i Norge i 2006 (data fra SSB).

Figur 8. Valdstruktur ift antall fellingstillatelser for hjort, for vald med og uten bestandsplaner i Norge i 2006 (data fra SSB).

I følge dataene fra SSB var det i 2006 både elg – og hjortevald med fellingskvoter mellom 1-4 dyr som fikk tildelt fellingstillatelser i forhold til en godkjent bestandsplan (**figur 7 og 8**).

Figur 9 viser strukturen på hjortevald i 2006 for kommuner uten elg, det vil si kommuner på Vestlandet og i Sør-Trøndelag. Mønsteret er det samme i dette utvalget som det totale bildet for hjortekommunene i landet (**figur 8**); Antallet og andelen vald med bestandsplaner øker med kvotestørrelse.

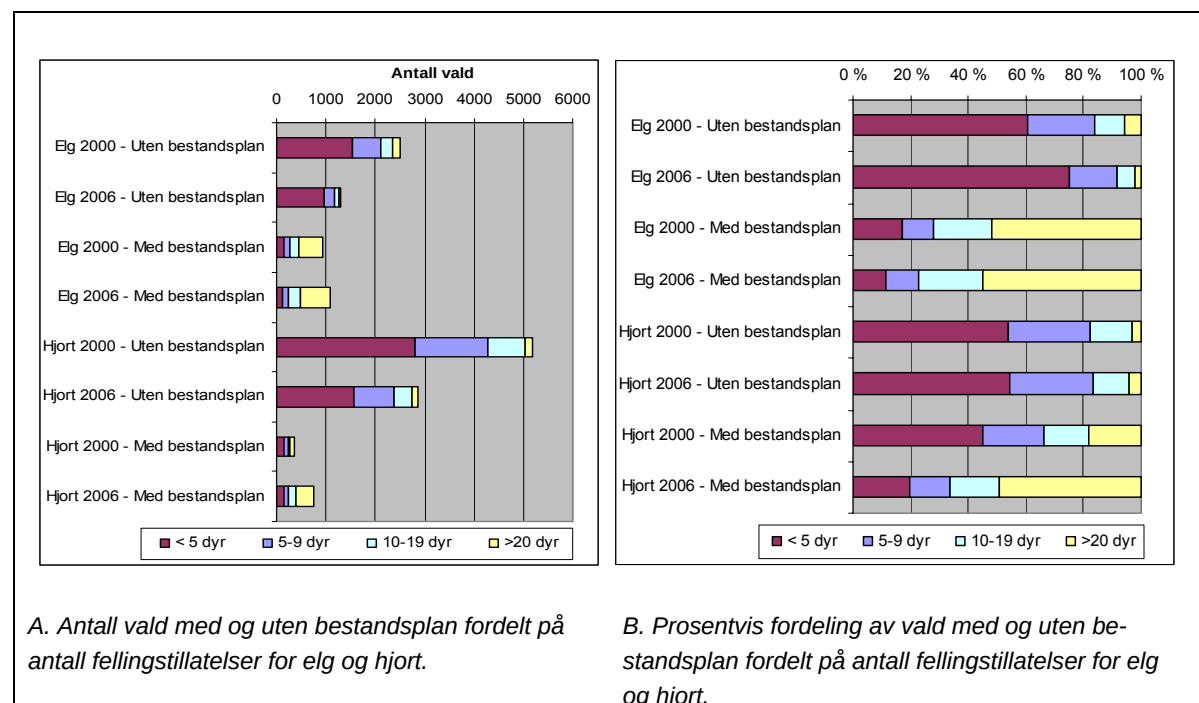
Figur 9. Valdstruktur i 2006 for hjort i kommuner som ikke har jakt på elg, dvs i kommuner på Vestlandet og i Sør-Trøndelag (data fra SSB).

Tabell 7 viser antall elgvald og hjortevald med og uten bestandsplanbasert forvaltning for årene 2000 og 2006 fordelt på kvotestørrelse, mens **figur 10** viser også den prosentvise fordelingen. For begge artene har antallet vald med bestandsplaner økt i perioden, mens antallet vald uten bestandsplaner er redusert.

Tabell 7. Antall vald fordelt på tildelingsstørrelse med og uten bestandsplan for elg og hjort i årene 2000 og 2006 (data fra SSB). Se også figur 10.

	1 dyr	2 dyr	3 dyr	4 dyr	Sum <5 dyr	5-9 dyr	10-19 dyr	>20 dyr	Totalt
Elg 2000 - Uten bestandsplan	445	432	366	280	1523	577	261	144	2505
Elg 2006 - Uten bestandsplan	232	377	194	168	971	211	83	24	1289
Elg 2000 - Med bestandsplan	25	42	64	30	161	101	187	487	936
Elg 2006 - Med bestandsplan	13	34	40	37	124	127	246	603	1100
Hjort 2000 - Uten bestandsplan	671	836	669	619	2795	1476	755	174	5200
Hjort 2006 - Uten bestandsplan	368	439	432	319	1558	822	359	113	2852
Hjort 2000 - Med bestandsplan	40	51	44	22	157	74	53	63	347
Hjort 2006 - Med bestandsplan	47	36	26	38	147	104	131	368	750

Både for elg- og hjortevald med bestandsplaner finnes det vald med fellingskvoter på mindre enn 5 dyr. For hjorten var det 20 % av valdene med bestandsplan som har så små fellingskvoter, mens for elgen var det 11 % i 2006. Andelen er betraktelig redusert fra 2000 spesielt for hjort da 45 % av alle vald med bestandsplaner ble rapportert til å ha så små fellingskvoter. For elg hadde 17 % av alle vald med bestandsplaner fellingskvoter på mindre enn 5 dyr årlig.

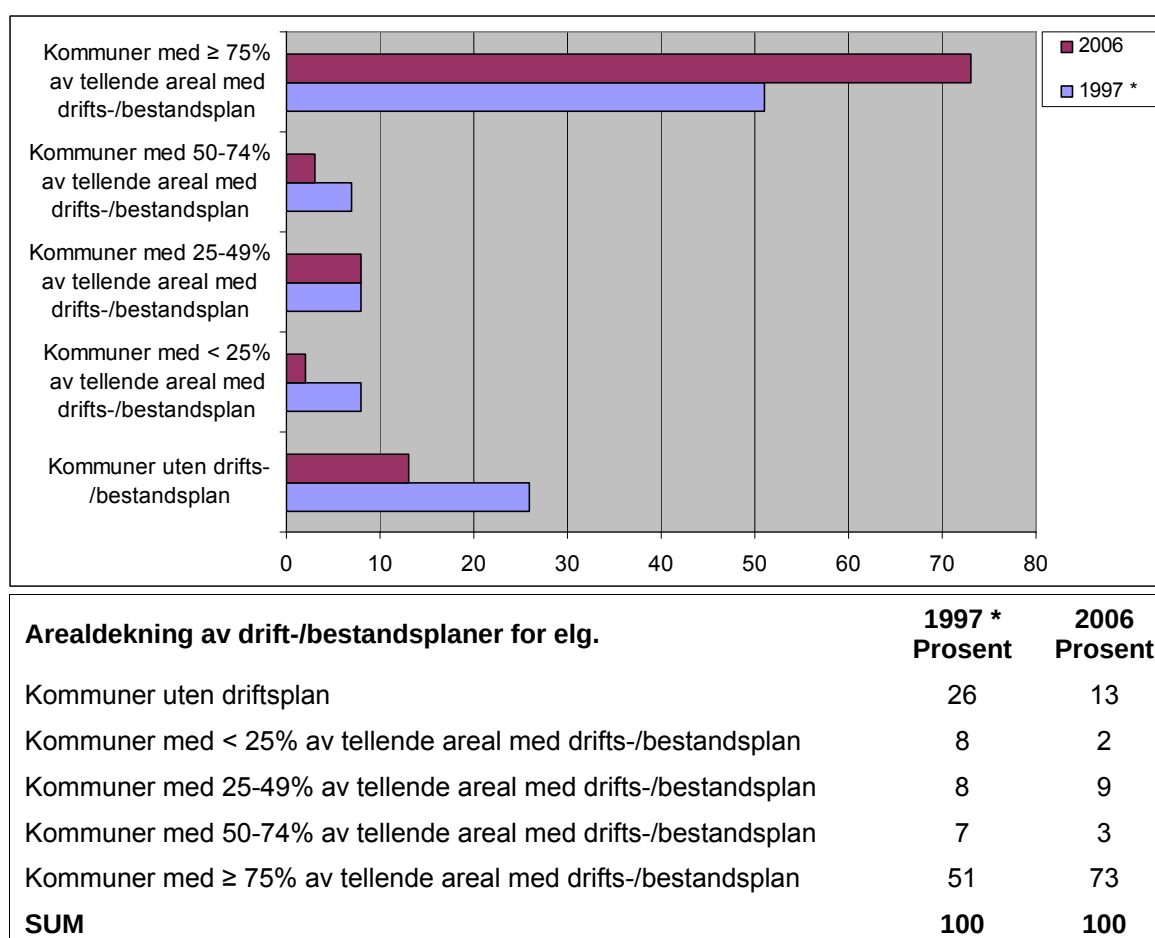
Figur 10. Utviklingen i valdstruktur for elg og hjort i Norge, representert med data fra årene 2000 og 2006. (Data fra SSB). Se også tabell 7.

3.2.2 Arealdekning av bestandsplaner

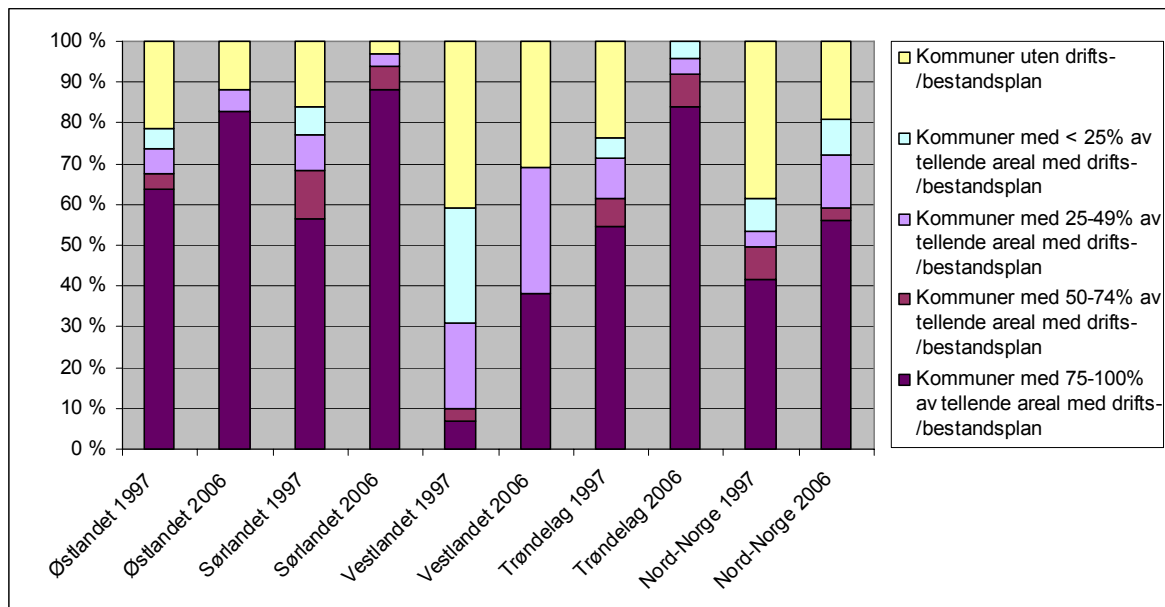
Data hentet fra Statistisk sentralbyrå for 2006 viser at 16 % av landets elgjaktkommuner (54 av 330) var uten bestands- eller driftsplaner for elg, mens 28 % av kommuner med hjortejakt helt manglet slike planer (74 av 265). I 41 % av elgjaktkommunene (135 av 330) var det tildeling av fellingskvoter kun til elgvald med bestandsplaner, mens i 34 % av hjortejaktkommunene (89 av 265) hadde alle hjortevald bestandsplaner.

3.2.2.1 Elg

I gjennomsnitt var 76 % av tellende areal for elg i norske elgkommuner forvaltet etter bestandsplaner i 2006. **Figur 11** viser hvordan svarene på arealdekning av bestandsplaner fordeles seg etter at de er kategorisert. Kommuner på Sørlandet hadde den største dekningsgraden av bestandsplaner for elg, mens den laveste dekningsgraden var i kommuner på Vestlandet (**figur 12**). Alle landsdelene har hatt en positiv utvikling med økende bestandsplandekning av tellende areal for elg fra 1997 til 2006.

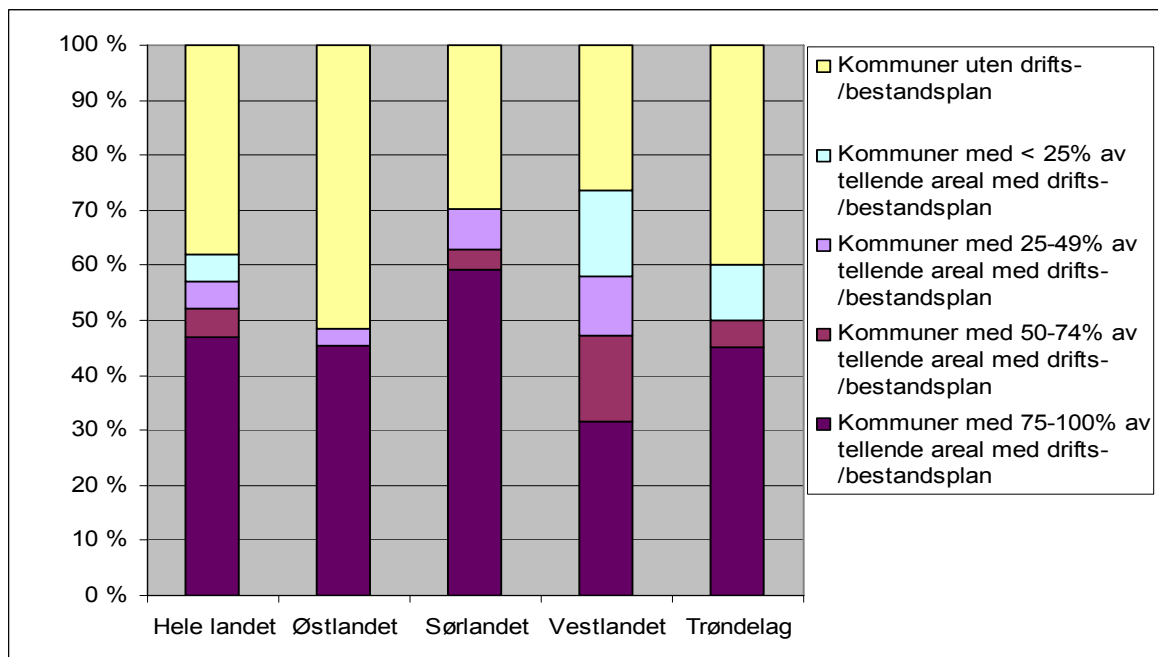
Figur 11. Prosentvis fordeling av kommuner med ulik arealdekning av drifts-/bestandsplaner i 1997 (n= 286, etter Østdahl 1997) og 2006 (n=164) for elg. Kommuner som ikke har fastsatt tellende areal for elg er ikke med i analysen.

Figur 12. Prosentvis fordeling av drifts-/bestandsplaner med ulike arealdekning i kommuner med tellende areal for elg fordelt på landsdel for 1997 og 2006 (Østlandet $n=59$, Sørlandet $n=32$, Vestlandet $n=16$, Trøndelag $n=24$ og N-Norge $n=32$). Data fra 1997 er hentet fra rapporten Kommunal viltforvaltning (Østdahl 1997).

3.2.2.2 Hjort

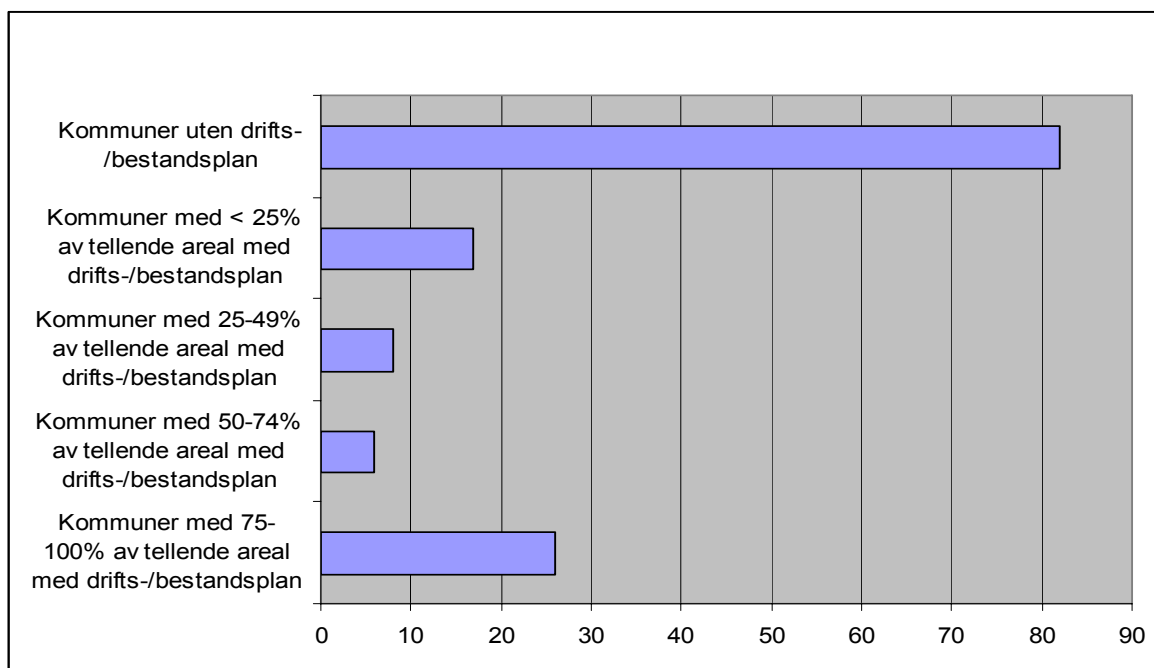
For hjort var gjennomsnittlig 51 % av arealet i kommunene basert på forvaltning etter bestandsplaner i 2006, mens 49 % av arealet var gjenstand for direkte tildeling av fellingstillatelser (kun kommuner med tellende areal for hjort er med i analysen). I figur 13 er svarene fra kommunene på arealdekning av bestandsplaner for hjort kategorisert.

Figur 13. Prosentvis fordeling av kommuner med ulike dekningsgrad av bestandsplaner for hjort fordelt på hele landet og for landsdeler i 2006 (hele landet $n=100$, Østlandet $n=33$, Sørlandet $n=27$, Vestlandet $n=19$, Trøndelag $n=20$). I Nord-Norge har kun en kommune rapportert for hjort. Denne er utelatt fra figuren.

3.2.2.3 Rådyr

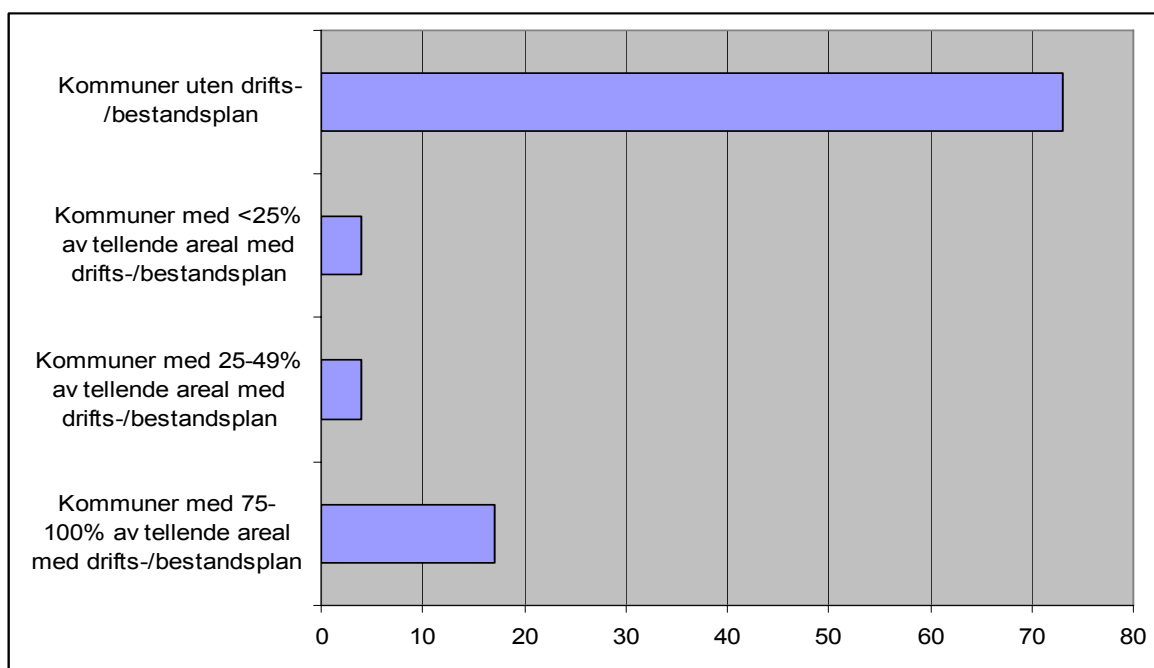
For rådyr ble gjennomsnittlig 23 % av arealet forvaltet etter bestandsplan, mens 73 % av arealet ble forvaltet ved direkte tildeling (**figur 14**). Kommunene hadde ikke oversikt over tildelingsformen for 3 % av arealet.

Figur 14. Antall kommuner med ulike arealdekning av bestandsplaner for rådyr i 2006 (n=139).

3.2.2.4 Bever

I gjennomsnitt ble 19 % av arealet i kommunene forvaltet etter bestandsplan for bever, mens 64 % ble forvaltet ved direkte tildeling (**figur 15**). I snitt var tildelingsformen for bever ukjent for kommunene på 18 % av arealet.

Figur 15. Antall kommuner med ulike arealdekning av bestandsplaner for bever (n=98).

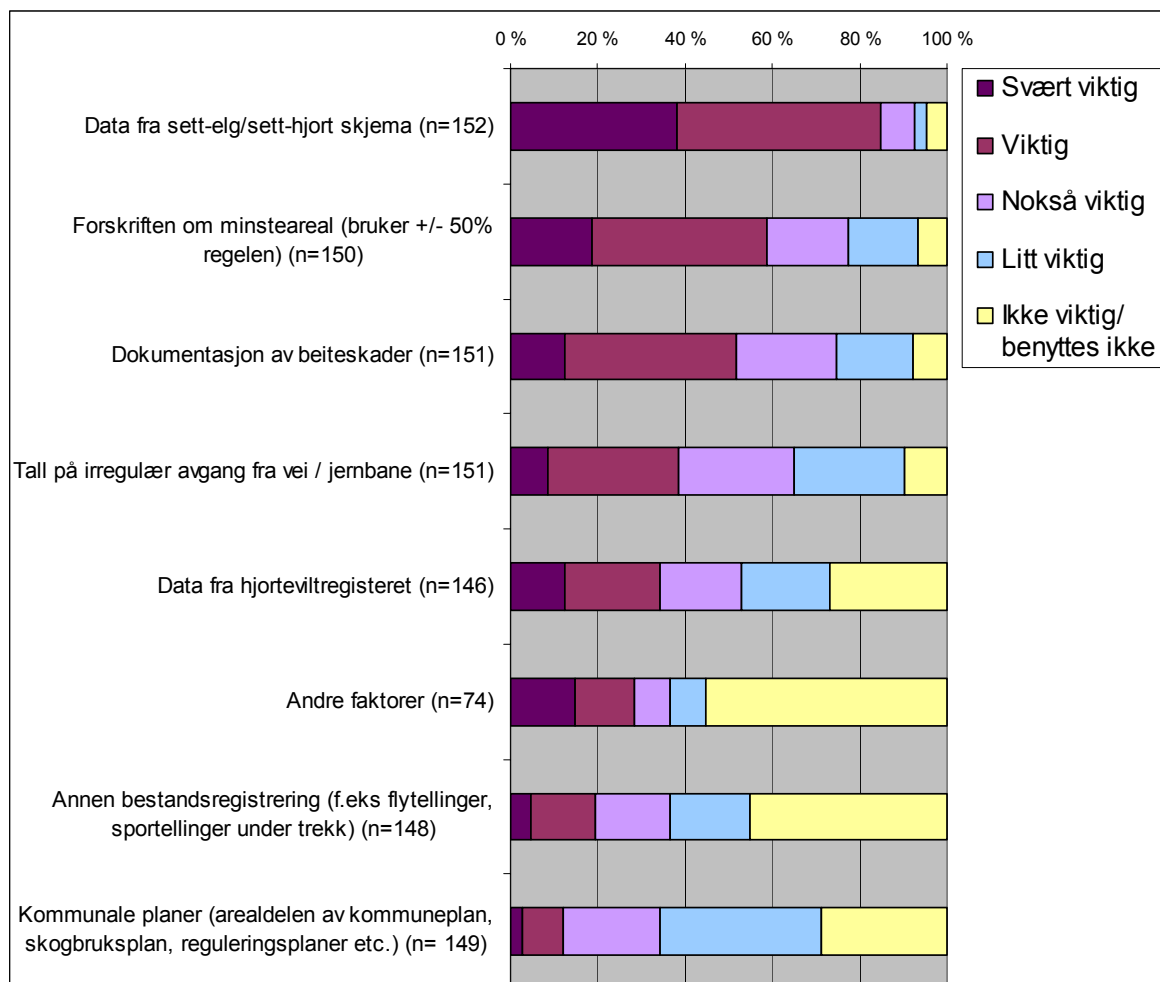
3.2.3 Hvem har utarbeidet planene

Rettighetshaverne hadde alene utarbeidet bestands- og driftsplanene i 71 % av tilfellene, mens kommunene alene hadde utarbeidet 12 % av slike planer. I snitt hadde innleide konsulenter utarbeidet 16 % av planene. For 2 % av planene hadde kommunens representant ikke kjennskap til hvem som hadde laget planene. Alle 209 kommunene svarte på spørsmålet.

Kommunene ble spurt om hvorvidt det hadde vært et samarbeid med brukerne (jegerne) i forbindelse med utarbeidelse av planene. Det var 86 % av kommunene som svarte ja på dette spørsmålet, mens bare 5 % svarte at brukere/jegere ikke hadde deltatt i samarbeid om planene. Ni prosent av kommunerepresentantene viste ikke om brukerne/jegerne hadde deltatt i planarbeidet (n= 164).

3.2.4 Kommunal godkjenning av bestandsplaner

Ved spørsmål om hvilke opplysninger og virkemidler kommunen benyttet seg av ved godkjenning av omsøkte bestandsplaner, fremstod data fra sett-elg og eller sett hjort skjemaene som de viktigste (**figur 16**). I tillegg var bruken av 50 %- regelen, dokumentasjon av beiteskader og tall på irregulær avgang fra vei og jernbane viktige når søknader om godkjenning av bestandsplaner skulle behandles. Data fra hjorteviltregisteret var ikke like viktig som sett-elg og eller sett-hjort skjemaene. Data fra hjorteviltregisteret var viktig eller svært viktig for 34 % av kommunene.

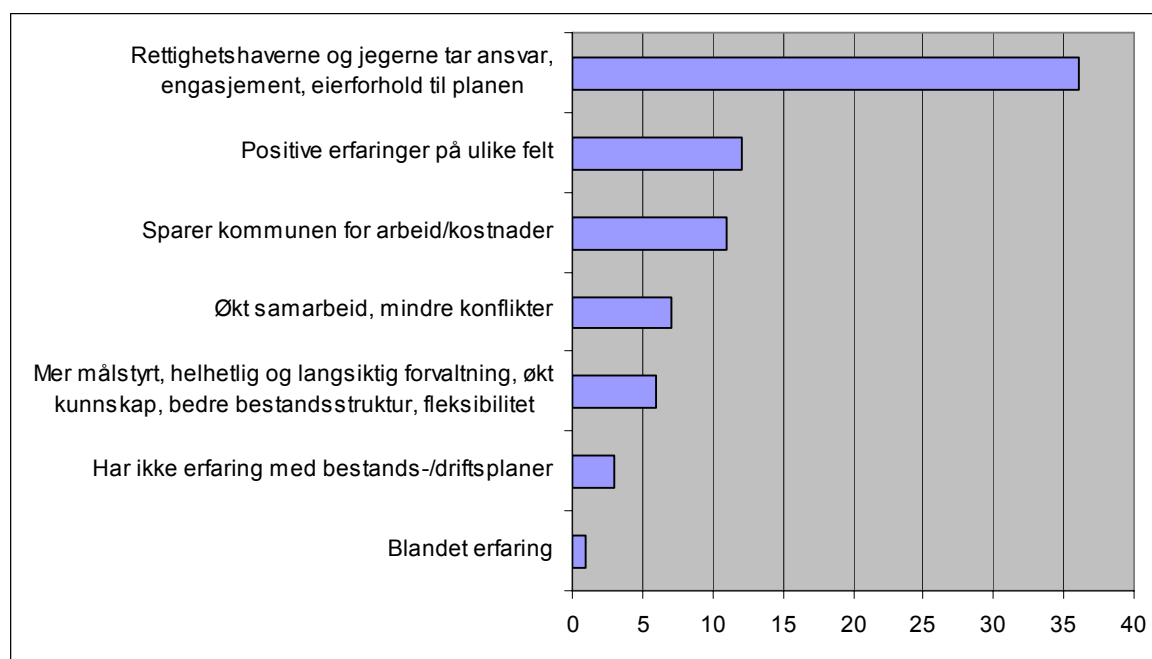
Figur 16. Vurdering av viktigheten av ulike typer opplysninger som kommunene kan bruke ved godkjenning av bestandsplaner. Data fra kommuner med bestandsplaner for elg og/eller hjort.

Andre faktorer som spiller inn når kommunene godkjenner bestandsplaner var:

- Byelg, elg som søker til tettsteder. Beiteskader på kirkegårder og private hager. Skade på avlinger, rundballer, potet og grønnsaker
- Aldersanalyser og slaktevekter (og Cercim beregninger)
- Vårtelling av hjort på innmark
- Fellingsrapporter og tidligere avskytninger
- Beiteregistrering
- Lokal kunnskap (samrådningsmøter)
- Predasjon fra rovvilt (ulv og bjørn)

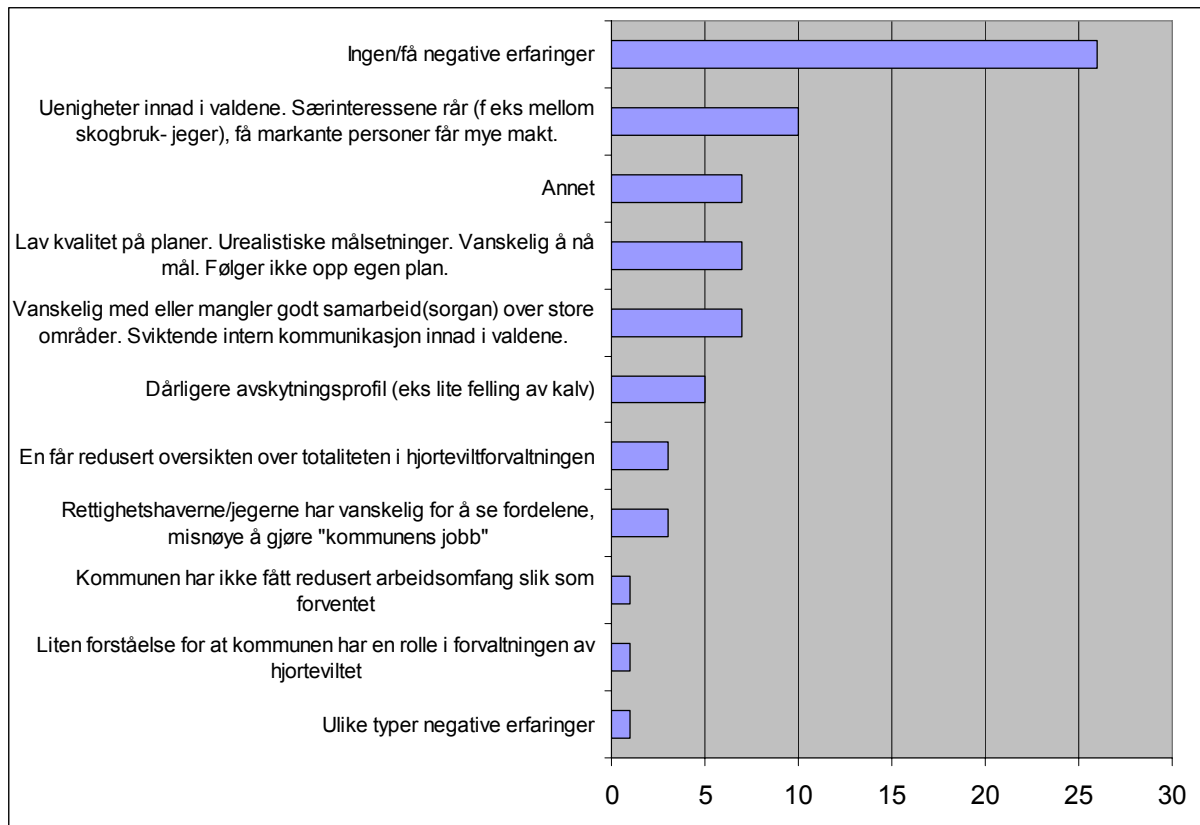
3.2.5 Erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning

Kommunenes positive erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning ble kategorisert i syv kategorier basert på de åpne svarene og resultatet er vist i **figur 17**. Kommunenes (n=76) positive erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning var i hovedsak knyttet til at rettighetshaverne og jegerne tar større ansvar, har økt engasjement og et eierforhold til planene (n=36). Noen kommuner pekte på mindre arbeid eller kostnader for kommunen (n=11), andre på at planene førte til økt samarbeid og færre konflikter (n=7).

Figur 17. Kommunerepresentantens svar (i antall) med hensyn til positive erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning. Hvert svar er plassert i kun en kategori (n=76).

De fleste kommunene hadde ingen eller få negative erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning (26 av 71 kommuner). Likevel har mange kommuner pekt på uenigheter og dårlig kommunikasjon innad i valdene, samt at særinteressene får rå og at få markante personer får relativt mye makt (n=10). **Figur 18** viser fordelingen av kommunenes svar etter at de er kategorisert i 11 kategorier.

Figur 18. Kommunerepresentantens svar (i antall) med hensyn til negative erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning. Hvert svar er plassert i kun en kategori (n=71).

3.2.6 Konflikter knyttet til dagens viltforvaltning

Et utvalg av sitater fra spørreundersøkelsen finnes i vedlegg 2. Disse er ikke nødvendigvis representative, men peker på konflikter og problemstillinger som er illustrative og relevante for forvaltning og forskning.

3.2.6.1 Beslutningsgrunnlaget og kvotefastsettelse

Kommunene ble i spørreskjema spurt om det er noen form for uenighet eller konflikt (innad i kommunen eller i forhold til andre aktører) knyttet til beslutningsgrunnlaget for hjorteviltforvaltningen (dvs informasjonen som beslutninger tas på bakgrunn av) i kommunen.

Syttini kommunerepresentanter av totalt 146 (som svarte på spørsmålet) rapporterer ingen, eller oppgir få konflikter/uenigheter i forhold til beslutningsgrunnlaget. En del representanter (n=19) pekte på at konfliktene var knyttet til interessekonflikter i forhold til bestandsstørrelse og ønskete kvoter. En del av konflikten var knyttet til skoginteresser der skogeiere og kommunen ofte hadde mer fokus på beiteskader, mens jegerinteressene ønsket tettere hjorteviltbestand. Fornuftig fordeling av fellingskvotene innad i bestandsplanområdet, åpenhet og god kommunikasjon var tiltak som ble foreslått for å møte disse konfliktene (n= 7). Noen kommuner nevnte at beiteregistreringer var viktig som beslutningsgrunnlag for kvoter. Beiteregistreringer kan bidra til å løse konflikter fordi det blir mindre synsing og mer fakta rundt næringsgrunnlaget.

Flere kommuner (n=7) mente at mange rettighetshavere og/eller jegere har liten tillitt til "sett-elg/hjort" data. Det er lettere å tro på egne erfaringer og eventuelt ha et ønske om direkte tellinger, enn på et tallmateriale som en ikke forstår. Som tiltak var det flere kommuner som pekte på større fokus på opplæring i "sett-elg/hjort" indeksene og hva disse betyr.

Av 97 kommuner som svarte på hvilke tiltak som burde settes i verk for å skape større enighet rundt kvotefastsettelsen, mente 43 kommunerepresentanter at det ikke var behov for å iverksette tiltak fordi uenigheten rundt kvoter var liten. Tjueåtte av svarene pekte på samarbeid og informasjonsutveksling mellom partene som viktig for å redusere eller begrense uenigheten i kommunen. Dette gjaldt både innad i valdet, mellom valdene og mellom kommunen og valdene. Flere kommuner (n=5) pekte på systematiske beiterregistreringer som aktuelle eller gjennomførte tiltak for å begrense uenighet. Også økt kompetanse i tolkning av sett-elg indekser ble foreslåtte som tiltak for å redusere konflikten om kvotefastsettelse (n=4). Blant andre ting som ble nevnt var forbedret rolleavklaring mellom partene og økt forståelse for felling av kalv.

3.2.6.2 Mangler eller svakheter ved dagens beslutningsgrunnlag

Seksti av totalt 113 informanter svarte at det ikke var mangler eller svakheter ved dagens beslutningsgrunnlag når det gjaldt hjorteviltforvaltningen.

Noen kommuner (n=16) pekte på at de ønsket økt kunnskap om indikatorer for beitetilstanden, langtidseffekter av elgbeiting og beitingens påvirkning på biologisk mangfold. Enkelte savnet kunnskap om sammenhengen mellom beitegrunnlaget og bestandsstørrelsen (n=2), når de skulle fatte beslutninger i hjorteviltforvaltningen. Flere savnet også et pedagogisk opplegg som forklarer virkningen av ulike avskytningsstrategier og bruken av sett-elg indeksene (n=5).

Enkelte kommuner (n=4) savnet høyere kompetanse og mer engasjement fra Fylkesmennene og mente at dagens forvaltningsregime fører til en fragmentering. Hvem er det som tar ansvaret for den helhetlige elgforvaltningen? Det ble ikke stimulert til interkommunalt samarbeid (n=2) og kommunene manglet gulrøtter for å motivere til økt samarbeid (n=4). Noen kommuner savnet også strengere minimumskrav for å godkjenne bestandsplaner/ vald (n=2).

Kunnskap om hvordan en skal takle uforutsett variasjon i overlevelse slik som trafikkpåkjørslar, predasjon på elg fra ulv og hjortelusflue underveis i en planperiode blir også pekt på som utfordringer.

3.2.6.3 Balansegangen mellom økologiske og økonomiske faktorer

Av 123 kommuner som har besvart spørsmålet, mente 42 at det var en god balansegang mellom de økonomiske og de økologiske faktorene i den kommunale hjorteviltforvaltningen. Omrent en firedel (n=29) mente at kommunen (burde) la de økologiske faktorene styre hjorteviltforvaltningen. En sjettedel (n=20) mente at det er de økonomiske faktorene som veier tyngst i dagens forvaltning. Enkelte (n=4) mente balansegangen er i ferd med å snu, med større fokus på de økonomiske faktorene, mens to kommuner mente at balansegangen er blitt bedre etter innføring av bestandsplanbasert forvaltning, der det nå tas mer hensyn til økologiske faktorer som beitegrunnlag, kalvevekter og sykdom.

Åtte kommuner peker på at de økonomiske faktorene er avhengige av de økologiske i et langsiktig perspektiv, og enkelte peker på at det ikke er konflikter mellom de to ulike faktorene.

3.2.6.4 Uenighet/konflikter om kommunens målsetninger i viltforvaltningen

Av de 123 kommunene som har svart på spørsmålet mente 46 at det ikke var konflikt/uenighet eller kun var liten uenighet om målsetningene i kommunens viltforvaltning. Nesten en femtedel (n=21) av kommunene hadde diskusjoner eller konflikter rundt spørsmålet knyttet til bestandsstørrelse i forhold til beiteskader og bæreevne, avskytningsprofil eller bestandens kjønns- og aldersstruktur.

3.2.6.5 Andre konfliktområder i forhold til rettighetshavernes viltforvaltning

Av 112 kommuner som har svart på spørsmålet, er det 58 som ikke kunne se andre konflikter i kommunen enn eventuelt kvotefastsettelse når det gjaldt rettighetshavernes viltforvaltning. Elleve kommuner pekte på konflikter rundt viltpåkjørslar, trekkende elg eller beiteskader på skog,

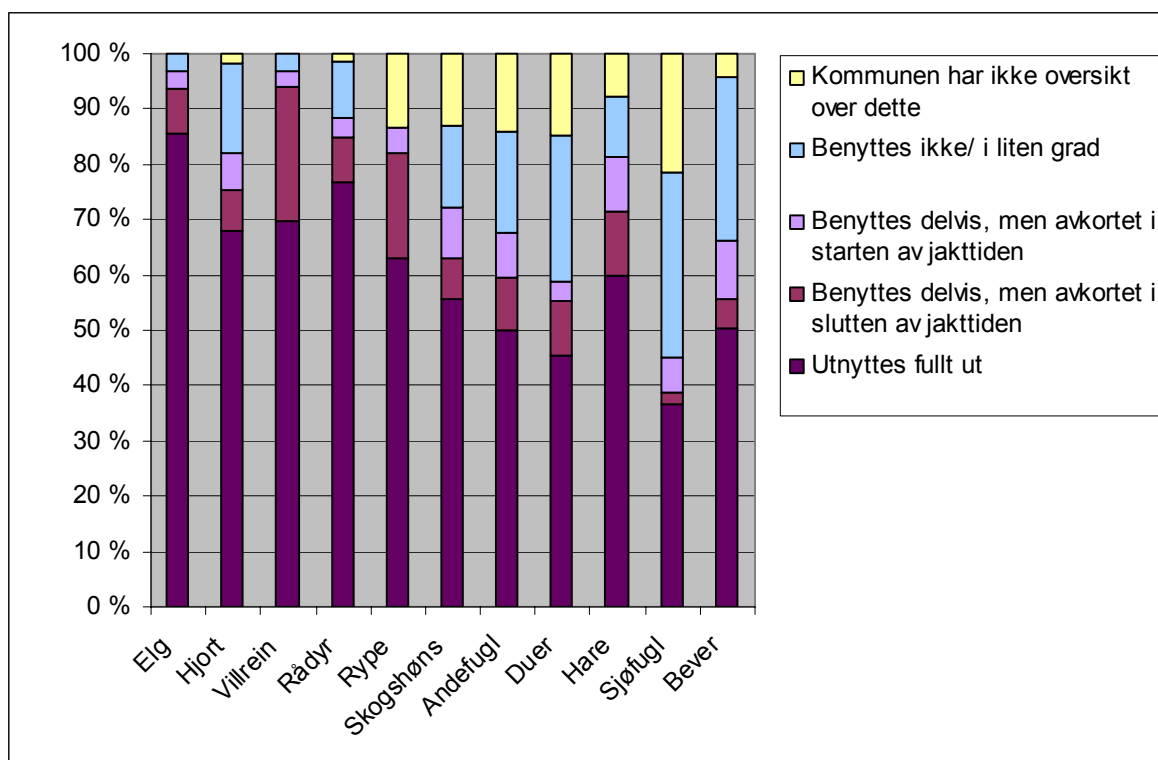
innmark og rundballer og manglende erstatningssystemer for de som er skadelidende. Flere kommuner opplevde uenighet rundt forvaltning av andre arter enn elg (rådyr, hjort, grågås, rovdyr (n=7) og bevaring av tiurleiker og hekkelokaliteter for rovfugl (n=3). Syv kommuner opplevde konflikter rundt valdorganisering eller interne konflikter innad i valdene. Fem kommuner nevnte konflikter (under elgjakta) i forhold til hensynet til andre brukere av utmarka slike som småviltjegere, joggere og bærplukkere.

3.2.7 Offentlig og privat grunn åpnet for jakt

Svarene vi fikk var for få til å kunne gi et representativt bilde av det jaktbare arealet fordelt på offentlig (n=14) og privat grunn (n=19).

3.2.8 Rettighetshavernes mulighet til å innskrenke jakttiden

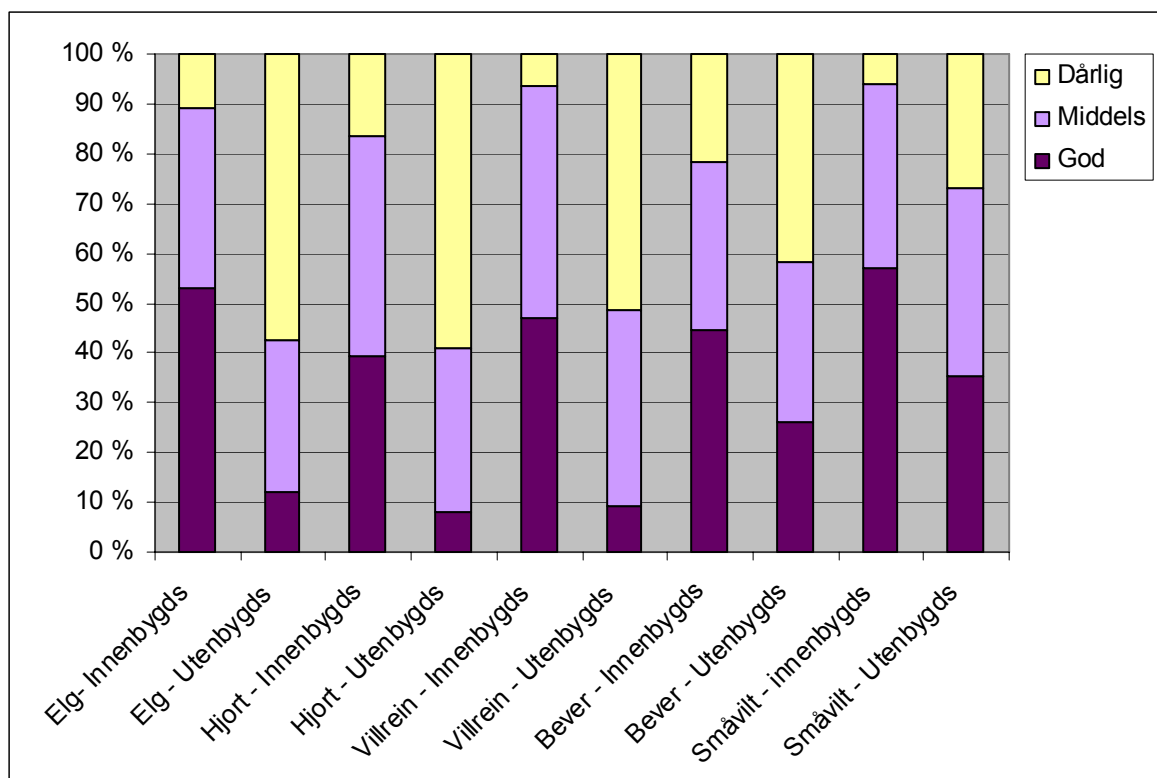
Kommunene ble bedt om å vurdere hvorvidt rettighetshaverne benyttet seg av den offentlige jaktidsrammen, eller hvorvidt denne ble avkortet. Resultatene (figur 19) viser at elg og rådyr er de artene der jaktidsrammen ble benyttet i størst grad, henholdsvis 86 % og 77 %. Villrein-jakta ble utnyttet fullt ut i 33 kommuner (70 %), og avkortet i slutten av jakttiden i åtte kommuner, mens hjorten blir utnyttet fullt ut i 68 %. Jakttiden på rype ble utnyttet fullt ut i 63 % av kommunene. For de andre artene eller artsgruppene ble full jaktidsramme utnyttet i 60 % eller færre av kommunene. I en del kommuner ble jakttiden ikke benyttet, eller benyttet kun i liten grad. Dette gjaldt spesielt for jakt på bever, sjøfugl, duer og hjort. Over 10 % av kommunene-representantene hadde ikke oversikt over jakttilbudet for rype, skogshøns, andefugl, duer og sjøfugl.

Figur 19. Kommunerepresentantens vurdering av i hvilken grad jaktrettshaverne benytter seg av den offentlige jaktidsrammen for de ulike artene eller artsgruppene, eller hvorvidt jakttiden er innskrenket. Kommuner som ikke har forekomst av viltarten eller artsgruppen eller ikke har oversikt over dette er ikke inkludert i analysen. (Elg: n= 161, hjort: n=118, villrein: n=33, rådyr: n=147, rype: n=105, skogshøns: n=140, andefugl: n= 148, duer: n= 141, hare: n= 154, sjøfugl: n= 93 og bever: n= 95).

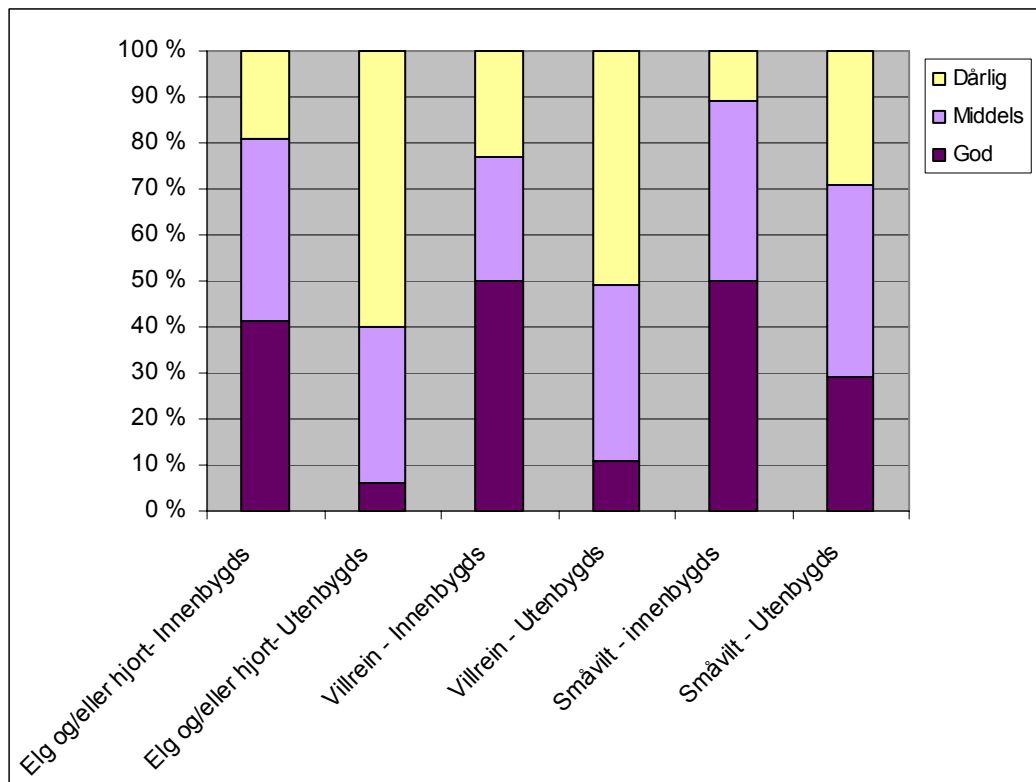
3.2.9 Tilgjengelig jakttilbud for lokale og tilreisende jegere

Lokale jegere ble av kommunerepresentantene vurdert til å ha et bedre tilgjengelig jakttilbud enn tilreisende jegere for alle arter (**figur 20**). Generelt sett var elg- og småviltjakt best tilgjengelig for lokale jegere og ble vurdert som god i mer enn 50 % av kommunene. Bever og småviltjakt var mest tilgjengelig for utenbygds jegere. Elg – og hjortejakt ble vurdert som dårlig tilgjengelig for utenbygdsboende i henholdsvis 58 % og 59 % av kommunene som hadde jakt etter disse artene.

Figur 20. Kommunerepresentantens vurdering av tilgjengelig jakttilbud for innenbygds og utenbygds jegere. Det er bare de kommunene som har viltart eller artsgruppe forekommende i sin kommune som inngår i oversikten. For småvilt vil det si en eller flere av følgende arter eller artsgrupper: rype, skogshøns, andefugl, duer, hare og sjøfugl. Elg: innenbygds n=157, utenbygds n=158, hjort: innenbygds n=97, utenbygds n=100, villrein: innenbygds n=32, utenbygds n=33, bever: innenbygds n= 83, utenbygds n=84, småvilt: innenbygds n=137, utenbygds n=141.

Figur 21 presenterer tilsvarende data fra undersøkelsen til Østdahl (1997) om kommunal viltforvaltning.

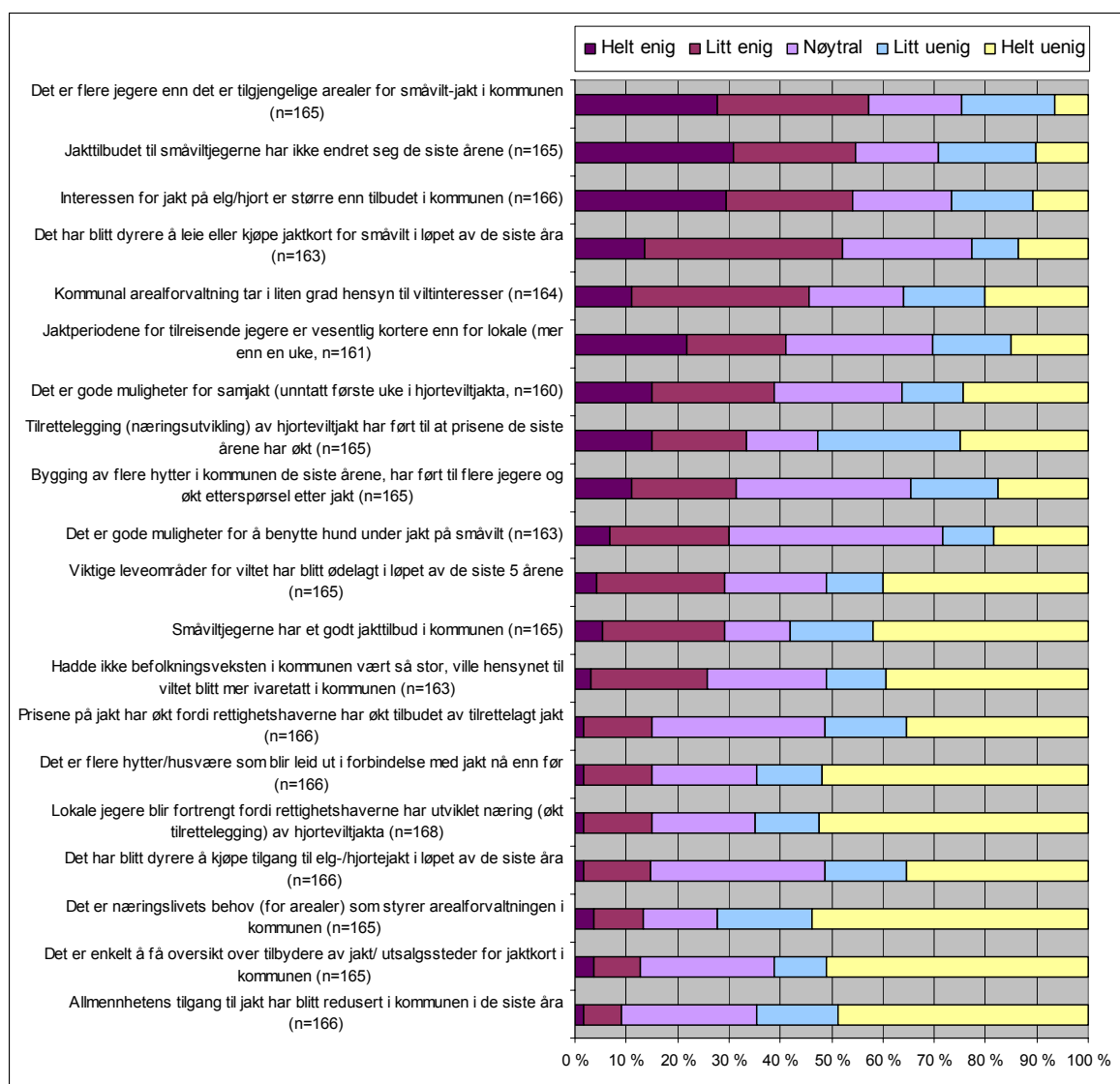

Figur 21. Kommunerepresentantens vurdering av tilgjengelig jakttilbud for innenbygds og utenbygds jegere. Det er bare de kommunene som har viltart eller artsgruppe forekommende i sin kommune som inngår i oversikten. Dataene er hentet fra Østdahl (1997) og presentert som prosenter i hans rapport.

Tilgangen på elg- og hjortejakt for utenbygdsboende ble av kommunens ansatte vurdert som litt bedre i 2006 enn i 1997. En kan også få inntrykk av at tilgang på småviltjakt ble vurdert som bedre i 2006. Forskjellene i den prosentvise fordelingen er imidlertid små. Det generelle bildet for lokale og tilreisende jegere ser ut til å ha holdt seg relativt stabilt i perioden fra 1997 til 2006.

3.2.10 Utviklingen i jakttilbud og årsak til endringer

Informantene fra kommunene ble spurt om å ta stilling til en rekke utsagn om utviklingen i jakttilbudet i kommunen de siste 5 årene. Svarene skulle plasseres på en skala fra helt enig til helt uenig og er presentert i **figur 22**. Utsagn knyttet til at tilgjengelige jaktområder begrenser jaktutøvelsen for småvilt- og hjortevilt, er de utsagnene som flest kommuner var "helt enig" og "enig" i (i hhv 57 % og 54 %). De utsagnene kommunene var mest uenige i var; det er næringslivets behov for areal som styrer arealforvaltningen i kommunen (72 %); lokale jegere blir fortrengt fordi rettighetshaverne har utviklet næring av hjorteviltjakta (65 %); allmennhetens tilgang på jakt er redusert i kommunen de siste årene og det er flere hytter/husvære som blir leid ut i forbindelse med jakta nå enn før (begge 65 %). Det var 61 % som var uenig i utsagnet om at det er enkelt å få oversikt over tilbydere av jakt/utsalgssted for jaktkort i kommunen.

Figur 22. Kommunerepresentantens gjennomsnittlige mening (på en skala fra "helt enig" til "helt uenig") om en rekke påstander om jakttilbudet i kommunen.

Samlet sett gir dette et bilde av en jaktorganisering der lokale jegere hadde flere fortrinn fremfor utenbygd og tilreisende jegere.

3.3 Er utviklingen av elgbestandene i samsvar med kommunale målsetninger?

Som en del av denne rapporten var det også meningen å vurdere i hvilken grad kommunene var i stand til å styre utviklingen i elgbestanden ved hjelp av kommunale målsetninger. Dessverre viste dette seg vanskelig på grunn av 1) få kommuner med konkrete og målbare målsetninger, 2) begrenset tilgang til faktiske vedtak (dokumenter) og 3) få kommuner med forvaltningsmål som var vedtatt tilstrekkelig tidlig til at responsen i bestanden lot seg måle med nødvendig styrke.

Som antydnet i kap. 3.1.6.1 var det kun 26 av 192 (14 %) av kommunene som ut fra vår vurdering hadde konkrete og målbare mål for sin hjorteviltforvaltning. I tillegg var det 12 kommuner som ble vurdert til å ha delvis målbare målsetninger. Vi sendte så en forespørsel til kommuner med målbare og delvis målbare målsetninger om tilgang til de aktuelle dokumentene (vedtake-

ne). Vi fikk positivt svar fra 21 av 38 kommuner (55 %). Det var 18 av disse kommunene som hadde målbare forvaltningsmål. Den ene kommunen som i første omgang var plassert i kategorien "ikke målbare målsetninger", skulle vært kategorisert som delvis målbare mål. Av de tre som i første omgang ble vurdert til å ha "delvis målbare målsetninger" stemte denne vurderingen for to av dem, mens en kommune hadde målbare og etterprøvbare forvaltningsmål. Etter en gjennomgang av kommunene med målbare forvaltningsmål viste det seg at forvaltningsmålene i alle kommunene var vedtatt etter 1998, hvorav 11 (61 %) i 2005 eller senere.

I **tabell 8** har vi systematisert forvaltningsmålene for de 18 aktuelle kommunene med målbare forvaltningsmål. De konkrete målene er både kvalitative (opp, ned etc.) og kvantitative (eks. stabil avskytning på 300 dyr), men her er kun målene vist som kvalitative kategorier.

Tabell 8. Kvalitative forvaltningsmål i 18 kommuner med målbare forvaltningsmål vedtatt i perioden 1998-2007. Prosent ungdyr i avskytingen kan være både kalv og åringsdyr. Maks- og min-nivå angir kommuner som har vedtatt et maksimum eller minimums-nivå for demografiske rater i avskyting eller bestand.

Forvaltningsmål	Opp	Ned	Stabil	Maks-nivå	Min-nivå	SUM
Bestand	1	2	9			12
Avskyting	1	1	8			10
% okser i avskyting			1	6		7
% ungdyr i avskyting					4	4
Ku per okse-forhold	1		3	12		16
Kalv per ku-forhold	7					7
Slaktevekt ungdyr	5		1			6
Trafikkskader		2		1		3
Beitetilbud	4			1		5
SUM	19	5	22	20	4	

Nesten alle kommunene hadde forvaltningsmål som omhandlet ku:okse-forholdet i bestanden. De fleste kommunene hadde et maksimalantall ku per okse som de ikke ønsket å overskride (fra 1,5 -3 ku pr okse), mens et fåtall ønsket å stabilisere ku per okseforholdet eller endog øke det (**tabell 8**). Også bestandsantall (tetthet) og/eller avskyting var relativt vanlige forvaltningsmål. Med tre unntak var målet å opprettholde en stabil bestandsstørrelse eller avkastning, mens i ett tilfelle var målet å øke både bestand og avkastning. Tilsvarende var det ønske om å redusere bestanden i to tilfeller.

Et interessant forhold som ikke framgår av **tabell 8** er at kun to av 7 kommuner med forvaltningsmål som omhandler bestandskondisjon (eks. slaktevekt eller produksjon) hadde konkrete mål med bestandsstørrelsen. Dette er et paradoks ettersom bestandstettheten og næringskonkurranse er den mest nærliggende årsaken til at både slaktevekter og reproduksjonsrater var lave i de aktuelle kommunene. Tilsvarende var det i 3 av 5 kommuner som ønsket å bedre beitetilbudet, ikke ytret ønsker eller anbefalinger med hensyn til bestandsstørrelsen. Muligens ble det fra kommunens side antatt at jaktrettshaverne selv var i stand til å trekke denne slutningen, og formulere dette i sine bestandsplaner.

I 7 kommuner der forvaltningsmålene ble vedtatt i 2004 eller tidligere undersøkte vi hvorvidt utviklingen i elgbestanden var i samsvar med forvaltningsmålene i 3-5 påfølgende år. Utviklingen ble vurdert ut fra jaktstatistikk og sett elg-data. I alle de 7 kommunene var ett av forvaltningsmålene å holde bestanden på et stabilt nivå. I tillegg hadde 6 av 7 kommuner mål om stabil avkastning. Sett elg data antydte at 5 av 7 kommuner klarte å holde bestanden rimelig stabil i perioden, delvis ved å variere avskytingen. Fem av kommunene hadde mål relatert til ku:okseforholdet i bestanden. Fire av disse klarte å innfri målet. I den siste kommunen var målet å øke okseandelen vesentlig, men uten at dette ble nådd. Fire av kommunene hadde også

et krav om at antallet okser i jaktuttaket ikke skulle overskride en andel varierende fra 52 til 55 %. I alle disse kommunene ble denne andelen overskredet i treårsperioden.

Dette antyder at kommunale mål kan være vanskelig å innfri, i det minste på kort sikt. Seks av de 7 kommunene over vedtok riktignok sine mål i 2003 (n=1) eller 2004 (n=5) og av den grunn har de hatt begrenset med tid til å innfri bestandsmålene. I den siste kommunen ble målene om stabil bestandsstørrelse og avkastning vedtatt i 1998, samt målet om å holde avskytingen av okser under 54 %. Planen hadde en varighet på tre år (1998-2001). Avkastningen økte imidlertid i alle påfølgende år inntil 2003 og har i alle år siden vært over avkastningsmålet som ble definert i 1998. I alle påfølgende årene har dessuten andelen hanndyr i uttaket vært over 54 %.

Den kanskje mest fremgangsrike kommunen i materialet var Ringerike. Denne kommunen baserer sin hjorteviltforvaltning for perioden 2004-2008 på et kortfattet skriv med ett ideelt hovedmål og en rekke konkrete og rimelig oppnåelige delmål. Alle delmålene vi hadde muligheten til å evaluere – stabil bestand, avkastning og kjønnsrate, samt minimum tvillingrate - syntes å være innefor rekkevidde i løpet av planperioden.

3.4 Oppsummering av resultatene

Resultatene fra spørreundersøkelsen om kommunal viltforvaltning for de tre hovedformålene med undersøkelsen kan oppsummeres som følgende:

1) Status for den kommunale viltforvaltningen, med vekt på forvaltning av hjort og elg:

- Andelen av kommunene i undersøkelsen som karakteriserte bestandsstatus for elg, hjort og rådyr som meget god eller god var henholdsvis 85, 26 og 66 %.
- Andelen av kommunene i undersøkelsen som karakteriserte bestandsstatus for rype, skogsfugl og hare som meget god eller god var henholdsvis 35, 40 og 68 %.
- Nesten halvparten av kommunene løste viltforvaltningsoppgavene gjennom saksbehandlere som konsulenter og naturforvaltere. Den neste store gruppen er skogbrukssjefer, landbrukssjefer eller jordbrukssjefer som stod for 1/3.
- Plan og eller areal var det viktigste resultatområdet for viltforvaltningen i kommunene (27 %), men også landbruk og miljø (24 %) og utvikling og eller næring (21 %) var store.
- Kommunene brukte i gjennomsnitt 2,56 månedeverk på viltforvaltningsoppgaver som til sammen gir 70 årsverk i norske elgkommuner. I snitt brukes 65 % av denne tiden på hjorteviltforvaltning.
- Det var en signifikant sammenheng mellom antall felte elg og tiden kommunen brukte på viltforvaltning, mens det ikke var en slik sammenheng for kommunens økonomi og tiden som ble brukt til viltforvaltning. Større kommuner (målt i antall innbyggere) buker mer tid på viltforvaltning, enn mindre kommuner.
- Hele 85 prosent av kommunene oppgir at de har viltkart (en eller flere typer), hvor papirkart er den vanligste typen (45 %).
- Kun 60 prosent av kommunene svarte at relevante viltdata var overlevert til DNs Naturbase.
- Inntektene fra fellingsavgifter utgjorde i gjennomsnitt 46 000 kr, mens den gjennomsnittlige størrelsen var 103 000 kr.
- Håndtering av fallvilt og ettersøk og ulike tiltak for hjorteviltet var de vanligste utgiftspostene på det kommunale viltfondet.

2) Måloppnåelsen for Driftsplanprosjektet når det gjelder lokal og bestandsplanbasert forvaltning av elg og hjort.

- Både andelen av arealet og antall kommuner med bestandsplaner har økt fra 2000 til 2006 for elg og hjort.
- I 2006 var 16 % av landets elgjakt-kommuner uten vald med bestandsplan, mens tilsvarende tall for hjortekommuner var 28 %.
- For elg ble 76 % av det tellende arealet forvaltet etter bestandsplaner, mens tilsvarende tall for henholdsvis hjort, rådyr og bever var 51, 23 og 19 %.

- Ut i fra SSB statistikken tildeles både elgvald og hjortvald med kvoter på 1-4 dyr, fellings-tillatelser basert på bestandsplaner.
- Rettighetshaveren sto for utarbeidelsen av 71 % av planene og kommunene for 12 %.
- "Sett-elg og -hjort", 50 % regelen, beiteskader og irregulær avgang var de viktigste opp-lysingene kommunen brukte ved godkjenning av bestandsplaner.
- De fleste kommunene hadde ingen eller få negative erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning.
- Tilgjengeligheten for elg- og småviltjakt er best for lokale jegere (god > 50 % av kommu-nene).
- Tilgangen på jakt for både lokale og tilreisende har vært stabil i perioden 2000 til 2007.

3) Vurdere hvorvidt utvikling i elgbestandene er i samsvar med de kommunale målsetningene som er vedtatt for hjorteviltforvaltningen:

- Femtitte prosent av kommunene hevdet at de hadde målbare målsetninger for hjortevilt-forvaltningen.
- En gjennomgang av målsetningene (basert på svar fra spørreundersøkelsen) viste at kun 1 av 4 kommuner hadde reelle målbare målsetninger.
- Det ble vanskelig å vurdere data på bestandsutvikling i kommunene for hjorteviltet i for-hold til målsetninger. Årsaken til det var mangel på konkrete mål, begrenset tilgang til vedtaksdokumenter og for ferske vedtak.
- Målsetningene til 18 kommuner ble vurdert ut i fra jaktstatistikk og sett-elg data. Våre re-sultater tyder på at de kommunale målene kan være vanskelige å innfri, i alle fall på kort sikt.

4 Diskusjon

4.1 Kommunal viltforvaltning; status og endringer

4.1.1 Viltkart

For å kunne drive en effektiv arealforvaltning vil en ofte være avhengig av lett tilgang på informasjon om kommunens arealer. I arealforvaltningen er viltkartene viktige for å kunne ta hensyn til viltets arealbruk. Av kommunene hadde 85 % viltkart og det var de minste kommunene (i antall innbyggere) som ikke hadde viltkart. Her vil kanskje også kanskje presset på arealene være mindre. Antall innbyggere i kommunen påvirket kommunens prioritering av viltkart. De største kommunene hadde digitale kartsystemer der viltkart tilgjengelige for alle saksbehandlere, mens mindre kommuner med digitale viltkart også hadde begrensninger på antall saksbehandlere som hadde tilgang til disse opplysningene.

Et vilkår ved offentlig tilskudd til kommunenes viltkartlegging var at dataene skulle overføres til Direktoratet for naturforvaltning sin Naturbase. Kun 60 % av kommunene svarte at relevante viltdataene var overført DNs Naturbase.

4.1.2 Ressursbruk og administrativ organisering

Om lag halvparten av de som hadde hovedansvaret for viltforvaltningsoppgaver i kommunene hadde tittel "sjef" eller "leder", mens resten hadde stillingsbetegnelser som "naturforvalter", "saksbehandler" eller "konsulent". Dette bildet er ikke endret vesentlig fra 1997 (Østdahl 1997) og indikerer at denne oppgaven fremdeles var relativt høyt prioritert i mange kommuner i 2007, ut i fra den stillingsmessige plasseringen av det administrative ansvaret.

Kommunens prioritering av viltforvaltningsoppgaver (i månedsverk) var korrelert med både antall innbyggere og antallet elg som ble felt i kommunen i 2006. Den faktoren som i størst grad bestemte antall månedsverk brukt i kommuneadministrasjonen på viltforvaltningsoppgaver var antall innbyggere, der de største kommunene brukte mest tid. Overraskende var det at kommunens økonomiske frihetsgrader ikke så ut til å gi utslag på prioriteringer innen dette området.

Kommunene brukte mest tid på hjorteviltforvaltning (65 %), mens 10 % av tiden ble brukt på bever- og småviltforvaltning. I 1997 (Østdahl) ble det brukt 1,9 månedsverk i norske kommuner og grovt anslått 0,8 månedsverk på pålagte hjorteviltoppgaver. Gjennomsnittet for kommunene i denne undersøkelsen var 2,6 månedsverk og 1,6 månedsverk på hjorteviltoppgaver. Vi ser også at antallet månedsverk brukt til viltforvaltning var sterkt korrelert med tiden brukt på hjorteviltoppgaver. Vår undersøkelse representerer elg-kommunene og i størst grad hjortekommunene som feller en mindre mengde hjort. Det er vanskelig å dokumentere at kommunene brukte mer tid på viltforvaltning i 2007 i Norge enn de gjorde i 1997. Det er imidlertid kun 20 kommuner uten verken elg eller hjort som ikke er representert i vår undersøkelse. Men en del av disse vil sannsynligvis ha også noen oppgaver knyttet til forvaltning av rådyr eller andre typer viltforvaltning. Sannsynligheten er derfor stor for at norske kommuner i 2007 brukte noe mer tid på viltforvaltningsoppgaver enn ti år tidligere.

4.1.3 Viltfondet

De kommunale viltfondene ble opprettet i 2001. De offentlige fellingsavgiftene fastsatt av kommunen for elg og hjort danner hovedstammen av inntektene til fondet. I våre analyser var det da også antallet felt elg og hjort som best forklarte størrelsen på fondet, mens utgifter til fallvilt og antallet hjortevilt påkjørsler i kommunen ikke hadde signifikant betydning på fondsstørrelsen. I 2006 hadde kommunene om lag 100 000 kr i snitt stående på fondet. Fondene ble

hovedsakelig brukt til å dekke utgifter til arbeid med fallvilt og ettersøk på skadet/påkjørt vilt og til tiltak rettet mot hjortevilt. Ni prosent av kommunene brukte noe av fondet til administrasjon, til tross for at dette strider mot reglene (Forskrift om kommunale viltfond og fellingsavgift, fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning 23. mai 2001).

4.1.4 Hjorteviltforvaltning

I strategidokumentet (Anon. 2004) utarbeidet for DN, pekes det flere steder på viktigheten av at kommunene er tydelig i sine formuleringer av mål for hjorteviltforvaltningen. Arbeidsgruppen som er nedsatt av DN, mente dette var en av kriteriene for å oppnå effektiv og bærekraftig lokal hjorteviltforvaltning.

På spørsmålet om kommunene har fastsatt målbare målsetninger for hjorteviltforvaltningen svarte om lag halvparten at det var fastsatt slike mål i kommunen. Gjennom våre vurderinger av hvordan kommunene beskrev sine målsetninger vurderte vi om lag halvparten av disse igjen til ikke "egentlig" å kunne beskrives som målbare. Etter denne grove vurderingen sitter en igjen med at om lag hver fjerde kommune kunne ha kommunale målsetninger som var målbare og etterprøvbare. Det må imidlertid bemerkes at vår vurdering bygget på kommunens egen beskrivelse av målsetningen. Dersom denne i liten grad fikk frem de målbare målene som var satt, vil denne andelen underestimeres. I kapittel 4.3 diskuteres kommunenes målsetninger for hjorteviltforvaltningen mer i detalj.

Over 65 % av kommunene hadde hatt eksterne prosesser knyttet til utarbeidelsen av de kommunale målsetningene. Dette er i tråd med intensjonene i dagens hjorteviltforvaltning (Anon. 2004) og viser at den kommunale hjorteviltforvaltningen er på veg til å bli behandlet på linje med andre kommunale oppgaver, som fordrer interesseavveininger. Nesten hver tredje kommune hadde behandlet de kommunale målsetningene i kommunestyret eller formannskapet, noe som tyder på at beslutninger innen den kommunale viltforvaltningen til en viss grad er kommet ut av de "lukkete rom".

En rekke utsagn som kommunene skulle ta stilling viser at kommunerepresentantene mente det var viktigst at den private hjorteviltforvaltningen styres etter bestandsplaner. Det var også viktig å holde bestandene under områdets bæreevne og holde en god alders og kjønnsstruktur i bestandene. Disse utsagnene scoret rundt 4 på den femdelte skalaen vi brukte. Ut i fra svarene hadde kommunene mindre fokus på at hjorteviltforvaltningen burde samordnes eller drives over større geografiske områder enn resten av den offentlige viltforvaltningen.

Nesten 65 % av kommunene oppga at de hadde samarbeid med andre kommuner om hjorteviltforvaltningen. Kommuner med høyt innbyggertall og høy elgtetthet samarbeidet mer enn små kommuner med mindre elg. Det var ingen tilsvarende resultater knyttet til hjort. I 1997 (Østdahl) hadde 47 % av kommunene samarbeid om elgforvaltningen, mens 16 % av kommunene samarbeidet om hjorteforvaltning. Undersøkelsen den gang dokumenterte et stort behov for økt interkommunalt samarbeid innenfor hjorteviltforvaltningen og kommunene vektla også behov for samarbeid mellom rettighetshavere over kommunegrensene. Ut i fra vår spørreundersøkelsen samarbeidet nesten 20 % flere kommuner om hjorteviltforvaltningen i 2007, enn ti år tidligere. Beklageligvis ble kommunene i vår undersøkelse ikke spurt om behovet for økt samarbeid med nabokommuner, verken når det gjaldt hjortevilt eller andre viltarter.

Bestandsplan med avskytningsstrategi var den viktigste plantypen i hjorteviltforvaltningen, der dette ble viktigere desto større tellende areal kommunen hadde. Sørlandet vurderte denne plantypen viktigst av alle landsdeler, det samme gjaldt for driftplaners næringsmessige del.

Kommuneplanens arealdel var i snitt vurdert til å være "noe viktig". Hvordan denne plantypen ble vurdert var ikke avhengig av landsdel, men av innbyggertallet i kommunen der de største kommunene syntes den var viktigst. Det er ofte kommunene med størst innbyggertall som også opplever størst press på arealene og det synes derfor logisk at disse kommunene vurderer kommuneplaner og reguleringsplaner viktigere enn andre.

Skogbruksplanene var viktigst på Østlandet og Sørlandet og minst viktig på Vestlandet.

4.1.5 Endringer i den kommunale viltforvaltningen de 10 siste årene

Opprettelsen av kommunale viltfond for kommuner som har åpnet for jakt etter elg og hjort er kanskje den største endringen som har skjedd innen kommunal viltforvaltning siden 1997. Den største inntektskilden er fellingsavgifter fra elg og hjort. Innenfor rammer gitt i det årlige statsbudsjettet vedtatt av Kongen i statsråd, fastsetter kommunen selv fellingsavgiften. Inntekter fra ulovlig felt vilt, fra fallvilt av hjortevilt og bever samt hjortevilt og bever som tillates felt etter at de har gjort skade, inngår også i fondet.

Viltfondet skal dekke utgifter til ettersøk og håndtering av skadd vilt og fallvilt. Fondet kan brukes til tiltak som fremmer viltforvaltningen, styrker kunnskapen om viltet, jaktorganisering med mer i kommunen og nabokommuner gjennom samarbeid i regi av organisasjoner, enkeltpersoner eller kommunen selv. Fondet skal ikke brukes til kommunal administrasjon av viltforvaltning, å erstatte skader voldt av vilt eller til skuddpremier. Tilskudd til forebyggende tiltak mot skader voldt av hjortevilt og bever dekkes ikke lenger av staten, men kan eventuelt dekkes over det kommunale viltfondet etter søknad.

Saksbehandling og vedtak med hjemmel i viltloven knyttet til hjorteoppdrett i innhegning er overført fra Fylkesmannen til kommunen. En del av beverforvaltningene er delegert fra Fylkesmannen til kommunene, i tillegg er myndighet om etablering av dressurområder for hund og innføring av ekstraordinær båndtvangstid av hensyn til viltet overført til kommunene. Kommunene har også fått myndighet til å forlenge beverjakta, mens villreinnemndene kan forlenge jakttiden for villrein. I jaktidsperioden 2002 – 2007 hadde kommunene myndighet til å fastsette forskrift om utvidelse av jakttid på elg og hjort med inntil 14 sammenhengende dager i perioden fra jaktidsavslutning og fram til 23.- desember, men denne delegeringen ble ikke videreført i de nye jaktidsforskriftene som gjelder i perioden 2007-2012.

Når det gjelder vern av viltets leveområder opplever nok kommunene klarere forventninger fra overordnede myndigheter om også å ivareta viltets leveområder gjennom den kommunale arealforvaltningen. Hvorvidt kommunene ikke hadde et slikt ansvar også i 1997 (Østdahl 1997) er sannsynligvis diskuterbart.

Når det gjelder rovviltforvaltning hadde kommunene ingen vedtaksmyndighet i 1997. Denne situasjonen har ikke endret seg, men hovedansvaret for kvoter og fellingstillatelser i større regioner ble i 2005 overført til rovviltneemnder oppnevnt av Miljøverndepartementet. Nemnden består av politiske representanter foreslått av fylkeskommunene og Sametinget.

4.2 Bestandsplaner og jakttilbud

4.2.1 Tellende areal, valdstruktur og bestandsplaner

Til tross for at tellende areal for elg og hjort hadde steget litt, var antallet vald redusert i perioden 2000 til 2006. Dette tyder på at vald var slått sammen til større enheter noe som regnes som en forutsetning for en god og hensiktsmessig bestandsforvaltning.

De elgvaldene som fikk tildelt lite dyr (< 5) hadde i liten grad bestandsplanbasert forvaltning, men slik tildeling er faktisk rapportert i 11 % av alle vald med bestandsplaner. Over 70 % av valdene som ikke fikk tildelt 10 dyr eller flere, forvaltet elgen gjennom bestandsplan. For vald med kvoter mindre enn 10 dyr, fikk grovt sett rundt 90 % av dem direkte tildeling. For hjortevald som fikk tildelt 10 eller flere dyr hadde om lag halvparten bestandsplanbasert forvaltning. Av alle vald med bestandsplaner fikk så mye som 19 % årlig tildeling på under 5 dyr.

De største valdene vil generelt sett ha størst fordel av en bestandsplanbasert forvaltning. Ofte vil vald med store kvoter også omfatte større arealer. Forvaltningen må ofte samordnes over store arealer for at den skal dekke hovedandelen av en bestand og dermed kunne ha mulighet for å oppnå ønskete forvaltningsmål (Wallin et al. 1995). Vi stiller spørsmål ved om godkjenning av bestandsplaner (her vist gjennom kvotetildeingen rapportert fra kommunene til SSB) kan være faktisk riktig. Dersom SSB statistikken på dette punktet representerer virkeligheten, er vi i tvil om hvorvidt godkjenning av bestandsplaner med så lav årlig fellingskvote er i tråd med intensjonene både i Driftsplanprosjektet og gjeldene regelverk. Det gledelige er at utviklingen av tildeling til så små vald med bestandsplaner har vært positiv mellom 2000 og 2006.

For å undersøke om mønsteret mellom kvotestørrelse og type forvaltning var avhengig av elgen, ble tilsvarende oversikt laget for rene hjortekommuner uten elg. Kvotefordelingen i vald med bestandsplaner i rene hjortekommer følger samme mønster som det vi finner for landet som helhet.

Grovt sett kan en si at den drift-/bestandsplanbaserte forvaltningen for elg skjedde på 75 % av det tellende arealet, for hjort på om lag 50 % av arealet, mens rådyr ble forvaltet etter drifts-/bestandsplan på ca 25 % av det tellende arealet i kommunene. I gjennomsnitt ble 19 % av arealet i kommunene forvaltet etter bestandsplan for bever, mens 64 % ble forvaltet ved direkte tildeling. Vi har i denne undersøkelsen ikke hatt tilgang på data som gjelder bestandsplanbasert forvaltning av småvilt.

I 1997 (Østdahl 1997) manglet 24 % av elgkommunene bestandsplaner for elg. Det tilsvarende tallet i denne undersøkelsen 13 % og 16 % med SSB-data fra alle landets elgkommuner. Av hjortekommunene manglet 48 % drifts- eller bestandsplaner som omfattet hjort i 1997 (Østdahl 1997). Vald i flere av disse kommunene har nå fått utarbeidet planer, og i 2006 manglet 38 % av hjortejaktkommuner helt bestands – eller driftsplaner i følge vår undersøkelse. Data fra SSB viser en noe mer positiv utvikling, der 28 % manglet slike planer.

Det var 18 av 99 kommuner som ikke kjente tildelingsmåten for beverkvoter i egen kommune. I 16 av tilfellene gjaldt dette hele kommunens areal. I dagens regelverk kan kommunen gi tillatelse til kvotefri jakt etter bever og rådyr etter søknad på vald som det aktuelle året har grunnlag for minst 10 fellingstillatelser. Godkjenningen gjelder til minstearealet eller valdets grenser endres slik at vilkårene i regelverket ikke lenger er oppfylt. Det er ikke stilt krav til bestandsplan i denne bestemmelsen. Dette kan være grunnen til at en del kommuner ikke har oversikt over hvordan arealet i kommunen forvaltes. For rådyr var det kun gjennomsnittlig 3 % av arealet kommunene ikke kjente tildelingsformen for.

I den offentlige målsetningen om lokal forvaltning av de utnyttbare viltressursene, skal allmennhetens interesser sikres blant annet gjennom tilgang på jakt. Det har derfor vært fokusert på at brukerne/jegerne skal være representert ved utarbeidelsen av drifts-/bestandsplaner. Kommunene ble spurt om hvorvidt det hadde vært et samarbeid med brukerne (jegerne) i forbindelse med utarbeidelse av planene. Det var 86 % av kommunene som mente brukerne (jegerne) har bidratt i utarbeidelse av bestandsplanene, mens bare 5 % svarte at brukere/jegere ikke har deltatt i samarbeid om planene. Skillet mellom jaktrettshavere og jegere er i mange områder kunstig, fordi mange av rettighetshaverne eller personer i slekt med rettighetshavere også er jegere. I en studie av Haaland og Fangel (2008) som omhandler beslutningsprosesser i elgforvaltningen, er det fokusert på rettighetshavere med og uten jaktinteresse i fire norske kommuner. Resultatene tyder på at i områder der det er konflikter, går konfliktlinjen ofte mellom rettighetshavere med og uten jaktinteresser. Interessekonfliktene står mellom de rettighetshaverne med sterke jaktinteresser og de rettighetshaverne som har store beiteskader og som selv ikke jakter. Det at jegerinteressene i stor grad er dratt inn i bestandsplanarbeidet, kan være en oppfatning som bygger på det faktum at mange rettighetshavere også selv representerer brukerne (jegerne).

Når kommunene godkjente bestandsplaner brukte de mange ulike typer opplysninger. Data fra sett-elg og sett-hjort skjemaene var de viktigste (der også opplysninger om felte dyr inngår). Forskrift om minsteareal og bruk av mulighet til å regulere dette med +/- 50 % samt dokumen-

tasjon om beiteskader var de viktigste opplysningene for kommunene. Data fra hjorteviltregisteret var ikke like viktig som sett-elg/sett-hjort skjemaene. Dette skyldes nok at en del kommuner ikke har lagt inn sine sett-elg/hjort data i hjorteviltregisteret, men bruker dataene aktivt i egne dataanalyser. Sett-elg/-hjort data fra hjorteviltregisteret var viktig eller svært viktig for 34 % av kommunene.

I all hovedsak hadde kommunerepresentantene positive erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning. Langt de fleste hadde ingen eller få negative erfaringer med denne formen for viltforvaltning og mente det var bra at rettighetshaverne og jegerne tar et større ansvar i hjorteviltforvaltningen. På denne måten får de også økt engasjement og et større eierforhold til planene. En del kommuner hadde negative erfaringer med den bestandsplanbaserte forvaltningen. Uenigheter og dårlig kommunikasjon innad i valdene, dårlige planer og dårlig måloppnåelse var erfaringer som nyanserer bildet.

4.2.2 Konflikter knyttet til dagens forvaltning

Spørsmålene om konflikter i forvaltningen var formulert som åpne spørsmål hovedsakelig knyttet til kommunens og rettighetshavernes hjorteviltforvaltning, der kommunerepresentantene selv skulle fylle inn tekst. Svarene ble siden kategorisert noe som fører til at en mister en del nyanse i presentasjon av svarene. På en annen side var kommunene i de åpne spørsmålene heller ikke tvunget til å krysse av for svaralternativer som de mente ikke fult ut dekket opp deres syn. Kategoriene er nå mer tilpasset kommunenes svar, enn det de kanskje ville vært dersom slike kategorier var laget på forhånd.

Over halvparten av kommunene hevdet at de ikke opplevde konflikter knyttet til kvotefastsettelse og til beslutningsgrunnlaget vedtakene bygger på. Der det var konflikter var disse ofte knyttet til bestands- og kvotestørrelse. Uenigheten var i en del tilfeller knyttet til skoginteresser kontra jaktinteresser. Økt kunnskap om beitegrunnlaget, for eksempel ved systematisk beitereregistrering, var pekt på som et av tiltakene for å begrense uenigheten. Også økt samarbeid og informasjonsutveksling var pekt på som aktuelle tiltak for å redusere uenigheter og konflikter.

Nesten halvparten av kommunene mente dagens beslutningsgrunnlag er tilstrekkelig for hjorteviltforvaltningen. Ut i fra svarene på ulike spørsmål er det likevel tydelig at økt kunnskap om beitegrunnlaget, forholdet mellom beiter og bestandsstørrelse, langtidseffekter av hardt beite på biologisk mangfold etc er spørsmål som stadig ble trukket frem. Likeledes synes det klart at kommunene ønsket økt kunnskap om og forståelse av "sett-elg" og "sett-hjort" indeksene hos rettighetshaverne og mente dette kan virke konfliktdepende.

Kommunene ble spurt om andre konfliktområder i forhold til rettighetshavernes viltforvaltning. Besvarelsene fra dette spørsmålet viser at over halvparten ikke opplevde andre konflikter enn eventuelt dem som er knyttet til kvotefastsettelse. Hva hver kommunerepresentant la i spørsmålet er ikke helt klart, da spørsmålet var noe upresist formulert. Vi mener likevel svarene peker i retning av at kommunene i 2007 opplevde viltforvaltningen på kommunalt nivå uten de store konfliktene. Innen rovviltforvaltningen som lokalt oppleves som veldig konfliktfylt en del steder, har kommunene ingen vedtaksmyndighet men er høringsinnstant i enkelte saker.

4.2.3 Jakttilbudet

Svarene vi fikk var for få til å kunne gi et representativt bilde av det jaktbare arealet fordelt på offentlig og privat grunn. Manglende svar kan skyldes at kommunene ikke har denne informasjonen tilgjengelig.

I 60 % eller mer av kommunene vurderte representantene jakttiden som fullt utnyttet for det mest populære jaktbare viltet, i kommuner der disse finnes dvs; elg, hjort, villrein, rådyr, rype og hare. Østdahl (1997) rapporterer prosentandel av kommunene som har full jaktutnyttelse av viltartene (om jakten blir brukt der kommunen har viltarten); rådyr 41 %; villrein 91 %; elg 93 %;

hjort 63 %; rype 49 %; skogshøns 20 %; ender 6 %; hare 19 % og sjøfugl 4 %. Ut i fra disse resultatene ser både rådyr- og rypejakt ut til å være mer utnyttet i 2006 enn i 1997. I vår undersøkelse var det sjøfugl som ble minst utnyttet (kun fullt ut i 37 % av kommunene), mens resten av artene eller artsgruppene ble utnyttet fullt ut i 45 % eller flere av kommunene. Dette indikerer at jakta generelt var mer utnyttet i 2007 enn den var i 1997.

Spørsmålsstillingen i vår undersøkelse var hvordan jaktidsrammen ble utnyttet av rettighetshaverne. Resultatene fra undersøkelsen forteller ingenting om jegerne faktisk bruker jakttilbudet. I tillegg er det i realiteten rettighetshaverne selv som bestemmer hvorvidt jaktidsrammen skal benyttes fullt ut og hvorvidt jegere (og eventuelt hvor mange som) slipper til under jakta. Når en leser resultatene fra denne undersøkelsen må en ha i minne at de gir kun en pekepinn på jakttilbudet. For å få et fullstendig bilde over det faktiske tilbudet trengs det en langt mer detaljert kartlegging rettet mot rettighetshaverne og grunneierne.

Når det gjelder vurdering av jakttilbudet for innenbygdsboende og utenbygdsboende jegere viser våre resultater at kommunenes vurderinger har endret seg lite siden 1997. I begge undersøkelsene er kun kommuner med forekomst av arten(e) inkludert i analysen.

Kommunenes syn på jakttilbud og tilgjengelighet tyder på at etterspørselen ble oppfattet som større enn tilbudet var både for småviltjakt og jakt etter hjortevilt. Inntrykket deres var at jakttilbudet ikke hadde endret seg de siste fem årene og at allmennhetens tilgang til jakt ikke er redusert og heller ikke økt. Resultatene kan tolkes i retning av at til tross for en økende andel bestandsplaner for elg og hjort, har den allmenne tilgangen til jakt ikke bedret seg vesentlig de siste fem årene. Østdahl (1997) viste at grunneierne selv utnyttet hjorteviltjakta i størst grad. Av salg til innenbygdsboende, var det salg av ulike typer for småviltjakt som dominerte, mens rypejakta var den jakta som i størst grad ble solgt til utenbygdsboende. Samlet sett gir undersøkelsen et bilde av en situasjon der mange utenbygds jegere som bor i byer har dårlig adgang til jakt, særlig hjorteviltjakt. Med tanke på en befolkningsutvikling med stadig sentralisering kan dette være et tankekors.

4.3 Er utviklingen av elgbestandene i samsvar med kommunale målsetninger?

I rundskriv juli 2002 fra DN "Forvaltning av hjortevilt og bever" heter det (som kommentar til § 14) at: *"All hjorteviltforvaltning, herunder avskytingen, bør skje etter en plan. Kommunen og /eller villreinnemnda må gjøre vedtak om målsetningen om forvaltning av hjorteviltet i kommunen/villreinområdet. Dette er et meget viktig grunnlag for den private planleggingen, og for den offentlige godkjenningene av bestandsplanene."*

Gjennomgangen av forvaltningsmålene i de forskjellige kommunene viste at det fortsatt er en lang veg før alle hjorteviltkommuner har konkrete og målbare forvaltningsmål. I vårt utvalg var det kun 14 % som hadde konkrete forvaltningsmål og selv i flere av disse kommunene var forvaltningsmålene såpass vage at det i etterkant av forvaltningsperioden vil være vanskelig å evaluere om målet er nådd. I flere kommuner var det for eksempel et mål å redusere bestanden, men uten at det var antydning hvor mye og/eller hvordan dette skulle måles.

Etter en gjennomgang av vedtaksdokumenter fra 18 kommuner med konkrete og målbare forvaltningsmål for elgbestanden, var inntrykket at det i liten grad eksisterer en ens standard for hvordan dette gjøres. I enkelte kommuner er vedtaksdokumentene begrenset til et fåtalls setninger omkring forvaltningsmålet, mens andre kommuner har utarbeidet dokumenter som fremstår som helhetlige forvaltningsplaner for hjortevilt. Mens jaktrettshavere kun kan forvalte sin hjorteviltbestand i forhold til en godkjent bestandsplan, er det imidlertid ikke satt krav til kommunene om å utarbeide overordnede forvaltningsplaner for hele kommunen. I praksis medfører det at mange bestandsplaner utarbeidet av jaktrettshavere er langt mer konkrete og velbegrunnede enn forvaltningsmålene vedtatt av enkelte kommuner.

Slik vi ser det, er mangelen på gode kommunale forvaltningsplaner for hjortevilt nå en vesentlig begrensning for å kunne drive målrettet forvaltning på jaktrettshavernivå, noe som også er påpekt av andre (Anon. 2004). Uten konkrete kommunale forvaltningsmål er det vanskelig å utarbeide konkrete bestandsplaner i regi av jaktrettshaverne. Tilsvarende bør de kommunale målene være tilstrekkelig velbegrunnede og målbare for at de skal kunne utgjøre et tilstrekkelig måldokument. Med "velbegrunnede" mener vi her at måleparameterne som benyttes som kriterier for om målene er nådd, bør være av tilstrekkelig nøyaktighet eller at målene bør defineres innefor den nøyaktigheten som kan oppnås. Det betyr at forvaltningsmålene helst bør defineres i forhold til måleparameteren som er tilgjengelig, og i mindre grad i forhold til de bakenforliggende bestandsmålene som ønskes oppnådd. Å definere fremtidens bestandsstørrelse som en prosentandel av dagens bestandsstørrelse er for eksempel lite formålstjenelig med mindre man gjennomfører bestandsestimeringer (f. eks. basert på helikoptertellinger). De fleste kommuner vil i slike tilfeller være bedre tjent med å definere målet som en fremtidig prosentandel av antallet elg sett per jegerdagsverk (en indeks på bestandstettheten) under dagens forhold.

I kommunale forvaltningsplaner for hjorteviltet vil kommunene, foruten bakenforliggende og konkrete forvaltningsmål, kunne gi føringer med hensyn til hvilke forvaltningsverktøy som kan benyttes. I løpet av de siste 10-15 årene er det opparbeidet mye kunnskap om hvordan sett elg-data og andre overvåkingsindekser (eks. slaktevekter og beiteslitasje) forholder seg til utviklingen i elgbestandene og hvordan disse kan benyttes som forvaltningsverktøy (eks. Anon. 2005). Til tross for at dette er kunnskap som er relativt lett tilgjengelig på norsk i bøker (Jerstad m. f. 2003), rapporter (eks. Histøl & Hjeljord 1995, Solberg m. fl. 2006) og på internett (<http://www.hjortevilt.no/Hjorteviltinnsyn/Hovedside.aspx>, fnat.no), er imidlertid ikke denne kunnskapen helt og fullt integrert på jaktrettshavernivå. Spørsmålet er også hvorvidt dette er riktige nivå for forvaltning av slik kunnskap. Forvaltningsrelatert kunnskap er under kontinuerlig revidering og utvikling og jaktrettshavere har få ressurser tilgjengelig til å holde seg oppdatert. Dette er i våre øyne kunnskap som i langt større grad bør forvaltes og oppdateres på kommunenivå (av viltansvarlige) og som bør integreres og jevnlig oppdateres i kommunale hjorteviltplaner. På det viset vil det til enhver tid eksistere et offentlig styringsverktøy med klart definerte forvaltningsmål, og med oppdatert kunnskap om hvilke forvaltningsverktøy som eksisterer og hvordan forvaltningen best kan ta disse i bruk. En slik utvikling vil imidlertid kunne øke konfliktenes, i og med at den klarere vil kunne synliggjøre ulike mål for eksempel mellom kommunen og jaktinteressene.

4.4 Konklusjon

Samlet sett mener vi undersøkelsen tegner følgende bilde:

1. Kommunene har langt på veg tatt betydelig ansvar for hjorteviltforvaltningen.
2. Utviklingen fra 1997 har vært positiv hva gjelder bestandsplanbasert forvaltning for elg og hjort. Elgen ble forvaltet etter bestandsplaner på gjennomsnittlig 76 % av tellende areal, mens gjennomsnittlig 51 % av tellende hjorteareal har bestander.
3. Selv om utviklingen for hjorten har vært positiv, henger hjorteforvaltningen stadig etter i forhold til målet om forvaltning etter bestandsplaner. Det er stadig en stor andel av hjortevald med bestandsplaner som har en liten fellingkvote.
4. Kommunalt viltfond har trolig styrket den kommunale viltforvaltningen, særlig ansvaret for fallvilt.
5. Til tross for den positive utviklingen på bestandsplanbasert forvaltning er det også mange funn i undersøkelsen på at lokal hjorteviltforvaltning fremdeles har et potensial for å bli mer helhetlig og bestandsrettet med større fokus på andre faktorer enn rettighetshavernes jakt og avkastning.
6. Til tross for at Driftsplanprosjektet satte allmennhetens adgang til jakt og fiske på dagsorden har tilgjengelig jakttilbud for utenbygds og tilreisende jegere ikke endret seg.
7. Undersøkelsen tyder på at de største kommunene (i antall innbyggere) bruker mest tid på viltforvaltning, men kommunene bruker generelt lite av sin tid på på annet vilt.
8. Resultatene våre tyder på at kun 1 av 4 kommuner har vedtatt målbare mål for hjorteviltforvaltningen. Ved nærmere vurdering av 18 kommuner viste at slike mål ofte kan være vanskelig å innfri, iallefall på kort sikt.

5 Veggen videre?

Vi mener kommunenes rolle som mål – og rammestyrer i den lokale viltforvaltningen bør få større fokus i årene som kommer. Bare halvparten av kommunene har vedtatt målsetning for kommunal hjorteviltforvaltning, som skal danne grunnlag for den private planleggingen.

Rent konkret foreslår vi at det utarbeides veiledningsmateriell, for eksempel en rapport, omkring kommunal hjorteviltforvaltning med spesiell vekt på utarbeidelse av kommunale forvaltningsplaner for hjortevilt. En slik rapport kan med fordel inneholde en rekke eksempler fra kommuner med forskjellige økonomiske og miljømessige betingelser, og ulike forvaltningsbehov. I tillegg tror vi det vil være en styrke om rapporten fokuserer på bruken av overvåkingsindekser i den konkrete forvaltningen. Dette vil også vær i tråd med anbefalinger fra nasjonalt Hjorteviltseminar i 2003 og fra arbeidsgruppen som ble nedsatt i etterkant for å foreslå strategier for fremtidig hjorteviltforvaltning i Norge (Anon. 2004). Nøyaktig forvaltning av hjorteviltbestander er umulig, selv i nærvær av konkrete og målbare forvaltningsmål, fordi overvåkingsmetodene er for unøyaktige og fordi tilfeldighetene spiller inn. Det er imidlertid mulig å drive hjorteviltforvaltning på kommunalt nivå innefor akseptable rammer, men argumentasjonen om hvordan dette kan gjøres synes å være noe mangelfull.

Til tross for positiv utvikling også for hjorten, bør fokus bør i fremover rettes hjorteforvaltningen, som stadig "henger noe etter". For en del kommuner kan det virke som om også fokus etter hvert bør rettes mot andre deler av viltforvaltningen. Eksempler på dett er fokus på økt jakttilbudet (spesielt for utenbygdsboende), fokus rettet mot jaktbart småvilt og ikke jaktbare arter samt etablering av interkommunale samarbeidsfora der flere interessegrupper deltar.

6 Referanser

Andersen, R. & Hustad, H. 2004 (red). Villrein & Samfunn. En veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein fjell. – NINA Temahefte 27. 77 s.

Anon. 2004. Direktoratet for naturforvaltning. Framtidig hjorteviltforvaltning i Norge. Strategier for bærekraftig forvaltning av hjortevilt. Felles verdier – felles ansvar. Rapport fra arbeidsgruppe mai 2004. Sweco Grøner. Rapport 134 351-1.

Dervo, B. K. 2002. Ny forvaltningsmodell for vilt og fisk: evaluering av prosjektet "Lokal forvaltning av de utnyttbare vilt- og fiskeressursene 1996-1999". - NINA oppdragsmelding 712. 81 s.

Dervo, B.K., Andersen, O. & Aas, Ø. 2006. Lokal forvaltning av villakseressursene - på stram line mellom bevaring, næringsutvikling og fritidsfiske. - NINA Rapport 107, 45 s. + vedlegg.

Dillman, A.D. 2000. The role of behavioral survey methodologists in national agencies. International Statistical Review. Vol 68-1. 200-213.

Direktoratet for naturforvaltning. 1995. Forvaltning av hjortevilt mot år 2000- Handlingsplan. DN rapport 1995-1.

Histøl, T. & Hjeljord, O. 1995. Sørnorske elgbeiter, kvalitet og bæreevne. En vurdering av sørnorske elgbeiter ut fra variasjon i slaktevekt, vegetasjon og klima. IBN Viltrapport 1. Norges Landbrukshøgskole, Ås.

Haaland, H. & Fangel, K. 2008. Beslutningsprosesser i elgforvaltningen – åpne prosesser eller forbeholdt særinteresser? Erfaringer fra rettighetshavere i fire norske kommuner.- NINA rapport 333. 46 s.

Gjerstad, K, Solbraa, K. & Knutsen, S. 2003. Måltrettet elgforvaltning, bedre ressursutnytting. Landbruksforlaget, Oslo.

Solberg, E.J., Rolandsen, C. M., Heim, M., Grøtan, V., Gral, M., Søther, B.-E., Nilesen, E. B., Austrheim, G. & Herfindal, I. 2006. Elgen i Norge sett med jegerøyne – En analyse av jaktmateriale fra overvåkningsprogrammet for elg og det samlede sett elg- materialet for perioden 1966-2004. – NINA rapport 125. 197 s.

Østdahl, T. 1997. Kommunal viltforvaltning. Østlandsforskning. ØF-rapport nr. 27. 68 s.

Aas, Ø., & Andersen, O. 2001. Evaluering av prosjektet "Lokal forvaltning og driftsplanlegging av vilt og fiskeressursene 1997-2000. - NINA oppdragsmelding 708. 28 s.

Aas, Ø., Hanssen, O. & Dervo, B. K. 2004. – Evaluering. Prosjektet næringsutvikling og driftsplanlegging i utmark 2001-2004. Sluttrapport. - NINA Oppdragsmelding 854. 21 s.

Vedlegg

Kommunal viltforvaltning

Side 1 av 8

Kommunal viltforvaltning; organisering, mål, bestandsplaner og fastsettelse av kvoter.

Bakgrunnsdata

1. Hvilken kommune gjelder besvarelsen for?

Skriv inn kommunenavn eller kommunenummer. Dersom du er viltansvarlig i mer enn en kommune, kan du skrive flere kommuner i feltene

Kommunenavn

Kommunenummer

2. Hvilke type viltkart har kommunen?

Kryss av ett eller flere av alternativene.

Kommunen har ikke viltkart

Kommunen har digitalt viltkart som er inkludert i kommunes kartsystem som brukes i arealplanlegging og annen saksbehandling

Kommunen har digitalt viltkart med "begrenset tilgang"

Flyfoto finnes over hele kommunen (benyttes som eller i tillegg til viltkart)

Kommunen har papirkart (analoge kart)

3. Hvis du krysset av for et av alternativene på forrige spørsmål, når ble kartet sist oppdatert?
(Årstall)

4. Hvor aktivt benyttes viltkartene i den kommunale arealplanleggingen ?

Aldri   Sjelden   Av og til   Ofte   Svært ofte

5. Er relevante viltdata i kommunen overført til DNs Naturbase?

Ja   Nei

[Neste](#) [Avbryt](#)

Organisering av viltforvaltningen i kommunen

6. Hvem (stilling og etat/resultatområde) har det administrative ansvaret for viltforvaltningen i kommunen?

Stilling

Etat

7. Har kommunen (gjennom den utøvende etat/resultatområde) direkte samarbeid med andre kommuner i forvaltningen av hjorteviltet?

Ja   Nei

8. Hvis ja på sp 2.2, hva består dette samarbeidet i?

Kryss av (flere kryss mulig)

Samråd ved kvotetildeling/ avskytningsprofil

Samråd om minsteareal

Interkommunalt planarbeid knyttet til forvaltning av felles hjorteviltbestander

Samarbeider om felles administrative stillinger som jobber med viltforvaltning for flere kommuner

Annet samarbeid, beskriv

9. Hvilke politiske og utførende organ hadde ansvaret for de ulike elementene av den kommunale viltforvaltningen i 2006?

Skriv navnet på hvilket politisk organ og hvilken utøvende etat som har ansvaret for disse oppgavene:

	Hvilket politisk organ	Hvilken utøvende etat/resultatområde
Fastsette minsteareal og kvoter (Forskriftens § 5)		
Godkjenning av vald (Forskriftens §11)		
Godkjenne bestands -/ driftsplaner (jfr. Forskriftens § 14)		
Fallviltarbeid (ettersøk og omsetning av fallvilt, § 48)		
Skadefelling (Viltlovens §§ 13 og 14 a)		
Fastsette jakttiden (jf. lokale forskrifter)		
Fastsette fellingsavgift for elg og hjort (jf. forskrift)		

Fangststatstikk og rapportering
(jf. forskrift)

Utarbeide lokale forskrifter om
jakt

[Neste](#) [Avbryt](#)

Mål og prioriteringer i den kommunale hjorteviltforvaltningen

10. Har kommunen fastsatt målbare mål for hjorteviltet, jf forskriften om forvaltning av hjortevilt og bever § 14?

Ja   Nei

11. Hvis ja på forrige spørsmål, beskriv kommunens hovedmål i viltforvaltningen.

12. Hvordan har den kommunale prosessen med å definere disse målene blitt gjennomført?

13. Hvordan er de kommunale målene forankret juridisk?

14. Ta stilling til følgende påstander om den kommunale hjorteviltforvaltningen på en skala fra ikke viktig = 1 til svært viktig = 5

Sett ett kryss for hver påstand

	1	2	3	4	5
	Ikke viktig				Svært viktig
Maksimere bestanden av hjortevilt slik at man kan ta ut mest mulig kjøtt					
Redusere beiteskader i enkelte områder					
Holde bestandene under et gitt nivå på grunn av områdets bæreevne					
Holde bestandene under et gitt nivå på grunn av beiteskader som skyldes hjortevilt som trekker					
Holde bestandene under et gitt nivå for å hindre ulykker på veg eller jernbane pga hjortevilt					
Holde mest mulig "korrekt" alders- og kjønnsstruktur i bestandene					
Den private hjorteviltforvaltningen er styrt av bestands-/driftsplan innen kommunen					

Den private hjorteviltforvaltningen er styrt av bestands-/driftsplan utarbeidet for større forvaltningsområde som går ut over kommunegrensene (f.eks elgregion, interkommunalt viltorgan)

Forvaltningsmål fastsatt i nabokommuner er viktig for fastsetting av våre mål i hjorteviltforvaltningen

[Neste](#) [Avbryt](#)

Økonomien i viltforvaltningen

15. Hvor mange månedsverk bruker kommunen på viltforvaltningsoppgaver totalt sett?
(Bruk punktum som desimaltegn)
16. Angi omtrentlig hvor stor prosentandel av tiden som går med til følgende oppgaver?
Summen av tallene må være lik 100.
- Hjorteviltforvaltning/administrasjon
- Småviltforvaltning/administrasjon
- Beverforvaltning/administrasjon
- Arbeid med vilthensyn i arealplaner
- Andre oppgaver knyttet til vilt
17. Hvor stor inntekt hadde kommunen på fellingsavgiftene fra hjortevilt i 2006?
Skriv inn et anslag eller eksakt beløp
- Skriv inn anslag i kr
- Skriv inn eksakt beløp i kr
18. Hvor stort var det kommunale viltfondet i 2006?
Skriv inn et anslag eller eksakt beløp
- Skriv inn anslag i kr
- Skriv inn eksakt beløp i kr
19. Hvordan ble midlene fra det lokale viltfondet benyttet i 2006? Med tiltak menes det her bestandsplaner, beitetakseringer, viltundersøkelser osv. Angi omtrentlig prosentandelen som ble brukt på de ulike oppgavene.
Summen av tallene må være lik 100.

1. Administrasjon
2. Tiltak rettet mot småvilt
3. Tiltak rettet mot hjortevilt
4. Tiltak rettet mot bever
5. Fallvilt/ettersøksarbeid
6. Skuddpremieordninger
7. Annet

20. Angi evt annen bruk av midlene fra det lokale viltfondet i 2006. (Alt. 7 i forrige spørsmål)

21. Går inntektene fra fallviltarbeidet inn i det kommunale viltfondet?

Ja   Nei

22. Angi hvor stor utgiftene til fallviltarbeidet i kommunen var i 2006

Skriv inn et anslag eller eksakt beløp

Skriv inn anslag i kr

Skriv inn eksakt beløp i kr

[Neste](#) [Avbryt](#)

Valdstruktur, bestandsplaner og kommunale planer

Begrepsbruk:

Med **bestandsplan** menes det her en plan som kun omfatter biologisk forvaltning, med avskytningsstrategi og fordeling av kvoter. Med **driftsplan** menes det her en plan som omfatter biologisk forvaltning, utnyttelse og en økonomisk del som inkluderer gjennomføring.

23. Hvilke planformer har betydning for hjorteviltforvaltningen i kommunen, vurder viktigheten på en skala fra uvesentlig - meget viktig.

Som hjortevilt i denne sammenheng regnes; Elg, hjort, villrein og rådyr

	Uvesentlig	Lite viktig	Noe viktig	Viktig	Meget viktig
1. Skogbruksplaner					
2. Kommuneplanens arealdel					
3. Reguleringsplaner					
4. Fylkesdelplaner					
5. Bestandsplaner med avskytningsstrategi					
6. Driftsplaners næringsmessige delplan					
7. Andre planformer (Angis nedenfor)					

24. Angi evt andre planformer. (Alt. 7 i forrige spørsmål)

25. Hvem har utarbeidet bestandsplaner/driftsplaner? Oppgi prosentandel for planene samlet som du tror de ulike aktørene har utarbeidet.

Summen av tallene må være lik 100.

Rettighetshaverne alene

Kommunen alene

Innleide konsulenter

Vet ikke

26. Har det vært samarbeid med brukerne (jegerne) i forbindelse med planarbeidet?

Ja
Nei
Vet ikke

27. Hvilke positive erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning har kommunen?

28. Hvilke negative erfaringer med bestandsplanbasert forvaltning har kommunen?

29. For kommunen, samlet sett, gi et anslag på hvor stor andel av arealet i kommunen som forvaltes etter driftsplan og direkte tildeling for **elg**
Summen av tallene må være lik 100.

Andel (%) med driftsplan

Andel (%) med direkte tildeling

Vet ikke (%)

30. For kommunen, samlet sett, gi et anslag på hvor stor andel av arealet i kommunen som forvaltes etter driftsplan og direkte tildeling for **hjort**
Summen av tallene må være lik 100.

Andel (%) med driftsplan

Andel (%) med direkte tildeling

Vet ikke (%)

31. For kommunen, samlet sett, gi et anslag på hvor stor andel av arealet i kommunen som forvaltes etter driftsplan og direkte tildeling for **rådyr**
Summen av tallene må være lik 100.

Andel (%) med driftsplan

Andel (%) med direkte tildeling

Vet ikke (%)

32. For kommunen, samlet sett, gi et anslag på hvor stor andel av arealet i kommunen som forvaltes etter driftsplan og direkte tildeling for **bever**
Summen av tallene må være lik 100.

Andel (%) med driftsplan

Andel (%) med direkte tildeling

Vet ikke (%)

6. Beslutningsgrunnlaget (datagrunnlaget) som kommunen benytter i forvaltning av hjortevilt og bever

33. Har kommunen etter 2001 selv fastsatt egne minsteareal for hjortevilt og minste vannlengder/-areal for bever?

Ja

Nei

34. Hvis ja på forrige spørsmål, når skjedde dette sist?
(Årstall)

35. Hvilke av disse opplysningene benytter kommunen seg av når det gjelder å godkjenne omsøkte bestandsplaner?

	Ikke viktig/ benyttes ikke	Litt viktig	Nokså viktig	Viktig	Svært viktig
1. Forskriften om minsteareal (bruker +/- 50% regelen)					
2. Data fra sett-elg/sett-hjort skjema					
3. Tall på irregulær avgang fra vei / jernbane					
4. Dokumentasjon av beiteskader					
5. Data fra hjorteviltregisteret					
6. Kommunale planer (arealdelen av kommuneplan, skogbruksplan, reguleringsplaner etc.)					
7. Annen bestandsregistrering (f.eks flytelling, sportelling under trekk)					
8. Andre faktorer (Angis nedenfor)					

36. Angi evt andre faktorer. (Alt. 8 i forrige spørsmål)

[Neste](#) [Avbryt](#)

Om konflikter knyttet til dagens forvaltning

37. Er det noen form for uenighet/konflikt (innad i kommunen eller i forhold til andre aktører, f.eks grunneiere, jegere) knyttet til beslutningsgrunnlaget (datagrunnlaget som avgjørelser tas på bakgrunn av) for hjorteviltforvaltningen i kommunen? Hva kan i så fall gjøres for å redusere grad av uenighet/konflikt?
Beskriv i stikkordsform
38. Hvilke tiltak bør eventuelt iverksettes for å skape større enighet rundt kvotefastsettelse?
39. Er det andre områder innenfor kommunens viltforvaltning hvor det oppstår konflikter i forhold til rettighetshavernes viltforvaltning?
Beskriv i stikkordsform
40. Synes du at det er mangler eller svakheter ved dagens beslutningsgrunnlag når det gjelder hjorteviltforvaltning?
Beskriv i stikkordsform
41. Hva er ditt syn på balansegangen mellom økologiske og økonomiske faktorer i hjorteviltforvaltningen i kommunen?
Beskriv i stikkordsform

42. Er det noen form for uenighet/konflikt om målsetningene i kommunens viltforvaltning?
Beskriv i stikkordsform

Neste Avbryt

Om viltressursene, kommersialisering, adgang og priser.

43. Hvordan vil du vurdere bestandsstatus for viltet i din kommune. Vurder bestanden på en skala fra fins ikke=1 til meget god bestand=5.

1 Finnes ikke	2 Forekommer av og til	3 Forekommer regelmessig	4 God bestand	5 Meget god bestand	Kommunen har ikke oversikt over dette

Elg

Hjort

Villrein

Rådyr

Rype

Skogshøns

Andefugl

Duer

Hare

Sjøfugl

Bever

44. Hvis noen av disse artene er jaktbare i din kommune (jfr. forrige spørsmål), i hvilken grad benyttes den offentlig fastsatte jaktidsrammen for disse artene av rettighetshaverne?

1 Benyttes ikke/ i liten grad	2 Benyttes delvis, men avkortet i starten av jakttiden	3 Benyttes delvis, men avkortet i slutten av jakttiden	4 Utnyttes fullt ut	Kommunen har ikke oversikt over dette

Elg

Hjort

Villrein

Rådyr

Rype

Skogshøns

Andefugl

Duer

Hare

Sjøfugl

Bever

45. Hvordan vil du karakterisere det allment tilgjengelige jakttilbudet i kommunen for lokale jegere (innenbygds)?
Sett ett kryss for hver viltart

Godt	Middels	Dårlig
Elg		
Hjort		
Villrein		
Bever		
Småvilt		

46. Hvordan vil du karakterisere det allment tilgjengelige jakttilbudet i kommunen for tilreisende jegere (utenbygds)?
Sett ett kryss for hver viltart

Godt	Middels	Dårlig
Elg		
Hjort		
Villrein		
Bever		
Småvilt		

47. Ta stilling til disse påstandene om utviklingen i jakttilbudet i kommunen. Med "de siste årene" menes her et 5-års perspektiv.
Vurder påstandene på en skala fra 1= helt uenig til 5=Helt enig

	1 Helt uenig	2 Litt uenig	3 Nøytral	4 Litt enig	5 Helt enig
Allmennhetens tilgang til jakt har blitt redusert i kommunen i de siste åra.					
Jakttilbudet til småviltjegerne har ikke endret seg de siste årene.					
Småviltjegerne har et godt jakttilbud i kommunen.					
Viktige leveområder for viltet har blitt ødelagt i løpet av de siste 5 årene.					
Bygging av flere hytter i kommunen de siste årene, har ført til flere jegere og økt etterspørsel etter jakt.					
Det har blitt dyrere å leie eller kjøpe jaktkort for småvilt i løpet av de siste åra.					
Det har blitt dyrere å kjøpe få tilgang til elg-/hortejakt i løpet av de siste åra.					
Prisene på jakt har økt fordi rettighetshaverne har økt tilbudet av tilrettelagt jakt.					
Kommunal arealforvaltning tar i liten grad hensyn til viltinteresser.					
Det er næringslivets behov (for arealer) som styrer arealforvaltningen i kommunen.					
Hadde ikke befolkningsveksten i kommunen vært så stor, ville hensynet til viltet blitt mer ivaretatt i kommunen.					
Tilrettelegging (næringsutvikling) av hortejakt har ført til at prisene de siste årene har økt.					
Det er enkelt å få oversikt over tilbydere av jakt/ utsalgssteder for jaktkort i kommunen.					
Jaktperiodene for tilreisende jegere er vesentlig kortere enn for lokale (mer enn en uke).					
Det er gode muligheter for samjakt (unntatt første uke i hortejakt).					
Det er flere jegere enn det er tilgjengelige arealer for småvilt-jakt i kommunen.					

Interessen for jakt på elg/hjort er større enn tilbudet i kommunen.

Det er gode muligheter for å benytte hund under jakt på småvilt.

Det er flere hytter/husvære som blir leid ut i forbindelse med jakt nå enn før.

Lokale jegere blir fortrenget fordi rettighetshaverne har utviklet næring (økt tilrettelegging) av hjorteviltjakta.

48. Oppgi areal med offentlig og privat grunn og hvor stor andel av dette arealet som er åpnet for jakt.

Totalt areal i km²

Andel i prosent

Offentlig

Privat

[Ferdig](#) [Avbryt](#)

Sitater fra spørreundersøkelsen som er illustrative og relevant for forvaltning og forskningen

Om beslutningsgrunnlaget

Sitat fra en kommune på Østlandet: "Når det gjelder forvaltningen av hjortevilt, bestandsstørrelse og kvotetildeling er det stor enighet. Konflikt mellom skogbruk og elgforvaltning grunnet store beiteskader i deler av kommunen. Mange skogeier er også storviltjegere og synes jakt er mer verdt enn skogbruk. Dette gjør at skogbruket er delt i denne saken. Tiltak: Få fram entydig god dokumentasjon som viser langtidseffekter av en så stor elgstamme. For skogbruket, for biologisk mangfold og for utviklingen i elgstammen. I dag er det for lite sikker kunnskap som gir gode føringer på hvordan forvaltningen virker på langt sikt."

Sitat: "Få konflikter. Noe ulikt syn på bestandsstørrelse. Noe ulikt syn på betydningen av elgregionsamarbeidet. Noe ulikt syn på hvor stor andel av bestanden som trekker til fjernt vinterbeite. Noe ulikt syn på betydningen av store, sammenhengende arealer. Noe ulikt syn på i hvilken grad hensynet til småviltjakten skal influere på elgforvaltningen."

Sitat fra Trøndelag: "Vi har dårlig data på beitegrunnlaget (mest synsing). Ellers benyttes Cersim, fallviltstat., sett elg og indikasjoner på skogskader. Den viktigste diskusjonskilden er beitet."

Sitat: "Konfliktene munner ut i at 1) Rettighetshaverne forstår ikke tallgrunnlaget 2) Rettighetshaverne setter tallgrunnlaget til side, og benytter heller egne opplevelser av stammen (Tidligere så jeg SÅ mye da jeg satt på post, mens nå er det dårligere). Løsning: Gi alle kunnskap om tallene som fremkommer av sett elg, slik at alle i hvert fall har samme utgangspunkt når ting skal diskuteres."

Sitat: " Det er noe uenighet om veien videre. Vi har foretatt en hard nedskyting og er usikre på hvordan bestanden er i dag, og om den er lav nok til at beitene kan restituere seg."

Sitat: " Generelt lavt konfliktnivå når det gjelder bestandsplaner / avskyting / kvoter. De ulike bestandsplanområdene har imidlertid ulik kompetanse og vilje til å nytte objektiv kunnskap / datagrunnlaget. Varierer fra de som er veldig flinke til å benytte den kunnskap som foreligger og innhente råd, til de som vet best fordi de har jaktet i 50 år.....og er mest opptatt av myter og overtro! Men stort sett er det bra og det viktigste - det synes å bli stadig bedre. Stadig informasjon / diskusjon og fokus på de som vil og som ønsker å være objektive."

Sitat: " Ja - det kommer an på hvor interessene til den enkelte aktør (politikere, administrasjon, rettighetshavere og jegere). Disse kan være knyttet til skog (langsiktig ressursforvaltning) eller jakt (mest mulig elg og jegerinteresse). Jegerne har siste ordet. Det finnes ingen planer som kan forhindre de i å la være å skyte. Best mulig kunnskap og felles virkelighetsoppfatning er viktig, men antakelig ikke tilstrekkelig fordi det er reelle motsetninger i forvaltningen. Det må etableres sterkere juridiske virkemidler for å verne skogen. DN og forskningen må ta et større ansvar for å fokusere på sammenhengen mellom beitegrunnlag og elgtetthet, vern av skog og biologisk mangfold mv. Dagens nedbeitede skogarealer skyldes i stor grad DN og forskningen sitt manglende ansvar for beitegrunnlag og biologisk mangfold, samt ensidige fokus på bestandsdynamikk og optimaliseringstankegang. Hjorteviltforvaltningen burde tilbakeføres til Landbruksdepartementet."

Sitat: Viktig med tett dialog gjennom året og samtidig tilkjennegi at kommunen som myndighetsutøver etter særlovverket og del av det statlige forvaltningshierarki skal bidra til en lokal forvaltning basert på til en hver tid tilgjengelig fagkunnskap og overordnede føringer.

Formidlingsrollen og tydelighet i rollefordelingen har vi erfaringer for er viktig for et godt samarbeidsklima.

Sitat: "Vanskelig å si all den tid rettighetshaverne selv har tatt til initiativ til driftsplanorganisering. De har jo gjort dette nettopp for å få mer innflytelse på forvaltningen. Det måtte i så fall være opplæring i tyding av tall (generert fra sett elg-skjemaer). En folder i hva slags tall er dette og hva betyr der når utviklingen er sånn eller sånn."

Sitat: "Hvert villag (4 i kommunen) bestemmer selv kvotene. Ingen konflikt med kommunen. Var ikke dette meningen da?"

Sitat: "Valdene og jaktfeltene må legge større vekt på å informere grunneiersida, info-møter, årsmelding, årsplaner og planer for avtaletida må gjøres kjent for grunneierne."

Sitat: "Generelt stor enighet. Men det er viktig med kontinuerlig spredning / tilrettelegging av data og gjøre kunnskapen tilgjengelig for flest mulig av rettighetshavere / jegere. Få gode prosesser internt i valdene ved utarbeidelse av bestandsplaner osv."

Andre konfliktområder i forhold til rettighetshavernes viltforvaltning

Sitat: "Generelt: Jegere og grunneiere som er jegere vil ha mindre kvoter for å få en større jaktbar bestand. Grunneiere som driver aktivt skogbruk vil redusere bestanden. Kommunen må prøve å se på helheten...."

Sitat: "Det er uenighet innad blant rettighetshaverne ved fastsetting av kvoter og fordeling av kostnader i form av foring for å holde elg fra veg/jernbane samt beiteskader. Har trekkelg så beite/påkjørsler er et problem i deler av kommunens mens andre ikke har dette. De med beiteskader og store forutgifter ønsker en bedre kompensasjon fra de som ikke har det."

Sitat: "Konfliktene er mellom valdene og mellom maktpersoner(både jegere og grunneiere) i de ulike vald. Dette er konflikter som ikke enkelt kan løses av forvaltningen."

Sitat: "Organisering av valdene. Sikre rettighetshavers styring av viltforvaltningen (ikke jegernes)."

Sitat: "Skadegjørende elg og erstatninger for dette. Gjelder spesielt forholdet mellom de som erfarer skader på innmark uten at de selv har utmark/jakttrett opp mot jakttrettshaverne (de som har inntekt av forvaltningen)."

Sitat: "Hensyn til andre grupper (småviltjegere, bærplukkere, joggere). Fallvilt. Beitegrunnlag indirekte."

Balansegangen mellom økologiske og økonomiske faktorer

Sitat: "Det er det økologiske som styrer hjorteviltforvaltningen her i kommunen. Ingen av bestandsplanene tar for seg det økonomiske, og det er ingen av de private rettighetshaverne som selger jakta si."

Sitat: "Overordnet mål er en bærekraftig forvaltning for hjorteviltforvaltningen i kommunen. Stadig flere kunnskaper om relasjoner mellom beite - vekter samt alders- og kjønnsstrukturer skal bidra til en mer bærekraftig forvaltning og er naturlig en del av kommunens formidlingsrolle. Elgens/hjorteviltets påvirkning på beitegrunnlaget og derved indirekte påvirkningen på den øvrige del av flora og fauna i skog – med andre ord: økologisk funksjon er mangelfullt dokumentert."

Sitat: "Det har blitt bedre, før var synet at elgstammen skulle være størst mulig for at grunneierne skulle høste mest mulig. Dette har dreid noe, men kan enda bli bedre."

Sitat: " Ingen av dem er svært viktig. Hovedbegrunnelsen for å jakte er rekreasjonsverdien for lokalbefolkningen. Rettighetshaverne tar ikke ut økonomien de har mulighet til ved å utvikle jakttilbudet mer."

Sitat: " Siden det ble bestandsplaner har det blitt en god balanse. Det er få som prater om å fylle fryseren nå, mens mange er bekymret for beitegrunnlag, kalvevekt og sykdommer."

Sitat: " Føler at større grunneiere går på akkord med det økologiske for å opprettholde en stor stamme som gir attraktiv (eksklusiv) jakt, og derved mye klingende mynt i kassa, (muligens korttenkt i en situasjon med mangeårig sterkt overbeite)."

Sitat: " De økonomiske faktorene har etter hvert fått en alt for stor plass i hjorteviltforvaltningen. Så også gjennom de nylig vedtatte jakttidene for hjortevilt. Det er de økologiske faktorene som på lang sikt må styre de økonomiske faktorene."

Sitat: " Synes den er passe. Jakta er fortsatt i stor grad drevet av lokalbefolkningen/grunneiere og svært lite er leid bort. Synet på forvaltningen skjer derfor i større grad i forhold til hva grunneier-jegeren selv opplever og i mindre grad hva han tjener. Mange små eiendommer forsterker dette."

Uenighet/konflikter om kommunens målsetninger i viltforvaltningen

Sitat: " Dagens kommunale målsetting blir nok ansett som for detaljert. I samme grad som det finnes gode maler for bestandsplanlegging burde det også lages mal for kommunal målsetting. I dag finnes mange generelle kommunale målsettinger, men også mange detaljerte målsettinger."

Sitat: " Alle er sikkert ikke like enige, men stort sett virker det å være noenlunde konsensus om tilstand og tiltak. Egentlig er det litt kjedelig for tiden....."

Sitat: " Jegere og særlig grunneiere som leier ut areal ønsker en større elgstamme enn det forvaltninga mener er forsvarlig ut fra beitegrunnlag, beitekvalitet og forhold som biologisk mangfold."

Sitat: " Ikke veldig store, men kanskje litt på ønska størrelse av elgstamma. Alle er enige om at kalveavkastningen er alt for lav, men har vanskelig for å enes om hva som bør gjøres med det."

Sitat: " Svært få. Men det er ulikt syn på hvilken mulighet rettighetshaverne har til å realisere sine mål, gjennom den organisering de makter å få til."

Sitat: " Nei. Disse ble grundig debattert blant rettighetshavere og jegere og med en bred høringsprosess slik at alle grupperinger har vært med i prosessen og fått et eierforhold til målsettingene."

Sitat: " Ja, det er en brei enighet om at vi har mye hjort. Men manns minne er ikke langt og alle husker de siste gode årene med mye hjort. Når/hvis vi greier å redusere bestandene noe blir det fort krav om å bremse på avskytinga så vi ikke skyter ned bestandene. Min faglige vurdering som viltneimnda har slutta seg til går derfor lenger i å redusere bestandene enn de fleste valda er villig til å være med på."

Sitat: "Samjakt storvilt/småvilt. Samjakt eksisterer nesten bare på Statskog sine områder."

Sitat: " Ja: Generelt: Jegere og grunneiere som er jegere vil ha mindre kvoter for å få en større jaktbar bestand. Grunneiere som driver aktivt skogbruk vil redusere bestanden. Kommunen må prøve å se på helheten...."

Sitat: "Målsetningene er ikke så detaljerte at de er kilde til konflikt."

NINA Rapport 383

ISSN:1504-3312

ISBN: 978-82-426-1948-8

Norsk institutt for naturforskning

NINA hovedkontor

Postadresse: 7485 Trondheim

Besøks/leveringsadresse: Tungasletta 2, 7047 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00

Telefaks: 73 80 14 01

Organisasjonsnummer: NO 950 037 687 MVA

www.nina.no